

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Inga KNEITIENĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS
VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE:
MAŽEIKIŲ RAJONO ATVEJIS

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Inga KNEITIENĖ

PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS
VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE:
MAŽEIKIŲ RAJONO ATVEJIS

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N 700)

Darbo vadovas:
doc. dr. Rimantas KRANKALIS

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu vadybos studijų krypties magistro laipsniui įgyti yra originalus autoriaus darbas.

(Studento parašas)

Kneitienė, I. (2015). Piniginės socialinės paramos valdymas vietos savivaldoje: Mažeikių rajono atvejis. Viešojo valdymo programos magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Vadovas – doc. dr. Rimantas Krankalis. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra, Šiauliai, 2015.109 p. (su priedais 126 p.)

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama Piniginės socialinės paramos valdymas Mažeikių rajone. Augantis nedarbas, didėjanti socialinė atskirtis ir ekonominis nuosmukis sąlygojo spartų socialiai remtinų asmenų skaičiaus augimą, remiantis tiek paramos gavėjų skaičiumi, tiek išlaidų socialinei paramai kitimo tendencijomis. Siekiant teikiamos piniginės socialinės paramos taiklumo ir veiksmingumo bei valstybės lėšų racialesnio panaudojimo nuo 2014 m. sausio 1 d. teikiama socialinė pašalpa vykdančią savarankiškąją savivaldybių funkciją. Taip vietos savivaldai suteikta ne tik daugiau laisvės, bet kartu ir daugiau atsakomybės teikiant piniginę socialinę paramą.

Tuo tikslu pirmoje, teorinėje magistro darbo dalyje nagrinėjamos Lietuvos ir užsienio autorių įžvalgos apie piniginės socialinės paramos ypatumai viešojo valdymo koncepcijose, pateikiama ir apibūdinama socialinės paramos apibrėžties įvairovė bei principai. Analizuojami teisės aktai, kurie leidžia įvertinti skirtumus tarp senosios ir naujosios piniginės socialinės paramos teikimo tvarkų. Suvokiant piniginės socialinės paramos valdymo svarbą, pateikiama Lietuvos mokslininkų moksliniai darbai praktiniu aspektu, kuriuose nagrinėjama piniginės socialinės paramos sistemos pertvarka.

Antroje, empirinėje dalyje aprašomas tyrimo instrumentas bei apibūdinama tyrimo imties charakteristika.

Trečioje dalyje, remiantis piniginės socialinės paramos valdymą reglamentuojančiais dokumentais, ataskaitomis buvo atlikta išorinių, vidinių veiksnių analizės bei SSGG analizė. Pusiaus struktūrizuotu interviu metodu atlikta informantų apklausa leido identifikuoti ir atskleisti Mažeikių rajono savivaldybės piniginės socialinės paramos valdymo problemas, pateikti išvadas bei nustatyti pagrindines veiklos tobulinimo kryptis, kurios teikiant piniginę paramą – išspręstų įstatymo nuostatų praktinio įgyvendinimo problemas, tarpinstitucinio bendradarbiavimo bei padės mažinti ilgalaikę priklausomybę nuo piniginės socialinės paramos sistemos ir piktnaudžiavimo parama galimybės.

Raktiniai žodžiai: piniginė socialinė parama, paramos sistema, valdymas, skurdas, gerovės valstybė.

Kneitienė, I (2015). Monetary social support management in local government: Mazeikiai district case. The programme of public administration masters thesis. Guide – assoc. prof. Rimantas Krankalis. Šiauliai University, Šiauliai, the public administration Department, 2015.109 p. (with attachments 126 p.)

SUMMARY

In the final analysis of the work of the master of the Cash management of social assistance the Mažeikiai district. Rising unemployment, growing social exclusion and the economic downturn has led to a rapid growth in the number of disadvantaged persons, on the basis of both the number of beneficiaries and expenditure on social assistance, development trends. In order to support the financial services the social assistance accuracy and efficiency and a more rational use of public funds from 1 January 2014. given the social allowance in the a stand-alone function of the municipalities. So the local government have not only more freedom, but more responsibility in the provision of monetary social assistance.

At the end of the first, theoretical part of the work of the master of the Lithuanian and foreign authors insights about the peculiarities of the financial social assistance, public administration concepts and describes the principles of diversity, and the definition of social assistance. Analyzing legislation, which allows the assessment of the differences between the old and new procedures for the provision of the financial social assistance. Recognising the importance of the financial management of social assistance, provides a practical aspect of the Lithuanian scientific research work, which examines the transformation of the financial social assistance system.

Second, the empirical survey instrument and describes the characteristics of the sample described.

The third section, on the basis of the documents governing the financial management of social assistance, the reports were done in the external, internal factors and the analysis of SWOT analysis. A semi structured interview survey carried out by the informantų method has allowed the identification and disclosure of Mažeikiai district municipality's financial problems in the management of social assistance, to draw conclusions and identify the major performance improvement that provide cash support to solve the problems in the practical implementation of the provisions of the law, and of interinstitutional cooperation will help to reduce long-term dependency on social assistance system and the abuse of the financial aid opportunities.

Keywords: monetary social support, support system, governance, poverty, welfare State.

TURINYS

SAVOKOS.....	7
LENTELIŲ SAŖAŠAS	8
PAVEIKSLŲ SAŖAŠAS.....	9
ĮVADAS.....	10
1. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMO VIETOS SAVIVALDOJE TEORINIS DISKURSAS.....	14
1.1. Socialinės apsaugos ypatumai viešojo valdymo koncepcijose.....	14
1.2. Socialinės apsaugos samprata	25
1.3. Gerovės valstybių samprata – modeliai.....	28
1.4. Piniginės socialinės paramos samprata	32
1.5. Piniginės socialinės paramos valdymo įtakojančių išorinių veiksnių analizė	34
1.6. Socialinės apsaugos sistema Lietuvoje	37
1.6.1. Gerovės modelis Lietuvoje.....	38
1.6.2. Teisės aktų analizė	41
1.6.3. Piniginės socialinės paramos teikimo būdai.....	45
1.6.4. Piniginės socialinės paramos analizė Lietuvoje.	48
2. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMO VIETOS SAVIVALDOJE METODOLOGINIS PAGRINDIMAS	52
2.1. Tyrimo metodologija.....	53
2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas	55
2.3. Tyrimo imties charakteristika.....	56
3. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMO IR TOBULINIMO GALIMYBĖS MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE.....	59
3.1. Piniginės socialinės paramos valdymo išoriniai veiksniai	59
3.1.1. Teisiniai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui.....	59
3.1.2. Politiniai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui	62
3.1.3. Technologiniai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui	63
3.1.4. Ekonominiai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui	67
3.1.5. Socialiniai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui.....	70
3.2. Piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybės Mažeikių rajono savivaldybėje.....	74
3.2.1. Žmogiškieji ištekliai teikiant piniginę socialinę paramą Mažeikių rajono savivaldybėje.....	74
3.2.2. Valdymo rodikliai teikiant piniginę socialinę paramą Mažeikių rajono savivaldybėje.	76
3.2.3. Piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybės Mažeikių rajono savivaldybėje: informantų nuomonės raiška.	82
3.2.4. Piniginės socialinės paramos valdymo vietos savivaldoje hipotetinis modelis.....	96
IŠVADOS	99

REKOMENDACIJOS.....	102
LITERATŪRA.....	105
PRIEDAI.....	109

SĄVOKOS

Minimalus gyvenimo lygis (toliau – **MGL**) – Gyventojų pajamų garantijų įstatymo nustatyta tvarka Vyriausybės patvirtintas minimalus gyvenimo lygio dydis¹.

Nepasiturintys gyventojai – bendrai gyvenantys asmenys arba vienas gyvenantis asmuo, kurie, įvertinus jų turimą turtą ir pajamas, šio įstatymo nustatyta tvarka turi teisę gauti piniginę socialinę paramą².

Nevyriausybė organizacija (NVO)– nuo valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų nepriklausomas savanoriškumo pagrindais visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra pelno ar politinės valdžios siekimas arba vien tik religijos tikslų įgyvendinimas.³

Piniginė socialinė parama nepasiturintiems gyventojams (toliau – piniginė socialinė parama) – pinigine ar nepinigine formomis teikiama parama nepasiturintiems gyventojams šio įstatymo nustatyta tvarka⁴.

Socialinė rizika – veiksniai ir aplinkybės, dėl kurių asmenys patiria ar yra pavojus patirti jiems socialinę atskirtį: suaugusiųjų socialinių įgūdžių tinkamai prižiūrėti ir ugdyti vaikus (įvaikius) stoka ar nebuvimas; vaikų (įvaikių) visapusiško fizinio, protinio, dvasinio, dorovinio vystymosi ir saugumo sąlygų neužtikrinimas; psichologinė, fizinė ar seksualinė prievarta; smurtas; įsitraukimas ar polinkis įsitraukti į nusikalstamą veiklą; piktnaudžiavimas narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis, alkoholiu, priklausomybė nuo narkotinių, psichotropinių medžiagų, alkoholio, azartinių lošimų; elgetavimas, valkatavimas, skurdas ir benamystė; motyvacijos dalyvauti darbo rinkoje stoka ar nebuvimas⁵.

Valstybės remiamos pajamos (VRP) šeimai arba vienam gyvenančiam asmeniui – valstybės remiamų pajamų dydis, padaugintas iš šeimos narių skaičiaus⁶.

¹ Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675

² Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675

³ Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų įstatymo projektas 2013-04-23, Nr. XIIP-493

⁴ Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675

⁵ Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675

⁶ Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Viešojo valdymo sąvokos daugiareikšmiškumas	14
2 lentelė Svarbiausi keturių valdymo modelių, kaip viešojo administravimo sistemų, bruožai	16
3 lentelė Viešųjų institucijų strateginio valdymo ypatumai	17
4 lentelė Pagrindinės viešojo administravimo modelių charakteristikos	19
5 lentelė Naujosios valstybės tarnybos, arba pagrindiniai NVV bruožai	20
6 lentelė Socialinės apsaugos sampratos interpretacijos	25
7 lentelė Gerovės valstybės apibrėžimo sampratos interpretacijos	28
8 lentelė Pažangios socialinės politikos principai	31
9 lentelė „Idealias“ socialinės paramos principai.....	33
10 lentelė Socialinės apsaugos struktūra Lietuvoje.....	37
11 lentelė Skirtumai tarp senosios ir naujosios piniginės socialinės paramos teikimo tvarkų	42
12 lentelė Bendrieji duomenys apie ekspertus	57
13 lentelė Skurdo rizikos ribos vienam asmeniui ir keturių asmenų namų ūkiui ir valstybės remiamos pajamos bei socialinė pašalpa (Lt per mėn.)	71
14 lentelė Gyventojų skaičius pagal socialines grupes Mažeikių mieste	74
15 lentelė Mažeikių rajono savivaldybės SSGG analizė.....	82
16 lentelė Nuomonės raiška administracijos darbuotojų, apie naujosios piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos nuostatus (N=4)	82
17 lentelė Nuomonės raiška specialistų, teikiančių piniginę socialinę paramą, apie naujosios piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos nuostatus (N=4)	83
18 lentelė Nuomonės raiška apie organizuojamą piniginės socialinės paramos teikimą	86
19 lentelė Nuomonės raiška apie piniginės socialinės paramos teikimo principų įgyvendinimą	88
20 lentelė Nuomonės raiška apie bendradarbiavimo ir dalyvavimo principo įgyvendinimą	88
21 lentelė Nuomonės raiška apie socialinio teisingumo ir veiksmingumo principo įgyvendinimą	90
22 lentelė Informantų nuomonė apie informacijos šaltinių pakankamumą.....	92
23 lentelė Nuomonės raiška dėl socialinės pašalpos mažinimo 20 procentų	92
24 lentelė Socialinės paramos gavėjų nuomone, Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo (2013) trūkumai ir privalumai	95

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Pokyčiai ir vertybės Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, (2012).	19
2 pav. SSGG analizė	36
3 pav. Piniginės socialinės paramos teikimo būdai	47
4 pav. Interviu klausimyno struktūra.....	56
5 pav. Socialinės pašalpos gavėjų ir bedarbių skaičius Lietuvoje.....	67
6 pav. Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus, bedarbių skaičiaus ir valstybės remiamų pajamų santykinio dydžio (proc. vidutinės darbo užmokesčio) kitimas.....	68
7 pav. Socialinės paramos gavėjų ir bedarbių skaičius Mažeikių rajone	69
8 pav. Bedarbių skaičius Europos Sąjungos valstybėse (procentais 2009 ir 2013 m.).....	70
9 pav. Skurdas arba socialinė atskirtis Europos Sąjungos valstybėse (procentais 2009 ir 2013 m.)	72
10 pav. .Lėšų, skirtų socialinėms pašalpoms pokytis Mažeikių rajone.....	79
11 pav. .Lėšų, skirtų būsto kompensacijai pokytis Mažeikių rajone ir Lietuvoje	80
12 pav. Lėšų, skirtų išmokos vaikui pokytis Mažeikių rajone	81
13 pav. Piniginės socialinės paramos valdymo vietos savivaldoje hipotetinis tobulinimo modelis.....	98

IVADAS

Temos aktualumas. Augantis nedarbas, didėjanti socialinė atskirtis ir ekonominis nuosmukis sąlygojo spartų socialiai remtinų asmenų skaičiaus augimą. Remiantis tiek paramos gavėjų skaičiumi, tiek išlaidų socialinei paramai kitimo tendencijomis. Lietuvos statistikos departamento duomenimis per 2010 m. Mažeikių rajone socialinės pašalpos išmokėta daugiau kaip 18 milijonų litų, 78415 gavėjams, tame skaičiuje 5893 šeimoms. Per 2011 m. socialinės pašalpos išmokėta daugiau kaip 20 milijonų litų, 88079 gavėjams, tame skaičiuje 6286 šeimoms. Išlaidos socialinei pašalpai lyginant 2011 metus su 2012 metais išlaidos padidėjo 20 procentų. Nuo 2013 metų birželio 1 dienos įsigaliojo piniginės socialinės paramos teikimo kai kurių nuostatų pakeitimai, todėl lyginant 2012 metus su 2013 metais socialinės Mažeikių rajono nepasiturintiems gyventojams pašalpos išmokėta 3 milijonais litų mažiau, atitinkamai mažėjo paramos gavėjų skaičius. Tai lėmė savivaldai suteiktos teisės, teikiant paramą nepasiturintiems gyventojams. Įstatymo nuostatų pakeitimas sudarė sąlygas socialiai teisingiau teikti paramą, bei užtikrinti finansinę naudą valstybei.

Siekiant teikiamos piniginės socialinės paramos taiklumo ir veiksmingumo bei valstybės lėšų racialesnio panaudojimo, nuo 2012 m. sausio 1 d. pradėta piniginės socialinės paramos sistemos pertvarka, kai Akmenės, Panevėžio, Radviliškio, Raseinių ir Šilalės rajonų savivaldybės pradėjo dalyvauti bandomajame projekte ir teikti piniginę socialinę paramą vykdydamos savarankiškąją savivaldybių funkciją. Atsižvelgiant į minėtų savivaldybių gerą patirtį bei įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinę priemonę, numaćiusią nustatyti nuo 2014 metų socialinės pašalpos teikimo perdavimą savivaldybių savarankiškajai funkcijai, buvo parengti Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo ir Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo nuostatų pakeitimai, kuriais sudarytas teisinis pagrindas ir kitoms 55 nebandomosioms savivaldybėms nuo 2014 m. sausio 1 d. teikti socialinę pašalpą vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją. Taip vietos savivaldai suteikta ne tik daugiau laisvės, bet kartu ir daugiau atsakomybės teikiant piniginę socialinę paramą.

Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo vienas pagrindinių padėti įveikti socialinę atskirtį, padėti tenkinti būtiniausius poreikius tiems žmonėms, kurių gaunamos pajamos yra nepakankamos, o gebėjimas pasirūpinti savimi dėl objektyvių, nuo jų nepriklausančių priežasčių, yra ribotas. Pasak Guogio (2008) Lietuvoje socialinė parama yra skirstoma į: *socialines paslaugas* ir *piniginę socialinę paramą*. Piniginė socialinė parama – tai viena iš priemonių, turinčių įtakos mažinant skurdą ir socialinę atskirtį. Į šios paramos teikimą įeina įvairios išmokos: socialinė pašalpa, išmoka vaikui, vienkartinė išmoka gimus vaikui, vienkartinė

nėščios pašalpa, parama mokiniams, būsto išlaidų kompensacija, laidojimo pašalpa, šalpos socialinė pensija ir kt.

Vienas iš pagrindinių instrumentų padedantis spręsti iškilusias socialines problemas ir prisidedantis prie jų išvengimo – tai socialinė apsauga. Lietuvos socialinė apsaugos sistema pradėta reformuoti atkūrus nepriklausomybę. Socialinė apsauga yra nuolat plėtojama, siekiant geriau ją pritaikyti prie kintančių šalies realijų. Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, (2011) teigia, kad Lietuvoje socialinę apsaugą sudaro dvi posistemės: *socialinė parama ir socialinis draudimas*. Socialinės paramos esmė padėti žmogui išgyventi ekstremaliomis sąlygomis, bei skatinti dirbti ir taupyti, o ne užtikrinti ilgalaikį ekonominį ir socialinį saugumą. Siekiant, kad socialinė parama būtų efektyvi, ji turi būti organizuojama taip, kad būtų stiprinamas pačių žmonių aktyvumas bei atsakomybė.

Įvertinus tai, jog piniginės socialinės paramos teikimo organizavimas apima ne tik minėtos paramos skyrimą ir mokėjimą, bet ir išsamią individualių atvejų analizę, nuolatinę piniginės socialinės paramos gavėjų stebėseną, jų lankymą namuose, buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktų surašymą, vietos bendruomenės narių, nevyriausybinių organizacijų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus ir kt., tai tik didina savivaldos vaidmenį teikiant paramą nepasiturintiems gyventojams, sudaro sąlygas efektyvesniam ir socialiai teisingesniam šios paramos teikimui, o taip pat sprendžia piniginės socialinės paramos problemas, tad užtikrina socialinę ir finansinę naudą ir mažina piktnaudžiavimo pinigine socialine parama galimybes.

Suvokiant piniginės socialinės paramos valdymo, administravimo svarbą dauguma Lietuvos ir užsienio mokslininkų nagrinėjo moksliniuose darbuose socialinės apsaugos reformas: (Bartkevičienė ir kt., 2010, Schulte, 1997, Bitinas, 2011). Piniginės socialinės paramos teikimo būdų apibūdinimu: (Mackay, 2011, Kuivalainenm 2004, Ringold, Kasek, 2007, Capellari, Jenkins, 2009, Lazutka, Poviliūnas 2009). Piniginės socialinės paramos teikimo principų apibūdinimu: (Tartilas, 2005, Lazutka, 2009). Piniginės socialinės paramos sistemos pertvarką praktiniu aspektu nagrinėjo („Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos“ 2013.10.11 Lietuvos socialinių tyrimų centro. Darbas atliktas 2013m. rugpjūčio-rugsėjo mėn. Ataskaitą parengė tyrėjų grupė: I. Etnerytė, R.Lazutka (vadovas), A.Poviliūnas, D.Savičiūtė, D.Skučienė, L.Žalimienė). Gerovės valstybės problematikos aspektu nagrinėjo (Šileika, Paškevičiūtė 2013, Aidukaitė, 2010, Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012, Guogis, 2011). Lietuvos gerovės modelio apibūdinimu: (Guogis, 2011 Marcinkevičiūtė, Balžekienė, 2014, Kovaliov, Simanavičienė, Palekienė, 2011, Šileika, Paškevičiūtė, 2013, Dromantienė, Česnuitytė, 2011, Aidukaitė ir kt., 2012). Gerovės valstybės raidą praktiniu aspektu (Guogis,2013, pateikia 2010–2012 m., atliktą Lietuvos mokslo tarybos finansuotą, Lietuvos socialinių tyrimų centro organizuotą tyrimą „Gerovės valstybės raida Lietuvoje: ištakos, būdingiausi bruožai ir pagrindiniai veiksniai“, Šileika, Paškevičiūtė 2013 atlikdami gerovės

valstybės kūrimo Lietuvoje faktinės medžiagos analizę 2005–2010 m.). Lietuvos ir užsienio autorių įžvalgomis apie viešojo valdymo, Gero valdymo bei naujojo viešojo valdymo koncepciją įvairiais aspektais nagrinėjo viešojo valdymo modernizavimo aspektu (Kiurienė, 2014, Krupavičius, 2013, Boyne, Walker 2010, Arimavičiūtė, 2005, Staponkienės, 2004, Ginevičius, Paliulis, Chlivickas, Markevičius, 2006, Raipa ir kiti 2012). Įžvalgomis apie strateginį valymą viešajame sektoriuje: (Tamošiūnas, 2013, Boyne ir Walker 2010). Privataus ir viešojo sektoriaus skirtumų apibūdinimu: (Zakarevičius, Gedvilaitė-Moan, 2010, Gibsono, 1993, Staponkienė, 2004). Tarptautinių organizacijų Gero valdymo apibūdinimu: Azijos plėtros bankas (AsDB), 1995, organizacijos CIPFA –viešųjų finansų ir apskaitos privilegijuotas institutas (angl. The Chartered institute of Public Finance and Accountancy) ir IFAC – tarptautinė apskaitos federacija (angl. The International Federation of Accountants), 2013) Gero valdymo principų išskyrimu bei apibūdinimu: (Pivoras, Visockytė, 2011, Šaparnienė, Valukonytė, 2012, Organizacijos CIPFA ir IFAC, 2013). Įžvalgomis apie naująjį viešąjį valdymą: (Guogis, 2009 Raipa, 2009, Domarkas, Juknevičienė, 2007, Guogis, Gudelis, 2009, Smalskys, 2010).

Temos naujumas. Išnagrinėjus įvairių autorių mokslinius tiriamojo ir aprašomojo pobūdžio literatūros šaltinius, nustatyta, kad piniginės socialinės paramos valdymas Mažeikių rajono savivaldybėje tema nėra išnagrinėta. Ji turi suteikti impulsą diskusijai dėl socialinės apsaugos teisinio reguliavimo, kuris neskatina itin daugumos gyventojų siekti savo pastangomis gauti daugiau pajamų, bei išvengti priklausomybės nuo socialinės paramos sistemos.

Tyrimo problema. Mažeikių rajono savivaldybės administracijos pagrindinis uždavinys vykdant savarankiškąją funkciją, teikiant piniginę paramą – išspręsti įstatymo nuostatų *praktinio* įgyvendinimo problemas, mažinti ilgalaikę priklausomybę nuo piniginės socialinės paramos sistemos. Šiandien vis dar įprasta, kad socialinės paramos išmokų gavėjai yra ilgalaikiai darbo biržoje registruoti bedarbiai. Deja, už socialinę integraciją rajone atsakingoms institucijoms daugeliu atveju nepavyksta integruoti socialinės paramos išmokų gavėjų į darbo rinką. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms, kai jos taikomos labiausiai pažeidžiamoms socialinėms grupėms- ilgalaikiams paramos gavėjams, trūksta tarpžinybinio bendradarbiavimo ir socialinių paskatų. Atsižvelgiant į šią situaciją, Mažeikių rajono savivaldybė turi patobulinti piniginės socialinės paramos valdymą bei nusistatyti naujas galimybes.

Tyrimo problemai spręsti suformuluoti šie probleminiai klausimai:

- *Kokie veiksniai įtakoja pinigines socialinę paramos valdymą Mažeikių rajone?*
- *Kokios piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybės Mažeikių rajone?*

Tyrimo objektas – piniginės socialinės paramos valdymas vietos savivaldoje.

Tyrimo dalykas – piniginės socialinės paramos valdymas ir jo tobulinimo galimybės Mažeikių rajono savivaldybėje.

Tyrimo tikslas – išanalizavus piniginės socialinės paramos valdymą vietos savivaldoje, suformuoti ir pagrįsti piniginės socialinės paramos valdymo hipotetinį tobulinimo modelį Mažeikių rajono savivaldybėje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti piniginės socialinės paramos valdymo teorinius aspektus.
2. Išanalizuoti piniginės socialinės paramos valdymo Europos Sąjungos ir vietos savivaldos veiksmius.
3. Išnagrinėti piniginės socialinės paramos valdymą Mažeikių rajono savivaldybėje.
4. Apibrėžti piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybes Mažeikių rajono savivaldybėje.

Ginamieji teiginiai:

1. Pagrindiniai veiksniai lemiantys piniginės socialinės paramos valdymo neigiamus rezultatus: skurdas šeimose, menka motyvacija įsidarbinti, tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka.
2. Piniginės socialinės paramos valdymas savivaldoje galimas tik centrinės valdžios institucijos, vietos savivaldos institucijos ir piliečių tarpusavio sąveika, kuri leistų užtikrinti taiklų ir veiksmingą paramos valdymą tikslinėms grupėms, stiprinti pasitikėjimo valdžia bei dialogą tarp vietos valdžios ir gyventojų.

Tyrimo metodika. Pirmoje tyrimo dalyje atlikta: Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros analizė, organizacijos ataskaitų, pranešimų, teisės aktų, statistinių, strateginių ir kitų dokumentų turinio analizė, kurie tiesiogiai turi įtakos šio tyrimo teorinio diskurso rezultatams (žr. 1 priedą). Antrojoje, empirinėje tyrimo dalyje buvo atlikta informantų apklausa, atliekant pusiau struktūrizuotą interviu metodą, apklausti 8 informantai (specialistai) bei 6 informantai (paramos gavėjai).

Darbo sklaida. Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuotoje 7-ojoje Jono Prano Aleksos tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „ŠIUOLAIKINĖ KAIMO VIZIJA“ (2014 m. rugsėjo 26-27 d.) skaitytas pranešimas tema „*Piniginės socialinės paramos valdymo ypatumai Mažeikių rajone*“ (žr. 11 priedą).

1. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMO VIETOS SAVIVALDOJE TEORINIS DISKURSAS.

1.1. Socialinės apsaugos ypatumai viešojo valdymo koncepcijose

Vietos savivalda – gyventojų teisė patiems tvarkyti reikalus per savo išrinktus atstovus. Kartu savivaldybės valdžia yra arčiausiai gyventojų veikianti valdžia. Viešajam valdymui vystytis vietinis valdymo lygmuo yra labai palankus, palankiau bendradarbiauti su vietos verslo atstovais, įvairiomis socialinėmis grupėmis ir kt. (Lazauskienė, 2013).

Dabartiniame Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatyme (2014) nurodoma, kad "vietos savivalda - tai valstybės teritorijos administracinio vieneto - savivaldybės - teisė laisvai ir savarankiškai tvarkyti pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus per administracinio vieneto nuolatinių gyventojų tiesiogiai išrinktų atstovų savivaldybės tarybą bei jos sudarytas vykdomąsias institucijas". Europos vietos savivaldos chartijoje (1999) 3 straipsnyje vietos savivalda traktuojama taip: "Vietos savivalda reiškia, kad vietinės valdžios organai įstatymų nustatytose ribose turi teisę ir gebėjimą tvarkyti ir valdyti pagrindinę viešųjų reikalų dalį, už tai prisiimdamos pilną atsakomybę ir vadovaudamosi vietos gyventojų interesais".

Apibendrinimas. *Pagrindinis viešąjį valdymą reglamentuojantis teisės aktas -Viešojo administravimo įstatymas. Įstatyme yra apibrėžti viešojo administravimo subjektai ir jų sistema, jų veiklos principai, nustatyti administracinio reglamentavimo, viešųjų paslaugų teikimo administravimo bei institucijų vidaus administravimo pagrindai, taip pat viešojo administravimo subjektų veiksmai nagrinėjant asmenų skundus.*

Viešasis valdymas suprantamas įvairiai. 1-oje lentelėje analizuojama daugelio autorių mokslinės literatūros apie viešąjį valdymą, jo sampratos pokyčius, todėl galima skirstyti šias sąvokas kaip apibrėžiančias viešąjį valdymą, kaip taisykles ir jų laikymąsi; kaip įvairių procesų sistemą, lemiančių visuomenės pokyčius, skirtus visuomenės tikslams įgyvendinti; kaip viešosios politikos formavimo ir jos įgyvendinimo (viešojo administravimo) sintezę; kaip veiklą, kurią atlieka įvairūs subjektai; kaip visuomeninių santykių struktūrinę dalį; kaip konstitucinių ir institucinių susitarimų institucionalizacijos formą ir panašiai.

1 lentelė

Viešojo valdymo sąvokos daugiareikšmiškumas

Viešojo valdymo esmė	Autorius	Sąvokos turinys
Viešasis valdymas kaip taisyklės ir jų laikymasis	Lynn, Heinrich, Hill (2001, p. 7)	Valdymas - tai režimai, įstatymai, taisyklės, juridiniai sprendimai ir administracinės patikros, kurios apriboja, nubrėžia ir įgalina viešai remiamų tikslų ir paslaugų įgyvendinimą.
	Kjaer(2004,p.10)	Valdymas- tai taisyklių nustatymas, taikymas ir jų vykdymo užtikrinimas.

Viešasis valdymas kaip procesų sistema, lemianti pokyčius ir skirta įgyvendinti visuomenės tikslus	Gudelis (2010, p. 33)	Valdymas - tai procesų, kuriuose dalyvauja suinteresuotos grupės: valstybės ir savivaldybės institucijos, verslo įmonės, verslui atstovaujanti organizacijos, bendruomenės, nevyriausybinių organizacijos, žiniasklaida, pavieniai piliečiai ir nuo kurių priklauso visuomenės būklės pokyčius lemiančios išdavos, visuma.
	Domarkas (2011, p- 10)	Viešasis valdymas (angl. <i>governance</i>)— apibrėžiama kaip vertybių, programų ir institucijų sistema, padedanti visuomenei tvarkyti savo ekonominius, socialinius ir politinius reikalus, naudojantis valstybės, pilietinės visuomenės ir privataus sektoriaus sąveika.
	Pauliukevičiūtė, Raipa (2012, p. 9-10)	Viešasis valdymas - kaip priemonės, skirtos organizuoti, sutelkti žmoniškuosius, technologinius, finansinius ir informacinius išteklius, siekiant įgyvendinti įvairių socialinių grupių tikslus ir uždavinius.
Viešosios politikos formavimas ir jos įgyvendinimas (viešasis administravimas)	Patapas (2010, p. 182)	Viešasis valdymas - tai sudėtingas viešosios politikos ir viešojo administravimo procesų sąveikos rezultatas, kurį formuojant dalyvauja ne tik politikai ir biurokratai, bet ir patys piliečiai.
	Pauliukevičiūtė, Raipa (2012, p. 9)	Viešasis valdymas - plati valdžios ir valdymo institucijų veikla, jungianti politikos formavimą, sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą realizuojant viešąsias programas ir projektus.
	Šerikova (2013, p. 23)	Viešasis valdymas - tai sudėtingas viešosios politikos ir viešojo administravimo procesų sąveikos rezultatas.
	Bileišis (2012, p.318).	Viešasis valdymas - visuma viešosios politikos nustatymo, formavimo ir (arba) dalyvavimo ją formuojant ir įgyvendinimo procesų, kuriuose dalyvaujant viešojo valdymo institucijoms ir visuomenei priimami ir įgyvendinami valdymo sprendimai ir teikiamos administracinės ir viešosios paslaugos ir atitinka angliškąjį „public governance“.
Viešasis valdymas kaip veikla, kurią atlieka įvairūs valdymo subjektai	Astrauskas (2012, p. 60)	Viešasis valdymas - veikla, kurią atlieka valstybės valdymo subjektai (visų valdžios šakų) ir decentralizuoto valstybės valdymo subjektai, vietos savivaldybių valdymo, kiti savivaldos teisę gavę socialiniai junginiai ir asmenys.
Viešasis valdymas kaip visuomeninių santykių struktūrinė dalis	Raipa, Giedraitytė (2013, p. 43)	Viešasis valdymas yra visuomeninių: politinių, socialinių, ekonominių, teorinių - santykių struktūrinė dalis ir privalo reaguoti į visuomenėje vykstančius globalius pokyčius, priimti ir analizuoti kylančius iššūkius ir spręsti su jais susijusias problemas.
Viešasis valdymas kaip susitarimų institucionalizacijos forma	Pierre (2011, p- 984-995)	Valdymas - kaip konstitucinių ir institucinių susitarimų svarbiausiems politikos pasirinkimams institucionalizacijos forma.

Šaltinis: Kiurienė, 2014

Pivoras, Visockytė (2011) pastebėjo, kad vienas iš pirmųjų viešojo valdymo koncepciją kaip „euristinį modelį“ bandęs apibrėžti amerikiečių tyrinėtojas Lynn ir jo bendraautoris apibrėžia „viešąjį valdymą“ kaip įstatymų, administravimo aktų, teisminių nutarčių ir administravimo praktikos, apribojančios valdžios veiklą kuriant ir teikiant viešąsias gėrybes, režimą. Jis taip pat pateikė viešojo valdymo logikos formulę (funkcijos formulę): $R = f(A, K, P, S, V)$; čia R – rezultatai / išdavos / efektas; A – aplinka; K – klientai; P – procesai; S – struktūros (institucijos); V – vadyba. Krupavičius (2013) mano, kad toks „valdymo“ apibrėžimas yra labai platus ir į jį patenka labai daug politikos ir viešojo administravimo objektų.

Apibendrinimas. *Viešasis valdymas gali būti apibrėžiamas kaip įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti. Sąvoką „viešasis valdymas“ lengviau apibūdinti kaip priemonės, organizuoti, sutelkti žmogiškuosius, finansinius, technologinius ir informacinius išteklius įvairiems socialinių grupių tikslams pasiekti. Viešasis valdymas suprantamas ir plačiau - kaip valstybės tarnyba, profesija, akademinės studijos, dar kaip tam tikra atsakomybės rūšis, priskirta įvairių lygių viešosioms institucijoms, vykdančioms įvairias funkcijas - politikos, sprendimų įgyvendinimą ir kt. Kitaip tariant, viešasis valdymas gali būti suprantamas kaip veikla, daugiau koncentruojama į planavimą, vadovavimą, koordinavimą, išteklių telkimą ir naudojimą, valdžios veiklos kontrolę.*

Šių laikų viešojo administravimo srities autoritetų Peters taip pat labai išsamiai interpretavo valdymą, apibrėždamas jį kaip institucijas, kurios įgyvendina kolektyvinę kontrolę ir poveikį. Peters sumodeliavo kelis skirtingus požiūrius į viešąjį administravimą - rinką ir konkurenciją, dalyvaujantį administravimą, didesnę lankstumą ir dereguliavimą (Krupavičius, 2013). Peters juos aprašė kaip keturis skirtingus valdymo modelius (žiūrėti 2 lentelę).

2 lentelė

Svarbiausi keturių valdymo modelių, kaip viešojo administravimo sistemų, bruožai

	Rinkos valdžia (government)	Dalyvaujanti valdžia (government)	Lanksti valdžia (government)	Dereguluota valdžia (government)
Svarbiausias požymis	Monopolija	Hierarchija	Permanenti škumas	Vidinis reguliavimas
Struktūra	Decentralizacija	Plokščia organizacija	Virtualios Organizacijos	Nėra jokių konkrečių rekomendacijų
Vadyba	Atlygis už įvykdymą; kitos privataus sektoriaus technikos	Visuotinės kokybės vadyba; komandos	Laikino personalo valdymas	Didesnė vadybinė laisvė
Politikos darymas	Vidaus rinkos, rinkos stimulai	Konsultacijos, derybos	Eksperimentavimas	Versli valdžia
Viešasis interesas	Nedidelės sąnaudos	Išitraukimas, konsultacijos	Nedidelės sąnaudos, koordinavimas	Kūrybiškumas, aktyvumas

Šaltinis: Krupavičius (2013) p. 14

Pivoras, Visockytė (2011) pastebi, kad ne tik Peters, bet ir Pierre skiria 4 pagrindines veiklos rūšis, kurios sudaro viešojo valdymo komponentus. Tai yra bendrų visuomenei prioritetų formulavimas, nuoseklumo juos įgyvendinant užtikrinimas, valdymas (angl. steering) ir atskaitomybės užtikrinimas.

Viešajame sektoriuje esnčios problemos šiuolaikiniame, moderniam pasaulyje reikalauja naujų, nestandartinių sprendimų paieškos bei šiame sektoriuje dirbančių specialistų veiksmų. Tad vienas iš svarbiausių modernaus viešojo sektoriaus valdymo elementų - strateginis valdymas. Strategija yra plati sąvoka, naudojama viešojo sektoriaus mokslinių tyrimų apibrėžti kaip organizacijos yra susijusios su jų aplinka ir pažangos sąmoningai į ateitį, gerinti paslaugų ir veiklos

(Boyne, Walker 2010). Arimavičiūtė, (2005) taip pat viešąjį sektorių apibūdina keleriopai: biurokratija, planinė ekonomika, valdžia, visuomeninė (viešojo) nuosavybė, užimtumas viešajame sektoriuje ir kt. Bendrąja prasme viešasis sektorius – tai vykdomosios ir leidžiamosios valdžios veikla ir jos pasekmės. Staponkienė, (2004) teigimu, viešasis sektorius, kad ir kaip būtų traktuojamas, bet kuriai visuomenei daro didžiulį poveikį. Tradiciškai viešasis sektorius yra suvokiamas kaip visuomenei hierarchinių struktūrų, atliekančių politikų nuostatas, sistema. Viešojo sektoriaus institucijos reikalingos apibrėžti atitinkamos veiklos srities politiką, ją įgyvendinti ir administruoti. Ginevičiaus, Paliulio, Chlivicko, Markevičiaus, (2006) teigimu valdymo srityje vykstančius pokyčius lemia visuomenės institucijų ir struktūrų skirtumai, įvairios transformacijos, globalizacijos procesai, sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo technologijos, metodai ir procedūros Raipa ir kiti (2012) taip pat akcentuoja, kad viešojo valdymo pokyčius, naujas kryptis ir tendencijas, atsirandančias viešajame sektoriuje, lemia viešojo ir privataus sektoriaus santykiuose vykstantys procesai, augantis žmonijos ekonominis potencialas, visuomenės ekonominių galimybių didėjimas. Tamošiūnas (2013) mano, kad viešajame sektoriuje strategija yra viena iš priemonių, pagal kurią organizacijos tobulina vykdomą veiklą ir taip galėdama teikti geresnes paslaugas. Boyne ir Walker (2010) nuomone, strategija privačiajame sektoriuje dažniausiai traktuojama kaip kovos su konkurentais priemonė.

Tamošiūnas (2013) cituodamas Puškorių (2002) esminius strateginio valdymo akcentus viešajame sektoriuje apibrėžia taip:

- Strateginis valdymas viešajame sektoriuje yra valstybės įgyvendinama funkcija, apimanti tris tarpusavyje persipynusias stadijas: strateginę analizę, strategijos kūrimą ir strategijos įgyvendinimą.
- Pagrindinė strateginio valdymo paskirtis - laiku pritaikyti politinių, valdymo, socialinių ir ekonominių sričių plėtrą atsižvelgiant į šalies vidaus ir tarptautinės situacijos pokyčius.
- Svarbiausias strateginio valdymo tikslas yra kuo efektyviau panaudoti šalies ekonominį, mokslinį, technologinį potencialą ir žmogiškuosius išteklius.

Tamošiūnas (2013) išskiria šiuos viešųjų institucijų strateginio valdymo ypatumus, atsižvelgiant į viešojo ir privataus sektorių skirtumus (žiūrėti 3 lentelę):

3 lentelė

Viešųjų institucijų strateginio valdymo ypatumai

Ypatumai	Apibūdinimas
Didesnis jaunumas politikos ir politikų permains ir greitų rezultatų siekimas.	Kuo „autoritariškesnė“ yra organizacijos aplinka, tuo sunkiau nustatyti ilgalaikę organizacijos veiklos kryptį ir jos laikytis. Tai dar labiau apsunkina rinkimų cikliškumas. Nepriklausomai viešajai institucijai tai padaryti lengviau.
Bendradarbiavimo panaudojimas	Viešojo sektoriaus strateginis valdymas negali arba neturi būti toks agresyvus kaip verslo organizacijų, nes konkurentų sužlugdymas yra nepriimtinas. Viešojo sektoriaus strateginiam valdymui būdingesnis bendradarbiavimas. Valdžios struktūrų misijos ir strategijos dažniausiai yra daugiainstitucinės. Misijos paprastai yra ilgalaikės.

Platesnis ir įvairesnis vartotojų ratas	Jie gali būti pirkėjai, naudos gavėjai ar „įpareigoti vartotojai“.
Valstybės galios panaudojimas.	Valstybės (įstatymų) galia apriboja viešųjų institucijų organizacines struktūras, veiklos formas, tikslus ir padaro strategijos rengimo procesą labai formalizuotą.
Tikslų ir finansavimo skaidrumas ir pranašumas.	Tai susiję su viešaisiais interesais, nors veiklos rezultatai išmatuojami sunkiau. Tikslų ir finansavimo skaidrumą lemia atskaitingumas visuomenei

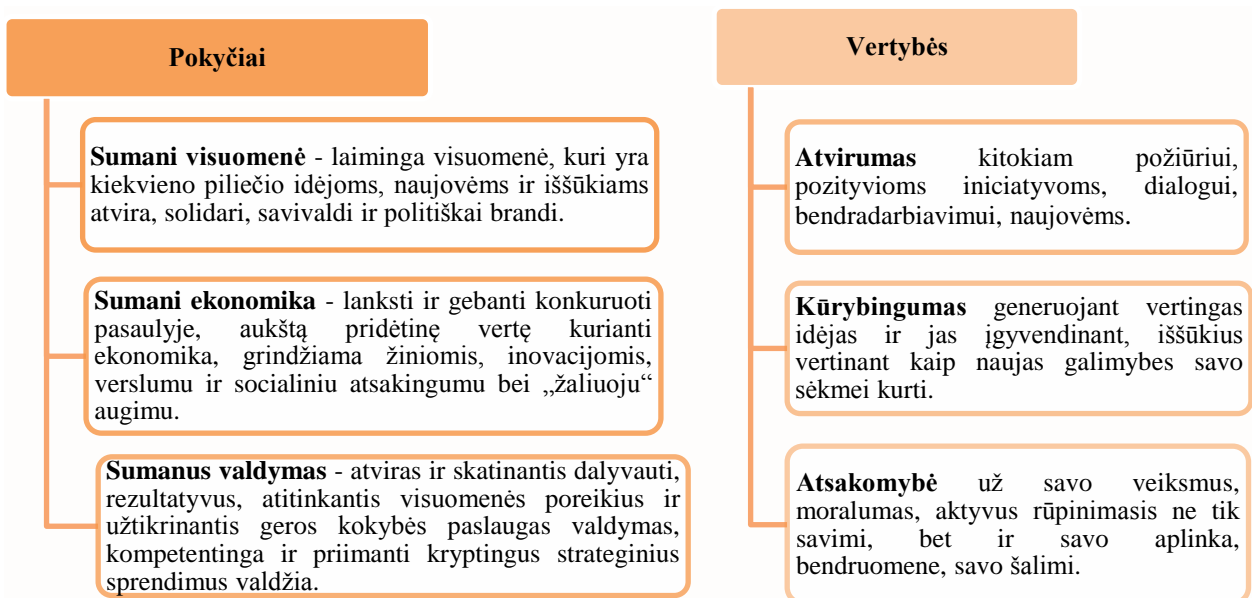
Šaltinis: Tamošiūnas, 2013

Viešojo ir privataus sektorių valdymas yra skirtingas keliais aspektais. Viešosios įstaigos yra labiau biurokratiškos, šio sektoriaus organizacijų vadovams suteikiama mažesnė laisvė kuriant organizacijos misiją bei renkantis personalą, o šio sektoriaus dirbantieji nėra motyvuoti finansiškai (Zakarevičius, Gedvilaitė-Moan, 2010). Gibsono (1993) nuomone yra keletas panašumų tarp strateginio planavimo privačiame ir viešajame sektoriuose. Strateginis planavimas reikalauja paramos valdymo, vidinės komunikacijos, ir organizacijos supratimo "istorijoje ir ateityje, nepriklausomai nuo organizacijos tipo. Staponkienė (2004) pastebi, kad viešųjų ir privačių institucijų veiklos gerokai skiriasi. Šiandienos visuomenė vis labiau domisi, kontroliuoja ir vertina masinėmis informacijos priemonėmis, viešųjų institucijų veiksmus, o privačių struktūrų veikla susilaukia kur kas mažesnio visuomenės dėmesio. Viešųjų institucijų misija ir funkcijos yra patvirtintos įstatymuose, jų veikla kur kas atviresnė visuomenės kontrolei ir vertinimui, labiau detalizuotos veiklos taisyklės ir procedūros, pati veikla reglamentuojama ir ribojama valstybės finansinių galimybių.

Apibendrinimas. Galima išskirti tris ryškiausius skirtumus tarp privataus ir viešojo sektoriaus valdymo: institucijų veiklos tikslas ir veiklos vertinimas, sprendimų priėmimas, viešumas. Viešajame sektoriuje tarnavimas visuomenei yra galutinis tikslas. Privačiame sektoriuje tarnavimas visuomet yra rinkos dalies ir pelno didinimo bei organizacijos augimo sąlyga. Viešajame sektoriuje mes esame piliečiai, o versle – vartotojai.

Žmogaus gerovė neįmanoma be darnios, sąmoningos visuomenės, kurioje jis gali jaustis visaverčiu nariu, būti socialiai ir ekonomiškai saugus. Strategijos tikslas yra paskatinti esminius pokyčius. Lietuvos Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2009) nagrinėjamos kelios svarbiausios problemos, nustatyti šie 6 darnaus vystymosi prioritetai: pasaulinės klimato kaitos sušvelninimas; transporto poveikio aplinkai mažinimas; pavojaus žmonių sveikatai mažinimas; efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas; *skurdo ir socialinės atskirties mažinimas*; visuomenės senėjimo problemų sprendimas.

Tamošiūnas (2013) išskiria Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ (2012) apibrėžtus pokyčius, kurie turi įvykti šiose pagrindinėse srityse, kur vadovaujamosi tokiomis pažangai svarbiomis vertybėmis (žiūrėti 1 paveikslą):

1 pav. Pokyčiai ir vertybės Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, (2012).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Tamošiūną (2013)

Šioje strategijoje „Lietuva 2030“, (2012) siekiama nustatyti šalies raidos kryptis, kurios būtų vienodai suprantamos ir priimtinos ne tik valdys ir valdymo institucijoms, bet visiems Lietuvos piliečiams. Todėl ši strategija neformuluoja rekomendacijų ir prioritetų atskirose šalies ūkio sektoriuose ar atskirų institucijų valdymo srityse, kaip anksčiau minėtoje strategijoje. Įgyvendinti šią strategiją gali kiekvienas Lietuvos gyventojas, kuris savo sprendimus grindžiantis pažangos vertybinėmis nuostatomis.

Pastaraisiais metais, vis dažniau akcentuojama, kad viešajame administravime labiau dominuoja sąvokos „demokratija“, „savigarba“ ir „pilietis“, o ne „rinka“, „konkurencija“ ir „klientas“. Todėl naujai besiformuojančiai ideologijai pagrindą sudaro pilietiškumo, bendruomenės ir pilietinės visuomenės teorijos. Guogio (2009) teigimu naujasis viešasis valdymas remiasi demokratija ir tarnavimu visuomenei bei yra savotiška alternatyva Naujajai viešajai vadybai, kuri yra grindžiama ekonomikos teorija ir individualiais interesais. Interesus, bet ir socialines vertybes, siekius ir rūpinimąsi kitais. Raipa, (2009) mano, kad reformuojant naująją viešąją vadybą ir jai transformuojantis į naująją viešąją valdymą kuriami kvaziautonominiai dariniai – asociacijos, agentūros, bendros įmonės, kurių pagrindinis uždavinys – įgyvendinti valstybės iškelto viešojo sektoriaus užduotis remiantis privataus verslo principais ir modeliais (žiūrėti 4 lentelę).

4 lentelė

Pagrindinės viešojo administravimo modelių charakteristikos

	Tradicinis viešasis administravimas	Naujoji viešoji vadyba	Naujasis viešasis valdymas
Piliečių ir valstybės santykiai	Paklusnumas	Teisių suteikimas	Įgaliojimas
Aukštesniųjų pareigūnų atskaitomybė	Politikams	Vartotojams	Piliečiams ir socialiniams partneriams

Nukreipiantys principai	Taisyklių ir reglamentų laikymasis	Produktyvumas ir rezultatai	Atskaitomybė, skaidrumas ir dalyvavimas
Sėkmės kriterijai	Procesas ir išeiga	Išeiga	Procesas
Pagrindiniai požymiai	Bešališkumas	Profesionalumas	Atsakingumas

Šaltinis: Domarkas, Juknevičienė, 2007, p. 27.

Pagal pateiktas pagrindinės viešojo administravimo modelių charakteristikas, galima teigti, kad tarp šių modelių nėra labai griežtos ribos. Kiekvienos išsivysčiusios demokratinės valstybės viešajame administravime esama visų pateiktų modelių bruožų. Priklausys tik nuo to koks modelis pasirinktai valstybei būdingiausias, nes ji ir bus šio viešojo administravimo modelio šalis.

Guogis, Gudelis (2009) pastbėjo kad mokslininkai nesutaria, ar naujasis viešasis valdymas, kitaip dar vadinamas naujoji valstybės tarnyba gali būti laikomas savarankišku modeliu. Naujajame viešajame valdyme akcentuojama valstybės tarnautojų atsakomybė ir tarnavimas viešajam interesui, piliečių aktyvumas ir atsakomybė, nevyriausybių organizacijų, verslo ir valstybės bendradarbiavimas. Smalskys (2010) mano, kad Naujajoji valstybės tarnyba, arba Naujasis viešasis valdymas tampa vis aktualesnis decentralizavimo ir piliečių dalyvavimo viešojo sektoriaus organizacijose principų įgyvendinimu. Pirmaeiliai tampa piliečių dalyvavimo ir decentralizavimo prioritetai.

Smalskys (2010) pastebi, kad valdymo modernizavimo prioritetais tampa bendruomenės valdžios ir prevencinės valdžios plėtra ir įgyvendinimas, pastarieji viešojo valdymo modernizavimo principai iš NVV reformų arsenalo. Į pirmą vietą iškeliami bendruomenės valdžios ir prevencinės valdžios principai, šiek tiek apribojant verslo vadybos principų diegimą. Pagrindiniai naujosios valstybės tarnybos, arba naujojo viešojo valdymo, principai apibrėžti 5 lentelėje.

5 lentelė

Naujosios valstybės tarnybos, arba pagrindiniai NVV bruožai

Naujoji valstybės tarnyba, arba Naujasis viešasis valdymas
Tarnavimas piliečiams, o ne klientams.
Pilietiškumo vertinimas aukščiau už vadybiškumą.
Viešojo intereso ieškojimas.
Piliečių įtraukimas į viešųjų reikalų sprendimą
Kovos prioritetai su neigiamų reiškinių viešajame sektoriuje priežastimis, bet ne su pasekmėmis (prevencinis darbas).
Strateginis mąstymas, demokratiškas veikimas.
Atskaitomybė svarbiau už efektyvumą.
Tarnavimas, o ne reguliavimas.
Žmonių, o ne produktyvumo vertinimas.

Šaltinis: Smalskys (2010), p.96

Naujosios valstybės tarnybos, arba NVV principai ir jų įgyvendinimas praktikoje taip pat siejamas su tradicinio viešojo administravimo krize. Hierarchinis valdymas iš dalies turi būti pakeistas horizontaliais ryšiais tarp institucijų ir centrinės Vyriausybės galių apribojimu. Didesnis

valdymo funkcijų decentralizavimas suteikia daugiau atsakomybės lokalinei valdžiai ir kitoms decentralizuotoms viešosios valdžios struktūroms. Naujosios valstybės tarnybos reformų diegimas viešajame sektoriuje sukuria kolektyvinių sprendimų priėmimo sistemą. Priimant ir įgyvendinant sprendimus dalyvauja įvairios decentralizuotos viešosios valdžios institucijos, socialiai atsakingas privatus verslas, NVO, piliečių bendruomenės, vykdomos konsultacijos tarp šių organizacijų. Viešoji valdžia tampa viena iš daugelio svarbių šio bendradarbiavimo subjektų (Mazur, 2005).

Apibendrinimas. *Naujasis viešasis valdymas tampa „tinklinės visuomenės“ dalimi, todėl pirmumas teikiamas ne griežto valstybinio reguliavimo formai, o vienam iš metodų, kuris akcentuotų socialinius ryšius, pilietinį dalyvavimą, bendradarbiaujantį veikimą ir abipusę paramą bei įtaką. Naujasis viešasis valdymas – tai į socialumą orientuotas valdymo modelis.*

Valdymas – plati ir daugiareikšmė sąvoka, dėl kurios turinio pastaraisiais metais diskutuojama tiek akademiniam, tiek politiniam lygmenyse.

Domarkas (2011) mano, kad *gero valdymo*, sąvoka nusako valstybės, privataus sektoriaus ir pilietinės visuomenės organizacijų sąveiką ekonominio, politinio ir administracinio valdymo srityse ir pagal JT Vystymo programos pateiktą formuluotę apima platų piliečių dalyvavimą teisėtai priimant sprendimus, valdžios įstaigų veiklos skaidrumą ir jautrumą piliečių poreikiams bei siekiams, nešališką elgesį su piliečiais, efektyvų ir veiksmingą viešųjų resursų naudojimą, atskaitingumą visuomenei ir strateginį požiūrį į veiklos planavimą.

Geras valdymas yra esminiai dalykai, kurie padeda išvengti konfliktų, skatina stabilumą, didina ekonominę ir socialinę vystymąsi, kuria tvirtas bendruomenes, kuriose įmonės bei organizacijos nori gyventi bei dirbti dabar ir ateityje. Pilietinė visuomenė galima tik įtraukiant piliečius į valdymą (Šaparnienė, 2010).

Azijos plėtros bankas (AsDB) (1995) gerą valdymą apibrėžia kaip būdą, šalies ekonominių ir socialinių išteklių valdymo plėtrai bei išskiria valdymo du aspektus: politinius (pvz, demokratija, žmogaus teisės) ir ekonominius (pvz efektyvus viešųjų išteklių valdymą).

Organizacijos CIPFA –viešųjų finansų ir apskaitos privilegijuotas institutas (angl. The Chartered institute of Public Finance and Accountancy) ir IFAC – tarptautinė apskaitos federacija (angl. The International Federation of Accountants), įvardija valdymą kaip procesą kur sprendimai yra priimami ir įgyvendinami (arba neįgyvendinama). Valdžios sektoriuje valdymas yra procesas, kur viešosios įstaigos vykdo viešuosius reikalus ir valdo valstybės išteklius. Geras valdymas viešajame sektoriuje reiškia teisingumo principų, teisingos ir etinės tvarkos bei laikymąs teisų ir pareigų visuomenėje (Good Governance in the Public Sector – Consultation Draft for an International Framework, 2013).

Pasaulio bankas 1992 m. pirmąkart suformulavo savo *Gero valdymo* sampratą ir išskyrė 4 aspektus: atskaitomybę, teisės viršenybę, informacijos apie valdžios veiksmus prieinamumą ir

skaidrumą. Remiantis šiais Pasaulio banko išskirtais principais, daugelis kitų tarptautinių organizacijų ir pagalbą teikiančių institucijų sukūrė labai panašius *Gero valdymo* apibrėžimus, į kuriuos įtraukė keletą ar netgi visus šiuos principus (Pivoras, Visockytė, 2011, p. 30, 31).

JT plėtros programa 1997 metais pateikė 9 gero valdymo kriterijus:

1. *Dalyvavimas* – visi piliečiai turi turėti balsą priimant sprendimus, tiesiogiai ar per atstovus. Svarbūs yra konstruktyvaus dalyvavimo gebėjimai ir jų ugdymas.

2. *Teisės viršenybė* – teisinis reglamentavimas turi būti teisingas ir nešališkas, paremtas žmogaus teisėmis.

3. *Skaidrumas* – remiasi laisvu informacijos sklaidimu. Informacijos turi būti pateikiama pakankamai, kad būtų galima stebėti ir suprasti institucijų veiklą.

4. *Jautrus atsakas į klientų pageidavimus* – institucijos turi siekti padėti visoms suinteresuotosioms šalims.

5. *Orientacija į sutarimą* – geras valdymas remiasi susitarimo siekiu ir įvairių interesų derinimu siekiant geriausios politikos ar procedūrų.

6. *Nešališkumas* – kiekvienam piliečiui sudaromos sąlygos pagerinti ar išlaikyti savo gerovę.

7. *Efektyvumas ir veiksmingumas* – siekiama poreikius tenkinančių rezultatų geriausiai panaudojant turimus išteklius.

8. *Atskaitomybė* – asmenys priimančys sprendimus vyriausybėje, privačiose ir nevyriausybiniuose organizacijose, yra atskaitingi visuomenei ir suinteresuotoms šalims.

9. *Strateginė vizija* – lyderių ir visuomenės ilgalaikis įsivaizdavimas, koks turi būti geras valdymas ir tvirta plėtra. Žinomos istorinės, socialinės ir kultūrinės aplinkybės, kuriomis paremtas šis įsivaizdavimas.

Kai kurie tyrinėtojai minėtus 9 JTVP kriterijus grupuoja į 5 gero valdymo principus: legitimumas ir balso teisė, krypties turėjimas, rezultatams skirta veikla, atskaitomybė ir nešališkumas (Pivoras, Visockytė, 2011, p. 32).

Organizacijos CIPFA ir IFAC 2013 metais sudarė „Gero valdymo viešajame sektoriuje – tarptautinės programos konsultacinius metmenis“, kurių tikslas yra paaikškinti ir nurodyti gero valdymo viešajame sektoriuje gaires. Todėl išskyrė septynis gero valdymo principus viešajame sektoriuje:

1. *Tvirtas išipareigojimas sąžiningumui, etinėms vertybėms ir įstatymo viršenybei*. Viešasis sektorius paprastai turi misiją tarnauti visuomenės interesui, laikantis teisės aktų įgyvendinimo ir vyriausybės politikos reikalavimų. Etinės vertybės ir standartai turi būti įtvirtinti ir turėti savo politikos kryptis, procedūras ir veiksmus, taip pat asmeninio elgesio ir viešojo valdymo organizacijos nariams pagrindą.

2. *Atvirumas ir visapusiškas suinteresuotų šalių bendradarbiavimas.* Valstybinio sektoriaus subjektai, kad išlaikytų pasitikėjimą turi bendradarbiauti su piliečiais ir paslaugų naudotojais, jie turi būti kuo atviresni priimdami visus savo sprendimus, naudodami resursus, kurdami ilgaliakius ir trumpalaikius planus, taip pat supažindindami su pasiektais rezultatais.

3. *Rezultatai paaiškinami arba nustatomi pagal tvarios ekonomikos, socialinį ir aplinkosauginės naudos požiūrį.* Viešojo sektoriaus organizacijos turi atsižvelgti į bendrą ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį poveikį, kuris gali pakeisti politiką, planus ir net jau priimtus sprendimus.

4. *Būtinų intervencinių priemonių nustatymas tam, kad būtų optimizuotas numatytų rezultatų pasiekimas.* Viešojo sektoriaus organizacijos siekdamos užsibrėžtų tikslų naudoja teisinių ir praktinių priemonių junginius, kurių pasirinkimas yra strategiškai svarbus ir kurį vykdo organizacijai vadovaujantys asmenys.

5. *Organizacijų bei jų vadovų ir darbuotojų pajėgumu plėtojimas ir tobulinimas.* Viešojo sektoriaus organizacijos efektyvus valdymas, kad pasiektų užsibrėžtus tikslus, priklausys tik nuo teisingai sudarytos organizacinės struktūros, vadovaujančio personalo bei darbuotojų su tinkama kompetencija ir mąstymu

6. *Rizikos bei veiklos rezultatų valdymas per tvirtą vidaus kontrolės sistemą ir viešųjų finansų valdymą.* Efektyvus valdymo sistemos įgyvendinimas ir palaikymas, rizikos įvertinimas bei tik vidaus kontrolė viešojo sektoriaus organizacijai leis realizuoti užsibrėžtus tikslus bei tinkamai teikti paslaugas.

7. *Tinkamos praktikos taikymas skaidrumo ir ataskaitų srityje, siekiant užtikrinti veiksmingą atskaitomybę.* Atskaitingumas reikalingas siekiant užtikrinti atsakomybę už priimamus sprendimus bei teikiamas viešąsias paslaugas (Good Governance in the Public Sector – Consultation Draft for an International Framework, 2013, p. 13-43).

Šaparnienė ir Valukonytė (2012) taip pat išskyrė ir apibūdino gero valdymo principų įgyvendinimą vietos savivaldoje:

1. *Sąžiningi rinkimai, jų organizavimas, atstovavimas ir dalyvavimas.* Piliečiams yra suteikiama ne tik galimybė dalyvauti valstybės valdyme, bet ir išreikšti savo nuomonę valstybės valdymo klausimais.

2. *Reagavimas į gyventojų poreikius.* Tikslai, taisyklės, procedūros ir valdymo struktūra pritaikytos taip, kad tenkintų piliečių poreikius ir lūkesčius, vietinė valdžia nuolat bando reguoti į visuomenės poreikius.

3. *Veiksmingumas ir efektyvumas.* Tikslai yra įgyvendinami geriausiai panaudojant turimus išteklius; rezultatai patenkina iš anksto numatytus tikslus.

4. *Atvirumas ir skaidrumas.* Užtikrinimas visuomenės galimybe naudotis viešąja informacija yra garantuojama, taip formuojant piliečių suvokimą, kaip yra valdomos, sprendžiamos savivaldos problemos; sprendimai priimami ir vykdomi pagal taisykles ir nuostatas.

5. *Įstatymų viršenybė.* Yra užtikrinama, kad vietinės valdžia tvirtai laikosi įstatymų ir teismo sprendimų; taisyklių ir nuostatų, kurie yra priimami remiantis procedūromis, įstatymus, įgyvendinami nešališkai.

6. *Etiškas elgesys.* Visuomenės gerovė yra žymiai svarbesnė nei individualūs interesai.

7. *Kompetencija ir gebėjimai.* Užtikrinama, kad vietos valdžios atstovai, viešieji pareigūnai geba vykdyti savo tarnybines pareigas profesionaliai, nuolatos tobulina savo kompetencijas ir pateikia geresnius rezultatus

8. *Inovacijos ir atvirumas pokyčiams.* Reikalaujama nuolat naujų, modernių ir efektyvių problemų sprendimo būdų, bei pasirengimo mokytis iš gerosios patirties.

9. *Tvarumas ir ilgalaikė orientacija.* Bendruomenės tvarumas, atsižvelgiama į ateities kartų poreikius ir interesus.

10. *Patikimas finansų valdymas.* Vietos valdžios institucijos užtikrina tinkamą viešųjų išteklių panaudojimą, taip įgyvendinamas efektyvus finansų valdymas.

11. *Žmogaus teisės, kultūrinė įvairovė ir socialinė sanglauda.* Pasitelkus vietinės valdžios įtakos sferas, žmogaus teisės turi būti gerbiamos ir saugomos, stengiamasi įveikti bet kokio lygio diskriminaciją; kultūrinė įvairovė yra laikoma vertybe, socialinė sanglauda tarp įvairių sluoksnių piliečių yra visada remiama.

12. *Atskaitomybė.* Užtikrinama, kad vietos valdžios institucijos yra ne tik yra atsakingos už vykdomus sprendimus, tačiau geba išklausti piliečių nuomonę ir lūkesčius.

Gero valdymo principai kol kas nėra visi įgyvendinami vietos savivaldos lygmeniu, jie yra tarsi rekomendacijos, esminiai akcentai nusakantys, koks turėtų būti valdymas. Visi šie išvardyti principai yra tarpusavyje susiję ir vienas kitą ne tik remia, bet ir stiprina, nes vieno principo įgyvendinimas arba nepakankamas įgyvendinimas turi įtakos ir kitų principų įgyvendinimo užtikrinimui.

Apibendrinimas. Geras valdymas yra pastangos pagerinti valdžios sistemą, jis reikalingas, kad pabrėžtų efektyvumą ir atsakomybę už visų institucijų veiklą, skatintų demokratijos principus ir sukurtų naują ryšį tarp vyriausybės ir pilietinės visuomenės. Geras valdymas yra procesas, kai valdžios institucijos vykdo viešuosius reikalus, valdo valstybės išteklius ir užtikrina žmogaus teisių įgyvendinimą, atsižvelgiant į teisinės valstybės principus. Geras valdymas reiškia ir reikalauja, kad dalyvavimo procesai vadovautųsi skaidrumo ir atskaitomybės principais ir sąžiningumo standartais, siekiant užtikrinti visuomenės poreikius.

1.2.Socialinės apsaugos samprata

Skurdas, staigūs asmens visuomeninio statuso pasikeitimai, nepalankūs ekonominiai veiksniai nuo senų laikų laikomi pavojais. Kad galima būtų užtikrinti tokių žmonių normalų gyvenimą, jais turi pasirūpinti valstybė. Tuo tikslu ir yra kuriama socialinės apsaugos sistema, kurios esmė – užtikrinti minimalų pragyvenimo šaltinį. Socialinės apsaugos terminas pirmą kartą buvo pavartotas JAV įstatymų leidyboje prezidento Franklino D. Roosvelto administracijai 1935m. priimant JAV Socialinės apsaugos įstatymą (Guogis, 2008).

Devereux, McGregor, Sabates-Wheeler (2011) mano, kad socialinė apsauga ne tik įdiegia saugos tinklus ir sumažina skurdą – svarbu, kad ji taip pat turi poveikį socialiniams santykiams ir vietos, nacionaliniu ir pasauliniu valdymu. Socialinės apsauga, sprendžia ne tik skurdo problemą, tačiau ir struktūrinius pažeidžiamumus ir socioekonominius skirtumus, ir socialinės apsaugos santykius su socialinio teisingumo rezultatais. Tai labai svarbus žingsnis užtikrinant socialinę apsaugą, kuri tampa veiksminga priemonė siekiant socialinio teisingumo visiems.

Jau agrarinėje visuomenėje žmogaus apsauga buvo užtikrinama netradicinėmis priemonėmis: labdara, šeimos narių tarpusavio įsipareigojimai, parapišis solidarumas. Industrializacija kartu su radikaliais ekonominiais ir socialiniais pasikeitimais, besikeičianti pasaulėžiūra sugriovė šias neformalias apsaugos priemones ir savo ruožtu sukūrė naują sistemą žmonių saugumui (Guogis, 2008).

Socialinė apsauga yra įvairialypis ir nuolat kintantis reiškiny, todėl pasaulyje yra interpretuojama įvairiai ir kiekvienas autorius jos apibrėžimą pateikia savitai (žiūrėti 6. lentelę):

6 lentelė

Socialinės apsaugos sampratos interpretacijos

Autorius	Socialinės apsaugos apibrėžimo formos
LR Konstitucija, 1992	38 str.: „valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“; 48 str.: „Kiekvienas žmogus gali <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju“; 52str.: „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais“
Socialinės apsaugos terminų žodynas, 1999	Visapusiška socialinės apsaugos sistema, padedanti valstybei laiduoti gyventojų aprūpinimą ligos, sužalojimo, senatvės, nedarbo ir kitais atvejais, suteikti papildomų pajamų nustatytiems šeimos poreikiams tenkinti
Walker, 1994	Valstybinė socialinė apsauga nepakankamai rūpinasi ne tik neapdraustaisiais rizikos atvejais, bet ir individualiais, sugebančiais rūpintis ateitimi. Ji yra valstybinio persikirstomojo pobūdžio ir įgyvendina socialinį planavimą.
Leliūgienė, 1997	Piliečių apsauga, suteikta valstybės siekiant įveikti rizikingas situacijas kasdieniniame individo gyvenime, pvz. liga, bedarbiystė, maitintojo mirtis, senatvė, invalidumas ir pan.
Pieters, 1998	Visuma priemonių, kurių dėka sukuriamas tarp žmonių, netekusių (ar iškilus grėsmei netekti) darbo pajamų arba patyrusių itin didelių išlaidų solidarumas.
Lazutka, 2001	Visapusiška žmogaus apsauga nuo pajamų praradimo. Ši apsauga pasireiškia pinigine išmokomis socialinių rizikų atvejais. Teikiama ir nepiniginė parama žmonėms, kuriems gresia pavojus susidurti su socialine rizika arba jau susidūrusiems su ja (perkvalifikavimo kursai bedarbiams, medicinos pagalbos priemonės ir pan.).

Karpuškienė, 2002	Visuma priemonių, kurių dėka sukuriamas solidarumas tarp šalies gyventojų, dėl objektyvių priežasčių netekusių arba galinčių netekti darbo pajamų, arba turėti ypatingų išlaidų.
Žalimienė, 2004	Visuma priemonių, kurių imasi valstybės ar privačios institucijos, siekdamos palengvinti namų ūkiams ar individams tenkančių tam tikrų rizikos veiksnių bei poreikių našta, jei ši apsauga nenulemta tarpusavio ar asmeninių sandorių.
Bagdonavičius, 2005	Socialinė apsauga tai ne tik gyventojų socialinių interesų sauga, bet ir valdžios institucijų pasirengimas ir sugebėjimas sukurti socialinių interesų įgyvendinimo ir gynimo mechanizmą, palaikyti visuomenės socialinį stabilumą.
Tartilas, 2005	Socialinė sauga – visuma priemonių, kurias pasitelkus sukuriamas žmonių, netekusių darbo pajamų arba turėjusių ypatingų išlaidų, solidarumas. Tai piniginių pašalpos, išmokamos visuotinai pripažintais socialinės rizikos atvejais: dėl senyvo amžiaus, invalidumo arba nedarbo, kai žmogus netenka pajamų iš apmokamo darbo, trūkstant lėšų pragyvenimui ir pan.
Bernotas, Guogis, 2006	Valstybės nustatytų socialinių ekonominių priemonių visuma, teikianti gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų gyventojams, kurie dėl įstatymų numatytų priežasčių negali apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti.
Dromantienė, 2008	Socialinė apsauga būtina siekiant užtikrinti darnią žmogaus socialinę raidą – t. y. procesą, praplečiantį žmogaus pasirinkimo galimybes, nes bet kuriame visuomenės gyvenimo lygyje žmogus privalo turėti galimybę pasirinkti tris svarbiausius dalykus: 1) ilgai ir sveikai gyventi; 2) įgyti žinių; 3) apsirūpinti ištekliais, reikalingais normaliam gyvenimo lygiui pasiekti.
Medaiskis, 2009	Socialinė apsauga – įstatymų nustatyta socialinių, ekonominių, organizacinių priemonių sistema, užtikrinanti lėšų ir paslaugų teikimą tiems asmenims, kurie įstatymų numatytais atvejais dėl senatvės, negalios (invalidumo), mirties, ligos, motinystės (tėvystės), nedarbo ar šeimos aplinkybių praranda pajamas arba turi papildomų išlaidų arba dėl mažų pajamų negali pakankamai savęs aprūpinti iš darbo arba kitokių pajamų.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Bernotas, Guogis (2006); Dromantienė, 2008; Karpuškienė, 2002; Lazutka, 2001; Tartilas, 2005 mano, kad socialinės apsaugos tikslas yra garantuoti asmeniui ar jo bendari gyvenenčiam šeimos nariui apsaugą nuo socialinių rizikų. Socialinė apsauga yra vienas iš svarbiausių elementų, nes valstybės gerovė labai priklauso nuo to kaip yra užtikrinama socialinė apsauga jos gyventojams. Walker, 1994; Pieters, 1998; Medaiskis, 2009; Leliūgienė, 1997 socialinės apsaugos sąvokas apibrėžia kaip visumą organizacinių priemonių sistemą, tai yra piniginių bei socialinių paslaugų teikimą tam tikroms gyventojų grupėms. Autoriai pastebi, kad dalis visuomenės narių dėl tam tikrų priežasčių, įstatymų numatytais atvejais dėl senatvės, negalios, mirties, ligos, motinystės (tėvystės), nedarbo ar šeimos aplinkybių negali pakankamai savęs aprūpinti ar dalyvauti darbo rinkoje ilgesnį ar trumpesnį laikotarpį. Valstybės pareiga yra užtikrinti galimybes šiems asmenims išgyventi.

Apibendrinant autorių apibrėžimus galima teigti, kad socialinė apsauga - tai socialinės politikos dalis, kuri teikia įvairias pašalpas ir paslaugas, tam tikroms gyventojų grupėms.

Medaiskis (2013) pateikia alternatyvas: kas dar turi būti apibrėžime:

- Wilensky – apibrėžimas turėtų apimti ir švietimą, personalines socialines paslaugas bei būsto paramos programas.

- Titmuss (1963) – įtraukti tam tikras mokesťines išlaidas (lengvatas). (pvz., mokesčių nuolaidos už vaikus, neįgaliesiems, pensininkams, kaupianatiems pensijas, pasiskolinusiems būstui ir pan.)

- Gough (1979) - įtraukti ir tam tikras individų ir korporacijų veiklas, kurios yra reguliuojamos valstybės ir kurios daro poveikį individų bei tam tikrų grupių gyvenimo sąlygoms. Pvz., investicijos į darbuotojų profesinį švietimą.

- Mishra (1984) siūlo įtraukti ir pilno užimtumo siekimo politiką.

- Įtraukti kompensacijas socialinėms problemoms, kurias sukėlė visuomenė, spręsti (išlaidos, susijusios su lūšnynų, landynių panaikinimu).

- Įtraukti kompensacijas dėl „nepelnytos negalios“ (pvz., kalbos mokymosi pamokos imigrantų vaikams, parama vaikams nuo vaikystės esantiems su negalia ir pan.).

- Pabrėžti ne tik kompensacinį, bet ir socialinių rizikų prevencijos aspektą.

Socialinė apsauga paprastai vykdoma vadovaujantis trimis pagrindiniais principais (Bitinas, 2011).

- *Nuopelnų principas*. Pagal jį teisė į apsaugą ir apsaugos dydis priklauso nuo asmens išankstinio įnašo (įmokos) į socialinės apsaugos sistemą. Įmoka paprastai nustatoma procentine dalimi nuo buvusio darbo užmokesčio, kuris savo ruožtu atspindi, ar/ir kiek asmuo įdėjo pastangų dalyvaudamas darbo rinkoje iki susidūrimo su socialine rizika.

- *Kategorinis principas*. Jis reiškia, kad remiami asmenys, priklausantys tam tikra iš anksto numatyta kategorijai (seni žmonės, vaikus auginančios šeimos ir pan.). Kategorijos nustatomos atsižvelgiant į tai, ar joms gali grėsti pragyvenimo sunkumai ir skurdas. Tačiau susitaikoma su tuo, kad ne kiekvienas į tą kategoriją patekęs asmuo skursta.

- *Stokos, arba skurdo, principas*. Pagal jį remiami tik tie, kurių pragyvenimo šaltiniai yra nepakankami. Tai ištiriama kiekvienu atskiru atveju prieš nusprendžiant suteikti socialinę paramą.

Enoff ir McKinnon (2011) pastebi, kad socialinės apsaugos organizacijos paprastai vykdo politikos įgyvendinimą, tai įstaigos, kurios dirba pagal tam tikrų politikos formuotojų politinius parametrus. Kaip, pavyzdžiui, socialinio draudimo organizacijos vaidina svarbų vaidmenį nustatant, ar socialinė nauda yra efektyvi, tačiau jie negali būti atsakingas kiekvienu atveju dėl socialinės politikos programos vykdymo. Socialinės apsaugos organizacijos gali tik suprasti gerinti programos įgyvendinimą bei administracines užduotis, pagal savo įgaliojimus. Socialinė apsauga kaip institucija, turi siekti, kad būtų vertinama kaip patikima ir teisėta.

Apibendrinimas. *Socialinė apsauga turi galingą poveikį visiems lygiams visuomenėje. Ji suteikia darbuotojams ir jų šeimos nariams sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą bei apsaugą nuo prarastų pajamų: nedarbo, ligos ar motinystės ar ilgesniam laikui, dėl invalidumo ar darbo traumos, ji suteikia vyresnio amžiaus žmonių pajamų užtikrinimą, kas mėnesį gaunamą*

išmoka- pensiją. Vaikai gali pasinaudoti socialinės saugumo programos lėšomis, skirtomis padėti savo šeimoms susidoroti su švietimo išlaidomis. Kiekvienoje ES šalyse narėse privaloma laikytis socialinio solidarumo principo, pagal kurį valstybė įsipareigoja rūpintis kiekvienu žmogumi tai yra teikti piniginę socialinę paramą, kuris dėl objektyvių priežasčių negali savimi pasirūpinti. Teisės aktuose nustatyti socialinio draudimo mechanizmai, remiasi draudimo įmokų mokėjimu, kurie leidžia gyventojams dalyvauti socialiniame ir ekonominiame gyvenime. Socialinio draudimo sistema garantuoja pajamas apdraustiesiems, netekus darbingumo dėl ligos, motinystės, senatvės, invalidumo (netekto darbingumo) ar kitais įstatymų numatytais atvejais. Todėl valstybei būtina užtikrinti skirtingų gyventojų sluoksnių gyvenimo kokybę, išvengiant situacijos, kad asmenys, kurie gauna valstybinio socialinio draudimo išmokas, nepakliūtų į socialinės paramos sistemą. Siūlyčiau, kad socialinę apsaugą sudarytų trys pagrindinės dalys: socialinis draudimas, socialinė parama ir integracija į darbo rinką.

1.3. Gerovės valstybių samprata – modeliai

Europa tapo gerovės valstybės lopšys, čia atsirado ir augo šimtmečius puoselejami gerovės valstybės institutai, kurie vėliau pasklido po visą pasaulį. Nors gerovės valstybės pirmosios užuomazgos atsirado jau XVIII amžiaus pabaigoje, ji visiškai susiformavo tik per pastaruosius šimtą dvidešimt metų. Gerovės valstybės atsiradimas - tai išsivysčiusio kapitalizmo fenomenas (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis (2012)).

Iki šiol nėra visuotino gerovės valstybės apibrėžimo. Kiekvienas autorius 7-oje lentelėje pateikia savo gerovės valstybės sampratą. Labiau paplitusi Vakarų literatūroje ir dažniau vartojami šie gerovės valstybės apibrėžimai:

7 lentelė

Gerovės valstybės apibrėžimo sampratos interpretacijos

Autorius	Gerovės valstybės apibrėžimo formos
Gosta Esping-Andersen, 1990	Gerovės valstybė – tai valstybės įsipareigojimas išsaugoti tam tikrą minimalų gerovės lygį savo piliečiams.
Joakim Palme 1990	Gerovės valstybė - tai fenomenas, apimantis įvairiausių institutus, kurių veikla liudija, jog valstybė prisiima atsakomybę garantuoti atitinkamą materialinę gerovę savo piliečiams.
Neil Smelser, 1994	Gerovės valstybė - tai sąvoka, kuri reiškia išaugusią valstybės atsakomybę garantuoti savo piliečiams materialinę gerovę.
Huber, Stephens, 1996	Gerovės valstybė - tai paslaugos, kurias teikia gerovės valstybė, yra įvairios, bet jos dažniausiai apima pensijinį aprūpinimą, kompensacijas ligos ir nelaimingų atsitikimų atveju, nedarbo pašalpas, sveikatos draudimą, motinystės pašalpas ir pan. Dažnai prie gerovės valstybės paslaugų dar priskiriama ir šalies gynyba, policija, švietimas.
Berg-Schlosser, DeMeur, 1994; Cameron, 1984; Hicks, Misra, Nah, 1995; Huber, Stephens, 1996a; Kitschel, 1995; Korpi, 1983; Lehbruch, 1984	Gerovės valstybės samprata grindžiama vidutiniais gyvenimo lygio standartais, politine demokratija bei valstybės vaidmeniu perskirstant pajamas visuomenėje

Hobson, 1997; Lewis, 1993; O'Connor, 1996, Orloff, 1993, Sainsbury, 1994, 1996; Wennemo, 1994

Gerovės valstybė yra ne tik socialinių paslaugų tinklas, bet ir nustatytų požiūrių, idėjų rinkinys: apie šeimą; apie lyčių santykius ir vaidmenis šeimoje, darbe ir visuomenėje; apie moters vaidmenį visuomenėje kaip socialinių paslaugų bei išmokų vartotoją ir tiekėją. Jie teigia, kad gerovės valstybė turi didelį poveikį tokioms institucijoms, kaip darbo rinka, klasių struktūra, santykiams tarp lyčių.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Apibendrinant autorių apibrėžimus galima teigti, kad gerovės valstybė - tai gerovės, stabilumo, solidarumo bei demokratijos garantas. Ir nesvarbu, kokia tai valstybė, bet kurioje svarbu- svarbus visuomenėje socialinis konsensusas ir socialinės tvarkos garantas.

Šileika, Paškevičiūtė (2013) pastebi, kad Gerovės valstybės problematika iš esmės pradėta nagrinėti praėjusio amžiaus 7-ajame dešimtmetyje, tačiau šiandien dar nėra sukurtos moksliskai grįstos gerovės valstybės formavimo proceso vertinimo sistemos. Vis dar nėra ir vienareikšmės Gerovės valstybės sampratos, nors daugelis jos kūrimą nagrinėjančių mokslininkų savo analizėse remiasi gerovės valstybės tipologijos pradininko Titmuss (1966), ypač jo teorinį įdarbį apibendrinusio ir praplėtusio Esping- Andersen (1990), gerovės modeliais.

Stebėdamas tarptautinius pokyčius, Esping-Andersen (1990) pastebėjo kokybinius skirtumus tarp valstybės, rinkos ir šeimos ir padarė išvadą, kad gerovės valstybių skirtumai išsidėstę ne linijinėje tiesėje, bet sudarydami tam tikras grupes (klasterius) pagal režimų tipus. Šis atradimas leido jam išskirti tris gerovės valstybių modelius (Aidukaitė 2010):

- *socialdemokratinis, arba skandinaviškasis* (pasižymi aukščiausiais dekomodifikacijos rodikliais). Švedija, Norvegija, Suomija, Danija ir Olandija yra priskiriamos prie socialdemokratinio gerovės valstybės modelio;
- *liberalusis, arba anglų-saksų* (pasižymi žemiausiais dekomodifikacijos rodikliais). Tokios šalys kaip Didžioji Britanija ir Jungtinės Amerikos Valstijos priskiriamos prie liberalaus modelio;
- *konservatyvusis, arba kontinentinio Europos* (pasižymi tarpiniais dekomodifikacijos rodikliais tarp skandinaviškojo ir anglų-saksų modelio) Vokietija, Italija, Prancūzija priskiriamos konservatyviam-korporatyviam modeliui.

Sonda (2014) apibendrinamas gerovės valstybių tipologiją, pagal Esping-Anderseną pažymi, kad, nors išvardintiems tipams ir yra priskiriamos atskiros valstybės, vis dėlto, pastarosios absoliučiai šių tipų neįkūnija. Skandinavijos valstybėse, kur dominuoja socialdemokratinis tipas, kartu yra ir liberalizmo požymių, tiek Europos gerovės valstybės ne tik perėmė nemažai liberalių ir socialdemokratinė idėjų, tačiau atitinkamai sumažino korporatyvizmo lygį. JAV socialinės apsaugos sistema yra sukurta remiantis socialdemokratinėmis idėjomis. Tai yra gerovės valstybių

tipologijos universalumas, nes nėra tokios socialinės sistemos, kuri absoliučiai būtų besivadovaujanti liberalizmo, socialdemokratų ar korporatyvizmo nuostatomis.

Aidukaitė, Bogdanova, Guogis (2012) pastebėjo, kad „Gerovės valstybės“ sampratos skirtingose šalyse šiek tiek skiriasi:

- Kaip idealus modelis. „Gerovės valstybė“ vertinama kaip idealus socialinės apsaugos modelis, kai valstybė prisiima atsakomybę už visapusišką ir universalų gerovės paslaugų teikimą savo piliečiams (pvz., Švedija).

- Kaip valstybės suteikiamos gerovės paslaugos. Tokia samprata vadovujamasi JAV.

- Kaip socialinė apsauga. Daugelyje „gerovės valstybių“, ypač Vakarų Europoje ir Skandinavijoje, socialinė apsauga rūpinasi ne tik valstybė, bet ir nepriklausomos, savanoriškos ir autonomiškos viešųjų paslaugų teikėjos.

Lyginant gerovės valstybių sistemas galima skirti penkis skirtingus požiūrius:

1) Pagal politikos palyginimą, kai lyginamos sampratos, kuriomis vadovaujantis imamas veiksmų. P. Flora ir A. Heidenheimeris, istoriškai palyginę Europos ir JAV gerovės sistemų vystymąsi, priėjo išvadą, kad gerovės sistemos skirtingose šalyse dažnai vystosi panašiomis kryptimis (Flora, Heidenheimer, 1982).

2) Pagal „įėjigos“ (indėlio) palyginimą. „Įėjiga“ sudaro išteklių, kurie patenka į gerovės sistemą. H. Wilensky savo darbe apie gerovės išlaidas (Wilensky, 1975) atskleidžia, kad pagrindiniai gerovės sistemos nulemiantys veiksniai yra tų sistemų amžius ir gyventojų struktūra.

3) Pagal „išėjigos“ palyginimą. Skirtingos šalys, kuriose teikiamos gerovės paslaugos, veikia pagal skirtingas taisykles ir struktūras. G. Esping-Andersenai tai aiškina organizacijų pobūdžiu ir specialių paslaugų teikimu. Tokiu atveju skirtingos šalys užima skirtingas pozicijas.

4) Pagal operacijų palyginimą. Tai daroma detalai vertinant išmokų ir paslaugų operacijas: ką jos atlieka, kaip už jas mokama ir kas jas organizuoja.

5) Pagal gautų rezultatų palyginimą. Taip įvertinama ne tai, ką ketinta pasiekti ar kokio pobūdžio buvo procesas, bet ar žmonėms tai buvo naudinga. „Luxembourg Income Study“ yra būtent tokio pobūdžio darbas, kai pagal rezultatus įvertinamos ir palyginamos skirtingų šalių socialinės apsaugos sistemos (Luxembourg Income Study Working Paper Series, 1993–2010).

Giddens, (2006 p. 15) išskiria šias Europos socialinio modelio savybes:

1) išplėtotą ir intervencinę valstybę, kuriai galima pritaikyti mokesčių dalies rodiklius nuo BVP;

2) laisvas ir privalomas švietimas, kuris užtikrina vidurinės mokyklos baigimą;

3) stipri gerovės sistema, kuri užtikrina efektyvią socialinę apsaugą ne tik visiems piliečiams, bet pirmiausia tiems, kuriems jos labiausiai reikia;

4) ekonominės ir kitų nelygybės formų apribojimas.

Guogis (2011), išskiria dešimt susisiejančių ir „persidengiančių“ principų, pažyminčių pažangų požiūrį į socialinę politiką (žiūrėti 8 lentelę).

8 lentelė

Pažangios socialinės politikos principai

Principas	Trumpas apibūdinimas
1. Bendruomenės gerovė.	Sudaryti sąlygas kuo harmoniškesnei integracijai bendruomenėje. Pripažįstama, kad individumai kartu turi siekti laisvės ir bendruomenės paramos.
2. Socialinė įterptis.	Visi bendruomenės nariai turi turėti pakankamai resursų, kad galėtų dalyvauti normaliaame bendruomenės gyvenime. Socialines programas reikia plėtoti arba stiprinti tam, kad visi piliečiai, ne tik tie, kuriems sekasi, turėtų pakankamai resursų ir galėtų dalyvauti normaliaame gyvenime.
3. Socialinis solidarumas.	Pažangios socialinės politikos etikos esmė: kiekvieno bendruomenės nario ryšys su „nesėkmingais“ bendruomenės nariais ir noras padėti tiems, kurių poreikiai nėra patenkinti.
4. Anomijos prevencija.	Į socialinį planavimą reikia įtraukti tokių socialinių programų sukūrimą, kurios padėtų labiausiai drastiškų pasikeitimų paveiktiems gyventojams, t. y. normalizuotų jų gyvenimo sąlygas.
5. Socialinė lygybė ir skurdo mažinimas.	Socialinė lygybė ir skurdo mažinimas yra susiję tikslai, nes jie skatina socialiai stabilią ir integruotą bendruomenę. Socialinė lygybė nėra tik galimybių lygybė, bet ir gyvybiškai būtinų gyvenimo sąlygų lygybė – sveikatos apsauga, apsirūpinimas maistu ir švietimas.
6. Dekomodifikacija.	Gyvybiškai svarbių prekių ir paslaugų, tokių kaip sveikatos apsauga, aprūpinimas maistu, švietimo paslaugos ir parama būsto išlaikymui, paskirstymas pagal poreikį (o ne kaip prekes) dėl nelygios perkamosios galios yra žmonijos vystymosi pažangos rodiklis. Juo visuomenės sąmoningiau dekomodifikuoja svarbiausių prekių ir paslaugų paskirstymą, tuo jos gali labiau pagerinti individualų ir visuomeninį gerbūvį.
7. Progresyvus apmokestinimas.	Progresyvus apmokestinimas yra pajamų perskirstymas siekiant lygybės. Jis leidžia valstybėms per mokesčius ir remiamas socialines programas perskirstyti pajamas nuo privilegijuotųjų mažiau privilegijuotoms klasėms.
8. „Aktyvi“, o ne „pasyvi“ socialinė politika.	Turi būti siekiama „aktyvios“, o ne „pasyvios“ socialinės politikos, nes „pasyvioji“ politika socialinių išmokų gavėjus, atitraukia juos nuo aktyvios darbo paieškos. Socialinės reintegracijos laipsnis turi būti lemiamas įvertinant socialinio administravimo ir viešųjų institucijų efektyvumą bei veiksmingumą, jam turi būti suteiktas centrinės ir vietinės valdžios prioritetas ir kontrolė.
9. Socialinis įgalinimas.	Socialinį įgalinimą sudaro atskirų asmenų arba kolektyvo galimybės priimti (galutinius) sprendimus ir patiems veikti savo gyvenimą. Socialinis įgalinimas turi apimti tiek asmeninę, tiek ir visuomeninę sritis, kai, pvz., „neįgalus“ asmuo apsitarnauja pats (kartais padedamas socialinio darbuotojo), dirba arba dalyvauja visuomeninėje veikloje, arba, pvz., buvę narkomanai, atsikratę priklausomybės nuo narkotikų, gyvena „tvarkingą“ gyvenimą ir dirba arba mokosi.
10. Demokratinė valstybė kaip institucija.	Viešoji valstybės valdžia yra logiška institucija, stiprinanti bendruomenės ryšius. Ją sudaro tokios institucijos, kurios apskritai priklauso žmonėms arba bendruomenei. Kad valstybė galėtų išplėtoti savo potencialą, ji turi būti iš esmės demokratizuota.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, pagal Guogį (2011)

Guogis (2011) teigia, kad viena, ką Europa pasiekė vienodindama savo Gerovės modelius, yra susitarimas vykdyti „atviro koordinavimo metodą“, kuris faktiškai reiškia mokymąsi iš atskirų šalių geresnės praktikos socialinės politikos srityje. Šis metodas tėra kūrybiškai pritaikytas „sugretinimo“ (*benchmarking*) metodas, kai lyginant siekiama kopijuoti arba kūrybiškai perimti geriausią socialinę praktiką. Savaimė suprantama, kad tam tikri socialinės politikos momentai, pvz., socialinio darbo technika ar savivaldybių socialinių paslaugų administravimas, gali būti lengviau

perimami iš kitų negu dideli struktūriniai pertvarkymai, kurie nulemia vienokį ar kitokį Gerovės modelio tipą šalyje.

Apibendrinimas. *Gerovės valstybę sudaro valstybės institucijų visuma - kurioje svarbią vietą užima socialinės apsaugos sistema, susidedanti iš socialinės paramos ir socialinio draudimo, taip pat švietimo sistema ir piliečių saugumą garantuojančių institucijų. Kiekviena Gerovės valstybė savo veiklą turi nukreipti į pajamų nelygybės, lyčių nelygybės ir skurdo bei socialinės atskirties mažinimą. Todėl palaikant tokią sistemą esminį vaidmenį turi vaidinti socialiniai partneriai, profsąjungos ir kitos organizacijos, kurios rūpinasi dirbančiųjų teisėmis. Gerovės politika turi būti plėtojama taip, kad valstybėje sumažėtų socialinė rizika ir būtų kovojama su jos pasekmėmis, būtų stiprinamas socialinis solidarumas, valstybės „investuotų į žmones“, žmogiškąjį ir socialinį kapitalą. Kiekviena valstybės narė kuria nacionalinės gerovės modelius, o ES socialinė politika yra susijusi su socialiniu reguliavimu. Europos socialinį modelį galima apibrėžti kaip ES valstybių narių teisinių aktų rinkinį ir kaip priemones, kurios leidžia įgyvendinti nuoseklią ir visapusišką socialinę politiką visoje Europos Sąjungoje.*

1.4. Piniginės socialinės paramos samprata

Socialinės paramos sąvoka yra labai plati ir interpretuojama įvairiai. Skirtingi autoriai, skirtingai nagrinėja socialinę paramą. Bartkevičienė ir kt., (2010) pateikia socialinės paramos apibrėžtis ir rūšis:

- **Socialinė parama kaip emocinė parama.** Asmuo, kuris gauna paramą lengviau išgyvena patiriamas emocijas. Socialinis darbuotojas sąveikaudamas su klientu leidžia jam suprasti, kad jo problema svarbi, kad norima jį suprasti ir pan. Galima teigti, kad tokia tarpusavio sąveika laikytina socialine interakcija (Vaux, 1988; Cameron, Vanderwoerd, 1997; Budde, Schene, 2004; House, 1981).

- **Socialinė parama – instrumentinė parama.** Šiuo aspektu socialinė parama suvokiama, kaip tam tikrų priemonių visuma, kurių pagalba atliekami socialinės integracijos veiksmai. Instrumentais laikomi socialinio darbo metodai: individualus socialinis darbas; socialinis darbas grupėje; socialinis darbas bendruomenėje (Vaux, 1988; Cameron, Vanderwoerd, 1997; House, 1981).

- *Socialinė parama, kaip pagalba iš socialinių tinklų.* Socialine parama laikytina ir pagalba šeimai, kuri teikiama profesionalių specialistų. Šiuo atveju socialinis tinklas apima žmonių grupes su kuriomis asmuo palaiko kokius nors ryšius. Socialinis darbuotojas laikomas grandimi tarp vadovų ir asmenų. Jo tikslas skatinti asmenis bendrauti ir kurti ryšius. Taigi, socialinę paramą, kaip pagalbą iš socialinių tinklų gali teikti konkretūs asmenys arba organizacijos, palaikančios socialinius ryšius su asmeniu, kuris turi socialinių problemų (Cullen, 1994; Lin, 1986; Littel, Tajima, 2000).

- **Socialinė parama – formali ir neformali.** Formalia socialine parama laikoma valstybinė socialinė parama, kurią teikia valstybinės institucijos (įmonės, įstaigos, socialinės organizacijos ir pan.). Neformalia socialine parama laikytina nevalstybinė socialinė parama. Tai šeimos, artimųjų, draugų, giminaičių teikiama pagalba (Gideon, 2007; Jiang, Winfree, 2006; Budde, Schene, 2004).

- *Socialinė parama, kaip informavimas.* Siekiant visapusišką žmogaus funkcionavimą visuomenėje socialinė parama teikia įvairiomis formomis: per socialines paslaugas, socialinę globą ir kt. Socialinės paslaugos gali būti bendrosios ir specialiosios. Šiuo atveju bendrosioms socialinėms paslaugoms priskiriamos informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo, atstovavimo ir kt., paslaugos. Taigi, socialinė parama sudaryta iš ekonominių, teisinių, socialinių pagalbos būdų (House, 1981).

- **Socialinė parama, kaip procesas.** Socialinės paramos sistema susideda iš vykdomų programų. Taigi, nuoseklus tokių programų vykdymas reikalauja tam tikro procešiško (Cullen, 1994).

- **Socialinė parama, kaip rūpinimasis ir vertės jausmas.** Socialinė parama teikiama asmeniui, kai jis jaučia įtampą, stresą. Siekiama sušvelninti neigiamą organizmo reakciją į ištikusius socialinius pavojus (Heard, Lake, 1986; Sarason ir kt., 1983).

- **Socialinė parama, kaip strategija.** Siekiant efektyvaus socialinės paramos teikimo būtina suplanuoti tam tikrą veiksmų eigą ir jų pobūdį. Šiuo atveju socialinės paramos kokybiškumą lemia socialinio darbuotojo įgūdžiai, pakankama jo asmeninė, socialinė ir vadybinė kompetencija (Budde, Schene, 2004).

Apibendrinant socialinės paramos sampratą išryškėja pagrindiniai aspektai: socialinės išmokos asmenims yra mokamos pagal poreikį, išmokų dydis turi atikti ir patenkinti minimalius poreikius, turi būti teikiamos pagal asmens teisę ją gauti, socialinė parama finansuojama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų. Be piniginių išmokų socialinei paramai priklauso įvairių socialinių paslaugų organizavimas ir teikimas, kaip pvz. globos, nakvynės namų, dienos centrų paslaugos, paslaugos namuose ir kt.

Svarbu pažymėti, jog socialinė parama teikiama tikslingai, siekiant asmenį integruoti į visuomenę ir skatinant būti aktyviu darbo rinkos dalyviu. Kad socialinė parama būtų „ideali“, ji turi apimti dvylika principų, kurie apima žmogaus socialinį saugumą, galimybes tobulėti ir integruotis į visuomenę. Prof. Schulte išskiria tokius „idealiuos“ socialinės paramos principus (žiūrėti 9 lentelę):

9 lentelė

„Idealiuos“ socialinės paramos principai

Principas	Trumpas apibūdinimas
Socialinės paramos skatinimo padėjimui sau principas.	Socialinė parama turi skatinti žmogų tobulėti, mokytis, visapusiškai integruotis į visuomenę.
Papildomos paramos principas.	Tokia parama skiriama asmenims, atsidūrusiems ypatingose gyvenimo situacijose. Tai parama ligos, negalios, nęštumo atveju ir pan.

Integracijos į kitas socialinės apsaugos sistemas palaikymo principas.	Šio principo esmė, kad šalia minimalių pajamų užtikrinimo turi būti užtikrinamos ir minimalios įmokos kitoms privalomų išmokų sistemoms (sveikatos draudimas, senatvės, invalidumo pensijų draudimo sistemos).
Skatinimo dirbti ir išimčių numatymo principas.	Tie socialinės paramos gavėjai, kurie dirba, turi gauti pašalpą, įskaitant papildomas jų išlaidas, susijusias su darbu, ir tokiu būdu skatinti išlaikyti darbinį statusą. O asmenims, kuriems reikalingas socialinė parama, tačiau jie nedirba ne dėl ligos, negalios, senyvo amžiaus, rūpinimosi mažais vaikais ar šeimos narių slaugymo, turėtų būti numatytos paramos teikimo išimtys.
Užbaigtumo principas.	Jeigu yra nustatytas poreikis, tai parama turėtų būti teikiama neribotą laikotarpį arba turėtų būti reguliariai pratęsiama, tačiau neturėtų būti gražinama jei asmens padėtis pagerėja.
Optimalaus socialinės paramos administravimo valdymo principas.	Kiekvienas asmuo turėtų būti informuotas apie jo teises gauti socialinę paramą. Paramos administravimo procedūros turėtų būti paprastos, greitos ir veiksmingos, kad kiekvienas asmuo, kuriam reikia išmokų jas gautų ir taip efektyviai būtų kovojama su skurdu ir atskirtimi.
Centralizacijos ir nacionalinio įteisinimo principas.	Šis principas numato, kad teisė į išmokas, administravimo gairės ir minimalių pajamų nustatymas šalyje turėtų būti centralizuotas.
Centralizuoto finansavimo principas.	Socialinės paramos išmokų finansavimas turi būti iš valstybės biudžeto, kadangi valstybė prisiima atsakomybę visiems šalies gyventojams užtikrinti asmens orumo nežeminantį gyvenimo būdą.
Decentralizuoto administravimo principas.	Individualių atvejų svarstymas turėtų būti pateiktas vietinės valdžios arba bendruomenės atsovams.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Socialinės paramos principai, užtikrina žmogaus teises gauti tinkamą socialinę paramą, kuri užtikrintų asmens būtiniausių gyvybinių poreikių (maisto, higienos, būsto ir pan.) patenkinimą. Bitinas (2011) pažymi, kad ypatingą reikšmę socialinės apsaugos sistemoje turi socialinės paramos principai, kurių taikymas ir nusako socialinės apsaugos sistemos modelį. Skirtingų valstybių socialinės apsaugos sistemoje gali būti taikoma daugiau ar mažiau principų, o tai priklauso nuo taikomo socialinio modelio, egzistuojančio toje valstybėje.

Apibendrinimas. *Socialinės paramos sistema buvo sukurta, siekiant papildyti socialinio draudimo sistemą. Socialinė parama - priemonė, kuria siekiama sumažinti ypač didelį skurdą; t.y. į tuos žmones, kurie laikinai ar visiškai negali savimi pasirūpinti ir nebeturi jokių kitų priemonių tai padaryti. Tai reiškia, kad jos skyrimo kriterijus turi būti bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens nuosavybės teise turimo turto vertė neviršija turto vertės normatyvo ir pajamos yra mažesnės už valstybės remiamas pajamas bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui. Socialinė parama turėtų būti suvokiama ne vien tik kaip valstybinių institucijų funkcija, bet apjungti žymiai platesnį sektorių: visuomenę, bendruomenę, šeimą, gimines, kaimynus, draugus ir kt. Todėl socialinę paramą gali teikti ne tik valstybė, tačiau ir nevyriausybinės organizacijos, kurių teikiama savanoriška parama yra pranašesnė už valstybinę.*

1.5. Piniginės socialinės paramos valdymo įtakojančių išorinių veiksnių analizė

Kiekviena organizacija veikia tam tikroje aplinkoje, o aplinka daro esminį poveikį organizacijai. Anot Korsakienės ir Grybaitės (2012) išorinės aplinkos analizė leidžia įvertinti savo

organizacijos konkurencinę poziciją kitų konkurentų atžvilgiu ir numatyti, kokie procesai ir veiksniai darys didžiausią įtaką organizacijos veiklai artimiausioje ateityje. Atliekant aplinkos analizę, organizacijos vadovai turi įvertinti išorinius veiksnius, turinčius įtakos organizacijai ar sektoriui, kuriame ji veikia. Makroekonominius ir sektoriui būdingus išorinius aplinkos veiksnius Tamošiūnas (2011) taip grupuoja veiksnius pagal PEST modelį: politinius, ekonominius, socialinius, technologinius:

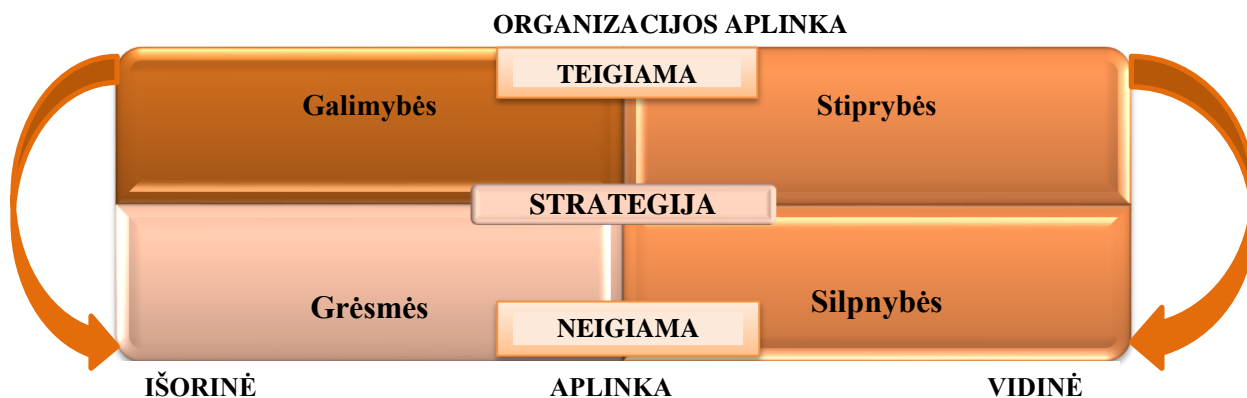
Politiniai veiksniai –visas organizacijas tiesiogiai ir netiesiogiai veikia įstatymai ar įvairūs teisės aktai, kurie reglamentuoja organizacijos veiklos sąlygas, mokesčius, darbo santykius ir pan.

Ekonominiai – su dinamika susijusios valstybės ekonominės sistemos, jos kintamaisiais, kurie gali skirtis pagal ūkio sektorius ir atskiras ūkines veiklas,

Socialiniai – susiję su besikeičiančios kultūrinės pasaulėžiūros, moralinių įsitikinimų, visuotinai pripažintų vertybių, gyvenimo būdo lygio, demografinių, bendrojo išsilavinimo lygmenų. Būtina stebėti, kaip besikeičiantis gyvenimo būdas ar vartotojų vertybių sistema gali paveikti organizaciją.

Technologiniai – susiję su technologijų, galinčių pakeisti ar paveikti konkurencinę organizacijos padėtį, pokyčiais, paversti egzistuojančius produktus ar paslaugas atgyvenusiais.

Ne tik išorinės aplinkos analizė leidžia įvertinti savo organizacijos konkurencinę poziciją, bet ir strateginio valdymo metodas - SSGG, kartais vadinamas SWOT metodu. Tikslus pavadinimas priklauso nuo to, vartojamos lietuviškų (stiprybės, silpnybės, galimybės, grėsmės) ar anglišku (*strengths, weaknesses, opportunities, threats*) žodžių pirmosios raidės to metodo sutrumpintame pavadinime. Pasak Mikulskienės (2011) SSGG metodas – tai informacijos, susijusios su organizacijos vidine ir išorine aplinka, sisteminimas ir vertinamųjų duomenų transformavimas į strateginius tikslus. Rekomenduojama rūšiuoti turimą informaciją į keturias skirtingas grupes, kurios reprezentuos organizacijos būklę keturių aspektų: stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių, požiūriu. Remiantis SSGG analize, institucijos gali analizuoti savo misiją, įgaliojimus, konstruoti galimus scenarijus. SSGG (SWOT) analizė – tai analizė, apibendrinanti ir sujungianti išorinės aplinkos ir išteklių analizės rezultatus, suklasifikuojant organizacijos strategiją lemiančius veiksnius į keturias grupes: stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės (Vasiliauskas, 2004). Dess, Lumpkin, Eisner, (2010) teigia, jog norint sukurti efektyvią strategiją, reikia prognozuoti galimus ateities įvykius Organizacija įvertindama savos vidaus aplinką, nustatyto jų organizacijos esamas stiprybes ir silpnybes. Organizacija ar institucija analizuodama išorinę aplinką nustato galimybes ir grėsmes. Taigi naudojant SSGG analizę, organizacija išskiria savo Stiprybes, Silpnybes, Galimybes ir Grėsmes, kurios yra šiuo metu ir gali būti numatomos ateityje (žiūrėti 2 paveikslą).

2 pav. SSGG analizė

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

SSGG analizė tarsi apibendrina ir sujungia aplinkos ir išteklių analizės rezultatus. *Stiprybės* – tai yra ištekliai, sugebėjimai ir kitos stiprios savybės lyginant su konkurentais. *Silpnybės* – tai išteklių, meistriškumo, sugebėjimų silpnosios pusės, trukdančios įmonės darbu. *Galimybės* – tai yra palankios sąlygos organizacijos aplinkoje. *Grėsmės* – nepalankūs veiksniai organizacijos aplinkoje. Grėsmės gali sukelti naujų konkurentų atsiradimas, technologiniai pokyčiai, lėta rinkos plėtra. Svarbu labiau atsižvelgti į silpnąsias puses, nes jos silpnina organizaciją esant grėsmėms ir trukdo pasinaudoti galimybėmis. Jas būtina kiek įmanoma panaikinti, pasinaudojant stipriosiomis pusėmis, galimybėmis bei įvertinant grėsmes (Vasiliauskas, 2004).

Snieškienė (2009) pastebėjo, kad Sanderson ir Luffman (1988) aplinkos analizės procesą siūlo suskirstyti į du etapus:

- *analizę*, kurios metu būtų nustatomos ir tikrinamos potencialios grėsmės ir galimybės;
- *diagnozę*, įvertinančią ankstesnio etapo metu nustatytų grėsmių ir galimybių svarbą įmonei.

Autorė mano, kad toks požiūris yra pagrįstas, kadangi tas pats veiksnys, vienu atveju atveriantis galimybę, kitomis aplinkybėmis gali kelti grėsmę, be to, vienaip veikiantis vietinę rinką, jis gali priešingai veikti užsienio šalies rinką. Tai leidžia ne tik indentifikuoti aplinkos veiksnius, bet ir paaiškina tikslią jų interpretacijos svarbą įmonei.

Apibendrinimas. *Pagrindinis strateginio valdymo elementas yra strateginė analizė. Kiekviena organizacija privataus ar viešojo sektoriaus susiejama su savo išorine ir vidine aplinka, taip pat esančiomis galimybėmis ir grėsmėmis. Organizacijos sėkmė gali priklausyti nuo to, ar ji sugebės laiku pastebėti iš aplinkos kylančias grėsmes ir jas neutralizuoti, sugebės išlaikyti esamas stiprybes, ar sugebės silpnas paversti stiprybėmis, ar sugebės pasinaudoti aplinkos teikiamomis galimybėmis.*

1.6. Socialinės apsaugos sistema Lietuvoje

Nei mokslinėje literatūroje, nei LR teisės aktuose tiksliai neapibrėžta, kas yra Lietuvos socialinės paramos sistema. SADM teigia, kad Valstybinis **socialinis draudimas** sudaro didžiausią socialinės apsaugos sistemos dalį. Pagal galiojančius įstatymus juo privalomai draudžiami kone visi Lietuvos gyventojai, o didžioji dalis nedarbingų asmenų, vyresnio amžiaus žmonių bei mažuosius Lietuvos gyventojus auginančių asmenų gauna jo mokamas išmokas.

Socialinės paramos teisės taip pat pripažįstamos visiems šalies gyventojams, tačiau jos suteikiamos nepriklausomai nuo tikslinių įmokų mokėjimų toms gyventojų grupėms, kurios laikomos reikalingos tokios paramos. Žemiau pateikiama Lietuvos socialinės apsaugos sistemos sandara (žiūrėti 10 lentelę).

10 lentelė

Socialinės apsaugos struktūra Lietuvoje

SOCIALINĖ APSAUGA				SPECIALIOS SOCIALINĖS IŠMOKOS
SOCIALINIS DRAUDIMAS	SOCIALINĖ PARAMA			
	PINIGINĖ SOCIALINĖ PARAMA	SOCIALINĖS PASLAUGOS		
		BENDROSIOS	SPECIALIOS	
Pensijų sistema	Šalpos išmokos: pensijos ir kompensacijos	Informavimas ir konsultavimas	Socialinė priežiūra: pagalba į namus, socialinių įgūdžių ugdymas, laikinas apnakvyndinimas	Prezidento pensija
Ligos ir motinystės draudimas	Laidojimo pašalpa. transporto lengvatos vaikams, seniems, neįgaliesiems	Tarpininkavimas atstovavimas		Lietuvos Respublikos I ir II laipsnio pensijos
Sveikatos draudimas	Išmokos vaikams (šeimos pašalpos)	Sociokultūrinės	Socialinė globa: dienos, trumpalaikė, ilgalaikė	Nukentėjusių asmenų pensijos
Nedarbo draudimas	Socialinė pašalpa	Transporto		Karių ir pareigūnų pensijos teisėjų pensijos
Draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų	Būsto išlaikymo išlaidų ir kitos kompensacijos	Maitinimo aprūpinimo drabužiais ir kt.		Mokslininkų pensijos signatarų renta artistų renta

Šaltinis: Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. Vilnius: Jungtinių tautų vystymo programa, 1999, p.85

Parengtame Socialiniame pranešime (1999) konstatuojama, kad formuojant socialinės apsaugos struktūrą Lietuvoje didelę reikšmę turėjo centralizuotos valstybinės socialinės programos. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kėlė socialinės paramos sistemos decentralizavimo uždavinį: mažinti centrinės valdžios įtaką, didinti vietos savivaldos institucijos atsakomybę bei kompetenciją ir pačios bendruomenės bei kiekvieno individo atsakomybę už save ir savo veiksmus. Buvo stengiamasi daugiau socialinių paslaugų perduoti savivaldybėms ir plačiau naudoti nevalstybinį sektorių plėtojant bendruomenines socialines paslaugas, sudarant sąlygas privačiai iniciatyvai, teikti pirmenybę pagalbai ir slaugai namuose, o ne stacionariose įstaigose. Parengtame Socialiniame pranešime (2010-2011) pranešama, kad įvertinus šalies socialinius ir ekonominius

pokyčius, siekiant teikiamos piniginės socialinės paramos taiklumo ir veiksmingumo bei valstybės biudžeto lėšų racialesnio panaudojimo, nuo 2012 metų sausio 1 d. pradėta piniginės socialinės paramos sistemos pertvarka. Pažymėtina, kad naujos tvarkos, kuria siekiama skatinti žmones dirbti, o ne gyventi iš pašalpų, ir paramą skirti tiems, kam jos labiausiai reikia. Socialiniame pranešime (2012-2013) akcentuojama, kad piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo nuostatų pakeitimai, kurie įsigaliojo 2013 m. birželio 1 d., didina savivaldos vaidmenį teikiant paramą nepasiturintiems gyventojams, sudaro sąlygas efektyviau ir socialiai teisingiau teikti šią paramą, mažina piktnaudžiavimo pinigine socialine parama galimybes bei užtikrina socialinę ir finansinę naudą.

Remiantis Socialinės paramos koncepcija (1994) socialinė parama skirstoma į:

- Valstybinę – kuri teikiama remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostata, kad tėvų pareiga – išlaikyti savo nepilnamečius vaikus, o vaikų pareiga – globoti tėvus senatvėje. Taip pat yra laikomasi solidarumo principo, kuriuo valstybė vadovaudamasi įsipareigoja rūpinti kiekvienu žmogumi.

- Nevalstybinę, kuri teikiama savanoriškumo pagrindais. Ši parama palengvina valstybės atsakomybę socialinės paramos klausimais, tačiau siekiant skatinti šią veiklą, valstybė turi rūpintis ir sudaryti visas įmanomas sąlygas nevalstybinės socialinės paramos vystymuisi.

-

1.6.1. Gerovės modelis Lietuvoje

XX a. amžiaus pabaiga ir šio amžiaus pradžia yra siejami su viešojo administravimo bei „gerovės valstybės“ (angl. welfare state) reformomis, siekiant užtikrinti administracinės ir socialinės piliečių veiklos efektyvumą. Beveik visos jos yra Vakarų Europoje ir Šiaurės Amerikoje, nors dabartiniu metu pradėta kalbėti ir apie idealų „Rytų Europos gerovės valstybės tipą“, kuris formuojasi daugelyje buvusio sovietinio bloko šalių (Guogis, 2011)

Kovaliov, Simanavičienė, Palekienė (2011) išskiria šiuos gerovės valstybių modelių tipus:

- *Šiaurės modelis* (Danija, Suomija, Švedija ir Nyderlandai). Šiose šalyse valstybės išlaidos socialinėms reikmėms yra didžiausios o kartu garantuojama universali gerovė kiekvienam piliečiui. Darbo rinka yra palyginus mažai reguliuojama, tačiau egzistuoja aktyvios darbo rinkos politikos ir stiprios profsąjungos užtikrina atlyginimų lygio atitikimą atliktam darbui.

- *Anglo-saksų modelis* (Airija, JK) užtikrina gan dosnią socialinę pagalbą perskirstant pajamas, kurių didžioji dalis skiriama darbingo amžiaus bedarbiams paremti. Profsąjungos yra silpnos, o darbo rinka yra palyginus mažai reguliuojama.

- *Reino žemių modelis* (Austrija, Belgija, Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas) paremtas socialine parama daugiausia bedarbiams bei pensijų užtikrinimui. Darbo rinka reguliuojama daugiau nei Šiaurės šalyse, o profsąjungos yra stiprios.

- *Viduržemio modelis* (Graikija, Italija, Portugalija, Ispanija) paremtas valstybės išlaidų didele dalimi skirta pensininkams ir mažomis pašalpomis bedarbiams. Darbo rinka stipriai reguliuojama, siekiant užtikrinti mažą nedarbo lygį, o dosni parama ankstyvam išėjimui į pensiją siekia sumažinti darbo ieškančių žmonių skaičių.

Šileika, Paškevičiūtė (2013) pritaria autorių (Dromantienė, Česnuitytė, 2011) nuomonei, kurios teigia, kad Lietuvoje vyrauja kai kurie Esping-Andersen pagrįsto konservatyvaus korporatyvinio modelio bruožai. Taip pat pritaria ir kitiems autoriams (Aidukaitė ir kt., 2012), kurių nuomone, „gryniesi“ gerovės valstybės tipai niekur neegzistuoja.

Guogis (2013) pateikia 2010–2012 m., atliktą Lietuvos mokslo tarybos finansuotą, Lietuvos socialinių tyrimų centro organizuotą tyrimą „Gerovės valstybės raida Lietuvoje: ištakos, būdingiausi bruožai ir pagrindiniai veiksniai“ (Nr. SIN-16/2010, vadovė doc. J. Aidukaitė), iš dalies struktūruoto 67 ekspertų interviu būdu. Apklausą sudarė vieną iš platesnio tyrimo apie Gerovės valstybės kūrimą Lietuvoje. Atsakymai parodė, kad Lietuvos mokslininkų (J. Aidukaitės, D. Bernoto, A. Bitino, L. Dromantienės, A. Guogio, R. Lazutkos, T. Medaiskio) pozicijos dėl Lietuvos modelio atlikus interviu apklausas, pasitvirtino ir jų nereikia iš esmės peržiūrėti. Originalesni buvo tik Arvydo Akstinavičiaus ir Boguslavo Gruževskio atsakymai. Pirmasis siūlo vertinti *Lietuvos modelį kaip Lotynų Amerikos liberalų modelį*, antrasis pagrindžia modelio formavimosi pradžios, t. y. išeitinių pozicijų, svarbą. A. Akstinavičiaus pozicija Lietuvos moksle nėra nauja (ja šiek tiek kitu pavidalu rėmėsi Arvydas Guogis), o Gruževskio – iš esmės nauja ir svarbi, siekiant įvertinti ne tik Lietuvos modelio kūrimosi istoriją, bet ir dabartinius socialinius -ekonominius sunkumus valstybėje.

Gruževskio teigimu: „Mes mokomės iš devintojo - dešimtojo dešimtmečių pavyzdžių. Juk pirmiau reikia suvokti valdomą objektą, tik tada taikyti jam priemones, o ne suvokti kitur taikomas priemones, jei tavo aplinka kitokia. Tada jų efektyvumas gerokai mažesnis, nes nežengtas pirmas žingsnis, tai yra suvokimas savo valdomos visumos ir to socialinio susitarimo įforminimas pagal visus teisės principus, pvz., kam priklauso lėšos, tai nuosavybė ar ne nuosavybė, mokame už draudiminį įvykį ar paprasčiausiai už sumokėtus įnašus ir t. t. Tai nepadaryta pradžioje. Tada niekas nekreipė dėmesio į tokius fundamentalius dalykus, nebuvo kam to daryti, užsieniečiai taip pat nemanė, kad reikia tai suvokti. Jų priimti sprendimai jiems tinka. Mums belieka juos suvokti ir pritaikyti. Nesuvokta, kad ne tai yra svarbiausia. Kiekvieną objektą reikia pirmiausia pažinti ir nustatyti ligą, jūsų funkcionalumo galimybes.“ Gruževskis pastebi, kad domėjimasis socialiniais reikalais Lietuvoje pastaruoju metu išaugo, bet jis yra fragmentinis, nepagrįstas, atsitiktinis, neprofesionalus ir nesisteminis. Ypač padaugėjo liberalumo. 2003–2008 metais BVP augo, o žmonių, susiduriančių su dideliais nepritekliais, procentas išaugo nuo 17 iki 27. Kai 200 tūkst. žmonių Lietuvoje nenori dirbti – nenormalu. Mokslininko teigimu, neatsigręžę į integraciją,

užimtumą, solidarumą silpnesniųjų naudai, investicijas į savarankiškumą ir reintegracijos laipsnio skaičiavimą, niekada netapsime socialiai orientuota visuomene, visada tapatinsimės tik su privačiais interesais.

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad santykinai Lietuvos elitą, remiantis socialinės politikos modelio samprata, galima skirstyti į keturias didesnes grupes: 1) tuos, kurie neturėjo konkretnesnio ir aiškesnio supratimo apie Lietuvos socialinės politikos modelį; 2) tuos, kurie vertino šį modelį, remdamiesi Lietuvos moksle jau benusistovinėčia pozicija dėl šio modelio *korporatyvinės bismarko, arba postkomunistinės korporatyvinės bismarko klientelistinės*, prigimties, tačiau aiškiai gravituojančia liberalaus modelio kryptimi; taip atsakiusių respondentų dalis buvo didžiausia; 3) tuos, kurie išvelgė šiame modelyje socialdemokratinių, arba, atvirkščiai, liberalių elementų dominavimą; 4) keletą originalesnių šio modelio vertinimų, kaip, pvz., liberalų Lotynų Amerikos tipo modelį, socialdemokratišką skandinavų modelį, sovietinės sistemos tąsą ar panašiai.

Šileika, Paškevičiūtė (2013) atlikdami gerovės valstybės kūrimo Lietuvoje faktinės medžiagos analizę 2005–2010 m., išskyrė du tyrimo etapus. Pirmajame jų nagrinėjami rodikliai, rodantys, ar socialinių- ekonominių procesų raida Lietuvoje vyksta socialiai orientuotos valstybės formavimosi kryptimi. Antrajame tyrimo etape analizuojamas vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, visos socialinės išmokos ir senatvės pensijos, vidutiniškai tenkančios vienam gyventojui per mėnesį, ir tiriama tokių rodiklių kaip BVP dydis, vidutiniškai tenkantis vienam gyventojui, ir valstybės išlaidų socialinei apsaugai lyginamasis svoris bendroje BVP išlaidų struktūroje. Kartu atliekama visų šių rodiklių lyginamoji dinaminė analizė tarp Lietuvos ir ES 27-šalių.

Autoriai apibendrinandami atlikto gerovės valstybės kūrimo Lietuvoje tyrimo tiek pirmąjį, tiek antrąjį etapus, pastebi, kad visų esminių šalies socialinių- ekonominių rodiklių, atspindinčių gerovės valstybės formavimosi procesą, vidutinės reikšmės gerokai atsilieka nuo ES-27 šalių atitinkamų rodiklių vidurkių. Lietuvos dar negalima priskirti nei prie socialiai orientuotų šalių, kurios racionaliausiai naudoja savo socialinius- ekonominius išteklius gerovės valstybės formavimo procese, nei prie šalių, jau sukūrusių gerovės valstybės tipą. „Lietuva šiandien yra tik tapsmo gerovės valstybe stadijoje. Taigi ji kaip gerovės valstybė – iracionali sąvoka, aptariamą objektą atspindinti tik pagal formą, o ne pagal turinį“ (Šileika, Paškevičiūtė. 2013.p. 18).

Marcinkevičiūtė, Balžekienė (2014, p. 82) pažymi, jog nė vienoje valstybėje neišsiskiria grynasis valstybės gerovės modelis. Galima atpažinti visų gerovės valstybių principus ar vieno modelio didesnę raišką. Guogis (2011) pažymi, kad Lietuvos valstybės gerovės modeliui būdinga konservatyvaus-korporatyvinio valstybės gerovės modelio bruožai. Tačiau pasikeitus politiniam elitui šis modelis pastaruoju metu labiau pritaikomas liberaliam valstybės modeliui su tam tikromis socialdemokratinio modelio apraiškomis. Liberaliojo valstybės gerovės modelio aspektai Lietuvoje reiškiasi per privačius kaupiamuosius fondus (pensijų, sveikatos draudimo, draudimas nuo rizikos

faktorių) Lietuvos valstybės gerovės modelis keičiasi, sudėtinga atpažinti, kokiais principais jis remiasi tam tikroje socialinės politikos srityje. Tokio pobūdžio socialinė politika būdinga daugeliui Rytų Europos šalių.

Apibendrinimas. Lietuvą norėtųsi priskirti Šiaurės Europos šalių skandinaviškam gerovės valstybės modeliui. Guogio (2000; 2011) nuomone, Šiaurės Europos šalių modelis leidžia spręsti socialines problemas, grindžiamas išmintingu ir efektyviu viešųjų finansų tvarkymu, ir tai leido šį modelį taikiusioms šalims pasiekti palankius užimtumo ir socialinės nelygybės rodiklius. Kiekviena Gerovės valstybė tarp jų ir Lietuva savo veiklą turi nukreipti į pajamų nelygybės, lyčių nelygybės ir skurdo bei socialinės atskirties mažinimą. Todėl palaikant tokią sistemą esminį vaidmenį turi vaidinti socialiniai partneriai, profsąjungos ir kitos organizacijos, kurios rūpinasi dirbančiųjų teisėmis. Gerovės politika turi būti plėtojama taip, kad valstybėje sumažėtų socialinė rizika ir būtų kovojama su jos pasekmėmis, būtų stiprinamas socialinis solidarumas, valstybės „investuotų į žmones“, žmogiškąjį ir socialinį kapitalą.

1.6.2. Teisės aktų analizė

Piniginė socialinė parama teikiama ne tik Mažeikių rajone, bet ir visoje šalyje vadovaujantis šiais principais, kurie apibrėžti Lietuvos Respublikos Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme (2011 m.):

1) *bendradarbiavimo ir dalyvavimo*. Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi asmenų, kurie kreipiasi dėl piniginės socialinės paramos, bendruomenės, nevyriausybinų organizacijų, savivaldybės, valstybės institucijų ir įstaigų bendradarbiavimu ir tarpusavio pagalba;

2) *prieinamumo*. Piniginė socialinė parama teikiama taip, kad būtų užtikrintas piniginės socialinės paramos prieinamumas nepasiturintiems gyventojams kuo arčiau jų gyvenamosios vietos;

3) *socialinio teisingumo ir veiksmingumo*. Piniginė socialinė parama teikiama siekiant sudaryti sąlygas gauti paramą tada, kada jos labiausiai reikia, didinti motyvaciją integruotis į darbo rinką ir išvengti skurdo spąstų bei racionaliai naudojant turimus išteklius;

4) *visapusiškumo*. Piniginė socialinė parama teikiama derinant ją su socialinėmis paslaugomis, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu;

5) *lygių galimybių*. Piniginė socialinė parama teikiama užtikrinant nepasiturinčių gyventojų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

Siekiant atskleisti patobulintą esamą ir buvusį teisinį reguliavimą, 11 lentelėje pateikiami pagrindiniai skirtumai tarp Piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims (2003 m.) bei Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams (2011, 2013 m.) įstatymų.

Skirtumai tarp senosios ir naujosios piniginių socialinės paramos teikimo tvarkų

LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymas (2003 m.)	LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas (2011 m.)	LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas (2013 m.)
Pusės metų registracija teritorinėje darbo biržoje.	Atsisakyta 6 mėn. Registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje, sudarant galimybę gauti socialinę pašalpą iš karto.	Sugriežtintas piniginių socialinės paramos teikimas darbingo amžiaus darbingiems darbo biržoje registruotiems asmenims, kurie atsisako jiems siulomo darbo žmonėms ar pažeidžia darbo biržos reikalavimus.
Asmenys, nuomojantys būstą, teisės į kompensacijas neturi.	Suteikiama teisė į kompensacijas, būstą nuomojantiems bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui, jeigu atitinka įstatymo reikalavimus.	Neteikti kompensacijų ar nutraukti jų teikimą, jeigu bendrai gyvenantys asmenys arba vienas gyvenantis asmuo deklaruoja gyvenamąją vietą būste arba ją išsinuomoja, bet jame faktiškai negyvena.
Piniginė socialinė pašalpa mokama neribotą laiką ir jos mažinimas nenumatytas .	Palaiptai proporcingai mažinama socialinė pašalpa darbingo amžiaus darbingiems, bet nedirbantiems asmenims: 1) kai socialinė pašalpa mokama nuo 12 mėnesių iki 24 mėnesių – socialinės pašalpos dydis bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui mažinamas 20 procentų; 2) kai socialinė pašalpa mokama nuo 24 mėnesių iki 36 mėnesių – socialinės pašalpos dydis bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui mažinamas 30 procentų; 3) kai socialinė pašalpa mokama nuo 36 mėnesių iki 48 mėnesių – socialinės pašalpos dydis bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui mažinamas 40 procentų; 4) kai socialinė pašalpa mokama nuo 48 mėnesių iki 60 mėnesių – socialinės pašalpos dydis bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui mažinamas 50 procentų; 5) gavusiems (gavusiam) socialinę pašalpą ilgiau kaip 60 mėnesių socialinė pašalpa bendrai gyvenantiems asmenims (išskyrus socialinę pašalpą vaikui (įvaikiui) ar vaikams (įvaikiams), įskaitant pilnamečius vaikus (įvaikius), kai jie mokosi pagal bendrojo ugdymo programą ir laikotarpiu nuo bendrojo ugdymo programos baigimo dienos iki tų pačių metų rugsėjo 1 dienos) arba vienam gyvenančiam asmeniui 24 mėnesius neskiriama.	Nuo 2014-06-01 socialinės pašalpos dydis bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui mažinamas 20 procentų tais atvejais, kai bent vienas iš bendrai gyvenančių asmenų arba vienas gyvenantis asmuo yra darbingo amžiaus darbingas, bet nedirbantis asmuo (išskyrus atvejus, kai nedirbama dėl priežasčių, nurodytų šiame Įstatyme kai socialinė pašalpa mokama ne mažiau kaip 12 mėnesių.
Nenumatyta.	Papildoma socialinė pašalpa įsidarbinus ilgalaikiams bedarbiams.	Bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui papildomai skiriama socialinė pašalpa, kurios dydis lygus 50 procentų socialinės pašalpos, mokėtos per praėjusius 12 mėnesių iki įsidarbinimo, vidutinio dydžio, už kiekvieną su darbo ar

		tarnybos santykiais susijusį mėnesį, bet ne ilgiau kaip 6 mėnesius, jeigu vienas gyvenantis asmuo arba bendrai gyvenantys asmenys atitinka visas šias sąlygas:
Socialinė pašalpa sudaro 90 % skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų ir vidutinių pajamų per mėnesį, tiek bendrai gyvenantiems asmenims, tiek vienam gyvenančiam asmeniui	Socialinės pašalpos dydis vienam gyvenančiam asmeniui, turinčiam teisę ją gauti, sudaro 100 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų vienam gyvenančiam asmeniui ir vidutinių vieno gyvenančio asmens pajamų per mėnesį. Socialinė pašalpa diferencijuojama atitinkamai pagal šeimos narių skaičių: 1) pirmam bendrai gyvenančiam asmeniui – 100 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį; 2) antram bendrai gyvenančiam asmeniui – 80 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį; 3) trečiam ir paskesniems bendrai gyvenantiems asmenims – 70 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį.	Įvertinus gyvenimo sąlygas skirti socialinę pašalpą, kai asmuo atitinka Įstatyme numatytus reikalavimus, tačiau jo pajamos ne jeigu bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens vidutinės pajamos per mėnesį ne daugiau kaip 20 procentų viršija valstybės remiamų pajamų dydį (350 Lt + 70 Lt = 420 Lt) vienam gyvenančiam asmeniui ir dviem bendrai gyvenantiems asmenims – 25 procentų valstybės remiamų pajamų dydžio; trims ir keturiems bendrai gyvenantiems asmenims – 50 procentų valstybės remiamų pajamų dydžio; penkiems ir daugiau – 70 procentų valstybės remiamų pajamų dydžio;
Visuomenei naudingos veiklos atlikimas už piniginę socialinę pašalpą. Galimas asmens atsisakymas, tačiau piniginei socialinei paramai pakeičiama į maisto talonus.	Visuomenei naudingai veiklai atlikti darbingo amžiaus darbingi paramos gavėjai, kuriems socialinė pašalpa buvo teikiama 6 mėnesius. Asmuo atsisakęs atlikti visuomenei naudingai veiklą netenka galimybės gauti paramą.	Darbingo amžiaus darbingus taip pat vykdančius savarankišką veiklą, atsižvelgiant į jų darbo ar veiklos trukmę pasitelkti visuomenei naudingai veiklai nepriklausomai nuo paramos gavimo trukmės.
Kilnojamojo turto, piniginių lėšų, vertybinių popierių ir pajų vertės normatyvas yra 30 valstybės remiamų pajamų dydžių kiekvienam sutuoktiniui arba kartu gyvenančiam bendro ūkio siejamam nesusituokusiam asmeniui, arba vieninteliam iš tėvų (vienam gyvenančiam asmeniui) per metus.	Kilnojamojo turto, piniginių lėšų, vertybinių popierių ir pajų vertės normatyvas bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui apskaičiuojamas sudedant 45 valstybės remiamų pajamų dydžius vienam, vyresniam kaip 18 metų, bendrai gyvenančiam asmeniui arba vienam gyvenančiam asmeniui, 30 valstybės remiamų pajamų dydžių kiekvienam kitam, vyresniam kaip 18 metų, bendrai gyvenančiam asmeniui ir 15 valstybės remiamų pajamų dydžių kiekvienam vaikui (įvaikiui) iki 18 metų.	Pakeisti turto vertės normatyvų nustatymo principai-nustatyti atskiri turto vertės normatyvai kilnojamajam turtui ir piniginėms lėšoms ir į šį normatyvą atsižvelgiama vertinant paramos teikimo laikotarpiu asmens įgyto ar perleisto turto vertę.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymu (2003) ir Lietuvos Respublikos Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu (2011, 2013).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija siekiant didesnio teikiamos paramos veiksmingumo ir taiklumo, galimybių piktnaudžiauti parama mažinimo bei užtikrinant socialinį teisingumą- patobulintas esamas teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikos Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu 2013-12-10.

1. *Mažinant piktnaudžiavimo pinigine socialine parama galimybes:*

- patikslinta „Bendrai gyvenančių asmenų“ sąvoka Į bendrai gyvenančių asmenų (tėvų šeimos) sudėtį turi būti įskaitomi ne tik nedirbantys, bet ir dirbantys nesusituokę ir savo vaikų neauginantys pilnamečiai vaikai iki 24 metų, kurie mokosi pagal bendrojo ugdymo programą ar pagal formaliojo profesinio mokymo programą arba studijuoja aukštojoje mokykloje, jei per mėnesį jų gaunamos pajamos yra mažesnės kaip 1 valstybės remiamų pajamų dydis.

- nustatyti atskiri turto vertės normatyvai kilnojamajam turtui ir piniginiams lėšoms, kad asmenys, turintys piniginių lėšų, kuriomis gali disponuoti, nesikreiptų piniginei socialinei paramai.

- Savivaldybių administracijai suteikiama teisė įvertinus realią šeimos situaciją priimti šiuos sprendimus:

- 6 mėnesius neteikti piniginei socialinei paramai, jeigu asmens turimų piniginių lėšų dydis viršija įstatymu nustatytą piniginių lėšų normatyvą;

- 6 mėnesius neteikti piniginei socialinei paramai, jeigu asmuo ar asmenys perleido nuosavybėn kitam asmeniui turtą ir, kreipdamiesi dėl piniginei socialinei paramai, prašyme – paraiškoje nenurodė gautų piniginių lėšų ar už jas įsigyto nekilnojamojo turto

- 12 mėnesių neteikti piniginei socialinei paramai, jeigu asmenys teikimo laikotarpiu nuosavybės teise įgijo privalomą registruoti turtą, kurio vertė didesnė kaip piniginių lėšų normatyvas, arba turimą privalomą registruoti turtą perleido nuosavybėn kitam asmeniui už lėšų sumą, mažesnę kaip pusė šio turto vertės.

- piniginei socialinei paramai neteikiama, jei šios paramos gavėjas nutraukė registraciją teritorinėje darbo biržoje savo noru arba registracija teritorinėje darbo biržoje jam buvo nutraukta, pakartotinai piniginei socialinei paramai skiriama, jei asmuo ne trumpiau kaip 3 mėnesius registruojasi darbo biržoje.

2. *Išplėsta savivaldybių administracijų diskrecija, įvertinus gyvenimo sąlygas:*

- neteikti kompensacijų ar nutraukti jų teikimą, jeigu bendrai gyvenantys asmenys arba vienas gyvenantis asmuo deklaruoja gyvenamąją vietą būste arba jį išsinuomoja, bet jame faktiškai negyvena;

- skirti socialinę pašalpą ir kompensacijas, kai piniginei socialinei paramai neskiriama dėl registracijos darbo biržoje nutraukimo;

- skirti būsto šildymo išlaidų kompensaciją asmenims, jeigu jie yra deklaravę gyvenamąją vietą būste, kuris nėra įregistruotas kaip gyvenamosios patalpos, pvz., sodo namelyje ar atskira gyvenamoji patalpa, kai bendarturčių nuosavybės teisės dalys nėra nusatytos;
- nemažinti socialinės pašalpos dydžio, jeigu Lietuvos teritorinė darbo birža socialinės pašalpos teikimo laikotarpiu nepasiūlė dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse;
- spręsti dėl piniginių socialinės paramos teikimo nutraukimo 6 mėnesiams savarankiškai dirbantiems asmenims, kurie per nustatytą paramos teikimo laikotarpį iš vykdomos veiklos nuodo mažesnes kaip MMA vidutines pajamas per mėnesį. Šiuo atveju socialinė pašalpa gali būti skiriama vaikams.

Krankalis, Damskytė (2012) pastebi, kad savivaldybės, vykdydamos savarankiškas funkcijas, privalo analizuoti, ar socialinė parama gavėjui yra tikrai reikalinga. Praktikoje tokia funkcija įgyvendinama seniūnijose, sudarius socialinės paramos teikimo komisijas. Komisijos galima sudėti: savivaldybės administracijos ir bendruomeninių organizacijų ir (ar) religinių bendruomenių, ir (ar) religinių bendrijų, ir (ar) kitų nevyriausybinų organizacijų atstovai ir (ar) gyvenamosios vietovės bendruomenės nariai, ir (ar) seniūnaičiai, ir (ar) kiti suinteresuoti asmenys. Socialinės paramos teikimo komisijos, patikrinusios visas minėtas sąlygas, surašytas buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo akte, turi teisę Socialinės paramos skyrius vedėjui teikti rekomendacijas dėl piniginių socialinės paramos skyrimo, neskyrimo, sustabdymo, atnaujinimo ar skyrimo nepinigine forma. teises ir pareigas teikiant piniginę socialinę paramą.

Apibendrinimas. Pastaruoju metu Socialinės paramos sistemos teisinė bazė yra labai besikeičianti. Įstatymai, jų pataisos, susiję su piniginių socialinės paramos skyrimu daromi kasmet ar net kelis kartus per metus. Įstatymų ir kitų norminių aktų nuostatos dėl paramos gavėjų grupės apibrėžimo, sąlygos teisei į piniginę socialinę paramą nustatyti, piniginių socialinės paramos teikimas yra tik griežtinamos siekiant užtikrinti didesnio teikiamos paramos veiksmingumą ir taiklumą. Svarbių teisinių socialinės paramos sistemos aktų jau yra priimti, tačiau teisinė socialinės paramos sistemos bazė socialiai teisinga ir veiksminga dar tik kuriama.

1.6.3. Piniginių socialinės paramos teikimo būdai

Mackay, (2011) teigia, kad socialinės paramos tikslas yra padėti žmonėms, kurie neturi finansinių resursų, socialinės paramos išmokos skirtos minimaliam asmens pragyvenimo standartui užtikrinti ir yra finansuojama iš valstybės biudžeto.

Lietuvos Respublikos socialinės paramos koncepcijoje (1994) nurodoma, kad socialinė parama yra valstybinė ir nevalstybinė. Pirmoji teikiama remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija bei solidarumo principu, kuris įpareigoja valstybę rūpintis kiekvienu žmogumi. O

nevalstybinės paramos esminis principas yra tai, kad ji teikiama savanoriškai. Toks savanoriškas pagalbos teikimas nemaža parama valstybei sprendžiant socialines problemas.

Lazutka, (2009) išskiria kitus socialinės paramos bruožus:

- visos išlaidos dengiamos iš valstybės ar savivaldybių biudžetų;
- įvertinant poreikį, atliekami lėšų ir/arba turto testai, kuriuose atsižvelgiama į turimas pajamas ir išteklius;
- pašalpa nustatoma tokio dydžio, kad padidintų visas pareiškėjo pajamas iki minimalaus lygio, kuris tuo metu visuomenėje pripažįstamas būtinu minimaliam pragyvenimui, bet jis nesiejamas su ankstesnėmis jo pajamomis ar buvusiu pragyvenimo lygiu.

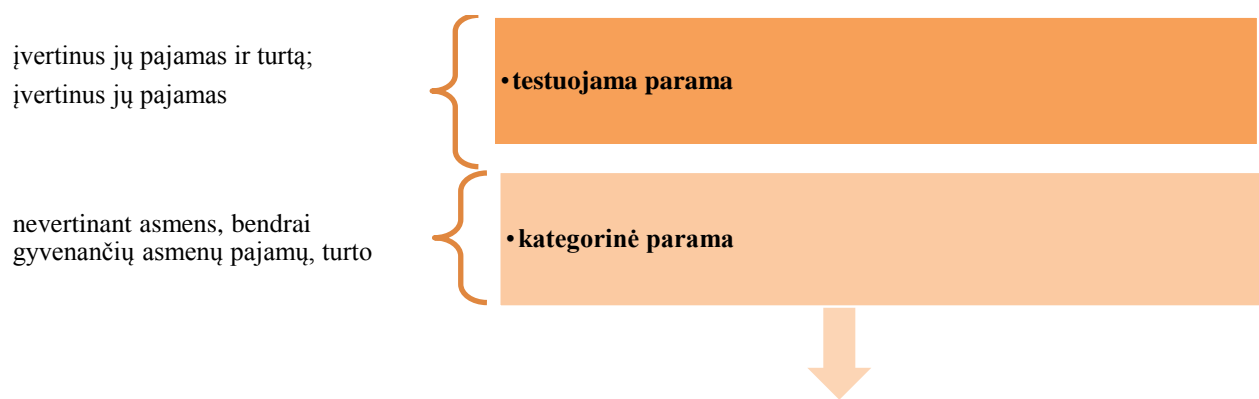
Socialinės paramos teikimas gali būti diferencijuojamas. Tartilas, (2005) nurodo du skirtingus socialinės paramos teikimo principus:

- *Kategorinis principas*. Šis principas taikomas kai socialinė pašalpa skirta remti tam tikras gyventojų grupes (šeimos pašalpos, socialinė pensija, laidojimo pašalpa). Socialinės paslaugos taip pat teikiamos remiantis kategoriniu principu. Tokia parama teikiama nepinigine forma neįgaliems, pagyvenusiems asmenims, įvairoms rizikos grupėms bei probleminėms šeimoms.

- *Pajamų testavimo principas*. Tokiu būdu socialinė parama teikiama tiems gyventojams, kurių pajamos nepasiekia tam tiko valstybės nustatyto pajamų dydžio (socialinė pašalpa, šildymo išlaidų kompensacijos, kitos vienkartinės savivaldybių išmokos).

Lietuvoje pagrindinės piniginės socialinės paramos nuostatos yra pateiktos LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme. Šio įstatymo paskirtis – nustatyti piniginės socialinės paramos finansavimo šaltinius, piniginę socialinę paramą gaunančių asmenų teises ir pareigas, taip pat piniginės socialinės paramos, teikiamos nepasiturintiems gyventojams, kai suaugę asmenys yra išnaudoję visas kitų pajamų gavimo galimybes, rūšis, jų dydžius ir teikimo sąlygas (LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, 1 str., 2 dalis, 2014).

Atsižvelgdami į Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir mokslinėje literatūroje Kuivalainen (2004), Ringold, Kasek (2007), Capellari, Jenkins (2009), Lazutka, Poviliūnas (2009) nuomonę socialinė parama gali būti skiriama asmeniui arba bendrai gyvenantiems asmenims (žiūrėti 3. paveikslą):

VERTINANT PAJAMAS IR TURTA	NEVERTINANT PAJAMŲ IR TURTO
Socialinė pašalpa* Būsto šildymo išlaidų, išlaidų šaltam vandeniui ir išlaidų karštam vandeniui kompensacijos* Kreditas ir palūkanos, atsiradusios dėl dalyvavimo daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) procese	Valstybinės šalpos išmokos Šalpos pensijos Šalpos našlaičių pensijos Šalpos kompensacijos Socialinės pensijos Priežiūros išlaidų tikslinė kompensacija Slaugos išlaidų tikslinė kompensacija
VERTINANT PAJAMAS Mokinių aprūpinimas mokinio reikmėmis* Nemokamas maitinimas mokiniams** Išmoka vaikui nuo 2009-03-01	Išmokos vaikams Išmoka vaikui iki 2009-03-01 Vienkartinė išmoka vaikui Vienkartinė išmoka nėsščiai moteriai Globos (rūpybos išmoka) Vienkartinė išmoka būstui įsigyti Išmoka privalomosios tarnybos kario vaikui Laidojimo išmokos*

3 pav. Piniginės socialinės paramos teikimo būdai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

* 60 savivaldybių socialinę pašalpą finansuoja iš valstybės biudžeto nuo 2014 m. sausio 1 dienos. * Mokinių aprūpinimas mokinio reikmėmis finansuojama iš valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams. ** Finansuojama iš valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams ir kitų šaltinių, nurodytų Socialinės paramos mokiniams įstatymo 4 str., lėšų; Kitos (nepažymėtos) priemonės finansuojamos valstybės biudžeto lėšomis, įgyvendinant Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos programas.

Lietuvos Respublikos valstybinis socialinis draudimas veikia kaip savarankiška finansų ir kredito sistemos grandis, kurios pagrindas yra Lietuvos Respublikos socialinio draudimo biudžetas. Lietuvos Respublikos socialinio draudimo biudžetas yra savarankiškas ir neįtraukiamas į Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetus. 2012–2014 metais Akmenės rajono, Panevėžio rajono, Radviliškio rajono, Raseinių rajono ir Šilalės rajono savivaldybės piniginę socialinę paramą (ir socialinę pašalpą, ir būsto šildymo išlaidų, geriamojo ir karšto vandens išlaidų kompensacijas) teikia vykdydamos savarankiškąją savivaldybių funkciją. Nuo 2014 m. sausio 1 d. likusios 55 savivaldybės socialinę pašalpą teikia vykdydamos savarankiškąją savivaldybių funkciją. Taip siekiama sumažinti socialinės paramos sąnaudas, paliekant socialinės paramos administravim vietas savivaldos institucijoms. Savarankiškas

funkcijas vykdančios savivaldybės privalo kartu su seniūnijomis, bendruomenėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis išsiaiškinti, kuriems asmenims socialinė parama tikrai reikalinga.

Apibendrinimas. Piniginė socialinė parama kaip ir visa socialinės apsaugos sistema tiesiogiai įtakoja pajamų pasiskirstymą šalyje. Piniginės socialinės paramos dėka mokesčių mokėtojų pajamų dalis patenka socialinės paramos gavėjams įvairių piniginių išmokų forma. Socialinių išmokų sistemos plėtimas lemia didesnę pajamų perskirstymą, užtikrinantį mažesnę pajamų nelygybę ir socialinį teisingumą. Ši situacija atspindi šalies pastangas palaikyti ne tik stabilią ekonominę šalies politiką, bet ir puoselėja visuomenės solidarumą, užtikrinantį kiekvieno asmens galimybę išgyventi net ir sunkiausiomis sąlygomis.

1.6.4. Piniginės socialinės paramos analizė Lietuvoje.

Piniginės socialinės paramos sistemos pertvarkos tinkamumą, efektyvumą, rezultatyvumą ir naudingumą bei įvertinti piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją įgyvendinimo perspektyvas visose savivaldybėse buvo atliktas tyrimas „Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos“ 2013.10.11 Lietuvos socialinių tyrimų centro. Darbas atliktas 2013m. rugpjūčio-rugsėjo mėn. Ataskaitą parengė tyrėjų grupė: I. Etnerytė, R. Lazutka (vadovas), A. Poviliūnas, D. Savičiūtė, D. Skučienė, L. Žalimienė.

Atliekant tyrimą buvo siekiama nustatyti piniginės socialinės paramos reformos teigiamus ir neigiamus aspektus, jų poveikį nepasiturinčių gyventojų skurdo ir socialinės atskirties mažinimui. Didžiausias dėmesys buvo skiriamas piniginės socialinės paramos sistemos įgyvendinimo ypatumams bandomosiose (pilotinėse) savivaldybėse **S-5** (Akmenės r., Panevėžio r., Radviliškio r., Raseinių r., Šilalės r.), teikiančiose piniginę socialinę paramą vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją, lyginant su panašaus dydžio pagal gyventojų skaičių savivaldybėmis **S-11** (Alytaus r., Anykščių r., Druskininkų, Jonavos r., Lazdijų r., Pasvalio r., Plungės r., Rokiškio r., Ukmergės r., Varėnos r., Vilkaviškio r.), kurios nedalyvauja bandomajame (pilotiniame) projekte ir teikia piniginę socialinę paramą vykdydamos valstybės deleguotą funkciją. Taip pat buvo lyginama su piniginės paramos teikimu visose 55 savivaldybėse, kurios nedalyvauja bandomajame (pilotiniame) projekte.

Piniginė socialinės paramos Lietuvoje, teigiamus ir neigiamus reformos aspektai.

Tyrime buvo analizuojama kaip kito veksniai turintys įtakos socialinės pašalpos gavėjų skaičiui:

1) registruotų bedarbių skaičius, 2) vidutinis darbo užmokestis, 3) Valstybės remiamų pajamų dydis ir jo santykis su vidutine alga, bei 4) reikalavimai pretendams į socialinę pašalpą (registracijos darbo biržoje trukmė 2011-2012 m.).

Trys pirmieji veiksniai 2012 m. veikė socialinės pašalpos gavėjų skaičių mažinančia kryptimi (mažėjo registruotų bedarbių skaičius, išaugo vidutinis atlyginimas, Valstybės remiamos pajamos nekito, o jų santykis su vidutiniu darbo užmokesčiu sumažėjo. Per mėnesį įregistruotų bedarbių skaičiaus augimas kartu su vidutinio registruotų bedarbių skaičiaus sumažėjimu nepakeičia nedarbo poveikio socialinės pašalpos gavėjų skaičiui krypties. Pastarajam skaičiui svarbu esamas registruotų bedarbių skaičius, o jis 2012 m., palyginti su 2011m., kaip minėta, sumažėjo. Tik reikalavimo būti registruotu bedarbiu 6 mėn. iki įgyjant teisę į socialinę pašalpą panaikinimas veikė tos pašalpos gavėjų augimo kryptimi. Tačiau, to veiksnio poveikis galėjo būti tik laikinas (iki 6 mėn.), o socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus dinamika 2012 m., lyginant su 2011m., palieka abejones apie poveikio stiprumą. 2010-2011 metais teisė į socialinę pašalpą nebuvo lengvinama, todėl bedarbių skaičius sumažėjo nuo 312 iki 247 tūkst., o socialinės pašalpos gavėjų skaičius išaugo 40 tūkst. (nuo 191 iki 221 tūkst.). Pastebėta, kad – 2011 m. - vyko diskusijos dėl pašalpos mokėjimo funkcijos pakeitimo iš deleguotos savivaldybėms į savarankišką ir tos diskusijos baigėsi sprendimu dėl reformos S-5 savivaldybėse („Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdančią savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos“ Lietuvos socialinių tyrimų centras, . 2013.10.11 p. 10)

Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus pokyčiai „eksperimentinėse“ savivaldybėse
Bendras socialinės pašalpos gavėjų skaičius 2012m., lyginant su 2011m. visai nesumažėjo, nepaisant palankių tam veiksnių – nedarbo mažėjimo ir vidutinio darbo užmokesčio augimo. Tačiau vidutiniai dydžiai paslepia didelę pašalpų gavėjų skaičiaus įvairovę tarp atskirų savivaldybių. Keturiuose iš 2012 m. reformą įgyvendinusių savivaldybių pašalpos gavėjų skaičius sumažėjo, bent dviejose – Šilalės ir Akmenės – net labai smarkiai. Kitose 11-oje panašaus dydžio pagal gyventojų skaičių savivaldybėse pašalpos gavėjų skaičius nemažėjo, kai kuriose iš jų net ūgtelėjo (Lazdijų, Alytaus r., Vilkaviškio, Ukmergės) ir tik Druskininkų reikšmingiau sumažėjo. Žvelgiant į aukščiau pateiktus duomenis apie socialinės pašalpos (toliau SP) gavėjų skaičiaus pokyčius, atrodo, kad tik keturiuose ir S-5 savivaldybių (išskyrus Radviliškio) ir vienoje iš S-11 savivaldybių (Druskininkų) 2012 m. suveikė ekonominės padėties šalyje pagerėjimo veiksniai ir sumažino skurstančių gyventojų, o kartu ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių.

Pagal 2012 m. duomenis eksperimentinės savivaldybės visai neišsiskiria mažesniu pašalpos gavėjų skaičiumi 1000 gyventojų. (žr.2 priedą) Visose S-5 savivaldybėse socialinės pašalpos gavėjų 1000 gyventojų 2012 m. buvo didesnis už vidutinį skaičių šalyje. Tiesa, šalies vidurkiui didelę įtaka daro miestų savivaldybės, kuriose pašalpos gavėjų skaičius yra mažesnis nei vidutiniškai. Tačiau taip pat ir lyginant S-5 savivaldybes su panašaus dydžio S-11 savivaldybėmis, nėra didelio skirtumo. O pvz., Akmenės savivaldybė, kuri per 2012 m. sumažino pašalpų gavėjų skaičių nuo 3.2 iki 2.4 tūkstančio, vis tiek 2012 m. mokėjo pašalpas

109 asmenims iš 1000 gyventojų ir tuo rodikliu lenkė Plungės, Ukmergės, Rokiškio savivaldybes iš S-11 sąrašo, bei bent dešimtį gana tipinių rajonų savivaldybių (Kretingos, r. sav., Širvintų r. sav., Švenčionių r. sav., Prienų r. sav., Kaišiadorių r. sav., Biržų r. sav., Molėtų r. sav., Kupiškio r. sav., Pakruojo r. sav., Rietavo sav.), kurios nėra nei didžiųjų miestų, nei kurortų, nei buvusių apskričių centrų. 2012 m. reformą įgyvendinusios 5 savivaldybės 2012 metais pagal pašalpų gavėjų skaičių 1000 gyventojų tik priartėjo prie kitų panašaus dydžio 11 savivaldybių pašalpų gavėjų skaičiaus 1000 gyventojų, kuris buvo 2011m. Tai tik patvirtina hipotezę, kad S-5 buvo labai „dosnios“ iki 2012m. Kita vertus, kaip minėta, daugumoje iš S-11 grupės savivaldybėse pašalpų gavėjų skaičius 2012 m. toliau augo, o S-5 – ne. Kadangi 2012 m. šalies ekonominė padėtis (nedarbas mažėjo, atlyginimai nebekrito, jokios socialinės išmokos nebuvo mažinamos), pašalpų gavėjų skaičiaus augimą 2012m. S-11, o ir kitose savivaldybėse galima interpretuoti kaip pasirengimą reformos geografinėi plėtrai. T.y. savivaldybės, laukdamos galimybės papildyti savo biudžetus išlaidų socialinės pašalpos sąskaita pagal 2012 metų rodiklius, neturėjo motyvo tas išlaidas 2012 m. mažinti. Panašu, kad reformos bendras rezultatas toks - 5 savivaldybės sumažino socialinės pašalpos gavėjų skaičių, jos pasinaudojo įstatymo joms suteikta galimybe jau 2012m. mažinti socialinę pašalpą ilgalaikiams gavėjams, bet dauguma iš 11 ir net visų likusių nemažno, o kai kurios net padidino („Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdančią savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos“ Lietuvos socialinių tyrimų centras, . 2013.10.11 p.17, 23).

Piniginės socialinės paramos administravimą paramos proceso (procedūros) prasme, autoriai pastebėjo, kad pilotinės savivaldybės sugaišta daugiau laiko paramos skyrimui. Pastebėta analizuojant piniginės socialinės paramos skyrimo procedūrą, kuri apima eilę etapų (žingsnių), kurie yra taikomi tiek pilotinėse tiek likusiose savivaldybėse Pagrindiniai šios procedūros etapai tai dokumentų priėmimas, pagalba juos pildant; reikalingų paramai duomenų gavimas ar tikrinimas kitų institucijų duomenų bazėse; buities tyrimo akto pildymas, einant į namus, esant abejonėms dėl duomenų tikslumo, teisingumo; duomenų teisingumo sutikslinimas ir sprendimo dėl pašalpos skyrimo priėmimas; pašalpos dydžio apskaičiavimas; paramos gavėjo bylos sukūrimas ir pildymas elektroninėje ir popierinėje formoje; esant abejonėms, atvejo perkėlimas svarstyti socialinės paramos komisijoje; paramos gavėjo informavimas apie priimtą sprendimą; mokėjimo parengimas ir paramos išmokėjimas; skundų dėl paramos nagrinėjimas. Pilotinės savivaldybės dažniau naudoja buities tyrimo aktus, gilinantis į paramos prašančio asmens situaciją. Anksčiau atliktos socialinės pašalpos procedūros trukmės vertinimo rezultatais, buities tyrimo akto pildymas reikalauja apie 5 proc. daugiau laiko, lyginant su visa paramos skyrimo procedūra. Papildomo laiko reikalauja ir dažnesnis prašymų svarstymas socialinės paramos komisijose, pasitelkiant bendruomeninių institucijų atstovus. Tokiu būdu,

eksperimentinėse savivaldybėse paramos skyrimas reikalauja santykinai daugiau laiko. Tačiau šių savivaldybių atstovai neakcentavo papildomo personalo paramos teikimui poreikio, kadangi jų savivaldybėse sumažėjo bendras paramos gavėjų skaičius, taigi ir personalo darbo krūviai šiuo požiūriu. Kita vertus, eksperimentinėse savivaldybėse, jų pačių vertinimu, žymiai padidėjo darbo krūviai su paramos teikimu tiesiogiai nesusijusiems darbuotojams- seniūnams, jų padėjėjams. Kadangi eksperimentinės savivaldybės yra įtvirtinusios nuostatas, kad paramos gavėjai privalo dalyvauti visuomenei naudinguose darbuose ir šiuos darbus organizuoja seniūnijos, taigi joms reikia užtikrinti realų šios veiklos įgyvendinimą. Autoriai pastebi, kad tiek pilotinėse, tiek kitose savivaldybėse yra juridinės prielaidos sukurti tinkamą institucinę struktūrą paramos teikimui. Pilotinės savivaldybės šiomis prielaidomis pasinaudoja sėkmingiau, pvz., įtraukiant bendruomenes. Pagrindinė šios struktūros efektyvumo problema- realaus bendradarbiavimo stoka tarp savivaldybės ir valstybinių institucijų. Pilotinėse savivaldybėse šis bendradarbiavimas šiek tiek sėkmingesnis dėl to, kad vietos valdžia, aktyviau dalyvaudama paramos organizavime sukuria papildomus švertus kitų institucijų įtraukimui („Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos“ Lietuvos socialinių tyrimų centras, . 2013.10.11 p.41-42).

Tyrimo autoriai vertindami piniginės socialinės paramos pertvarkos pasekmes pagal tai, ar S-5 savivaldybės teikia socialinę pašalpą labiau orientuodamosi į išskirtą skurdo rizikos gyventojų grupę, negalime tokios tendencijos patvirtinti. S-5 savivaldybės nėra dosnesnės mokėdamos socialines pašalpas silpniausioms gyventojų grupėms, t.y. taip vadinamiems skurdo rizikos asmenims (vienišo suaugusio su vaikais, dviejų suaugusių su trim ir daugiau vaikų, bedarbių namų ūkių). Keturiuose iš S-5 savivaldybių pašalpų gavėjų ir skurdo rizikos asmenų santykis yra savivaldybių sąrašo antroje pusėje, t.y. arčiau didžiųjų miestų, nors minėtos pilotinės savivaldybės yra kaip tik gana „kaimiškos“ Tačiau didžiųjų miestų ypatybė yra gerokai didesni gyventojų darbo užmokesčiai. Jeigu net šeimoje yra daugiau vaikų, ar yra vienas iš tėvų su vaiku, bet uždirba santykinai didesnę atlyginimą, tokie asmenys nėra remiami. Panašus darbo užmokesčio vaidmuo ir tuo atveju, kai vienas iš šeimos narių neturi darbo, bet kito alga santykinai didelė ir tokia šeima nepretenduoja į socialinę pašalpą („Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos“ Lietuvos socialinių tyrimų centras, . 2013.10.11 p.55).

Tyrėjų grupė mano, kad socialinės politikos vertinimuose 1-1,5 metų reformos laikotarpis yra labai mažas patikimiams politikos priežastiniams ryšiams nustatyti („pokyčių priežastys-pokyčių pasekmės“), t.y. kiek paramą gaunančių skaičiaus pokyčiai susiję su savarankišką ar valstybės funkciją vykdančių savivaldybių efektyvesniu paramos organizavimu, kiek su buvusiu iki reformos situacija ir ekonominės krizės atsitraukimo padariniais. Skirtingus modelius

taikomų savivaldybių grupėse tarp atskirų savivaldybių nustatyti labai dideli socialinės paramos gavėjų skaičiaus skirtumai, kurie nepaaiškinami demografiniais ir ekonominiais savivaldybių skirtumais. Tai leidžia teigti, kad paramos teikimo modelis nelemia gavėjų skaičiaus, o savarankišką funkciją vykdančiose savivaldybėse socialinės pašalpos gavėjų skaičius mažėjimas gali būti laikinas reiškinys, didele dalimi nulemtas dosniau mokėtomis pašalpomis iki reformos pradžios.

2. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMO VIETOS SAVIVALDOJE METODOLOGINIS PAGRINDIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Siekiant ištirti pinigines socialines paramos valdymą Mažeikių rajono savivaldybės, buvo atlikta Lietuvos bei užsienio autorių mokslinių publikacijų, Lietuvos Respublikos teisės aktų, strategijų, statistinių duomenų analizė, sisteminimas ir lyginimas. Taip pat išanalizuotas Mažeikių rajono strateginis veiklos planas, Tarybos priimti norminiai dokumentai tai yra sprendimai, Mažeikių rajono Socialinės paramos skyriaus nuostatai, bei atliktas tyrimas Mažeikių rajono savivaldybėje. Tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, kuris suteikė galimybę įvertinti pinigines socialines paramos valdymą Mažeikių rajono savivaldybėje bei apibrėžti pinigines socialines paramos valdymo tobulinimo galimybes.

Tyrimo **metodologija** pagrįsta:

- Lietuvos ir užsienio autorių įžvalgomis apie *piniginės socialinės paramos sampratos apibūdinimu*: Bartkevičienė ir kt., 2010 remiantis Vaux, 1988; Cameron, Vanderwoerd, 1997; Budde, Schene, 2004; House, 1981, Cullen, 1994; Lin, 1986; Littel, Tajima, 2000. Socialinės apsaugos sistemos paramos principų išskyrimu: Schulte, 1997, Bitinas, 2011).

Piniginės socialinės paramos teikimo būdų apibūdinimu: (Mackay, 2011, Kuivalainenm 2004, Ringold, Kasek, 2007, Capellari, Jenkins, 2009, Lazutka, Poviliūnas 2009). *Piniginės socialinės paramos teikimo principų apibūdinimu*: (Tartilas, 2005, Lazutka, 2009). *Piniginės socialinės paramos sistemos pertvarką praktiniu aspektu*: („Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos“ 2013.10.11 Lietuvos socialinių tyrimų centro. Darbas atliktas 2013m. rugpjūčio-rugsėjo mėn. Ataskaitą parengė tyrėjų grupė: I. Etnerytė, R.Lazutka (vadovas), A.Poviliūnas, D.Savičiūtė, D.Skučienė, L.Žalimienė).

- *Socialinės apsaugos sampratos apibūdinimu*: Devereux, McGregor, Sabates-Wheeler 2011, Enoff ir McKinnon 2011, Bitinas, 2011, Bernotas, Guogis 2006, Guogis,(2008); Dromantienė, (2008); Karpuškienė, (2002); Lazutka,(2001); Tartilas, (2005), Medaiskis (2013)

- *Gerovės valstybių samprata modelių apibūdinimu* (Gosta Esping-Anderse, 1990 Joakim Palme 1990, Neil Smelser,1994, Huber, Stephens, 1996, Berg-Schlosser, DeMeur, 1994; Cameron, 1984; Hicks, Misra, Nah, 1995; I luber, Stephens, 1996a; Kitschel, 1995; Korpi, 1983; Lehbruch, 1984, Hobson, 1997; Lewis, 1993; O'Connor, 1996, Orloff, 1993, Sainsbury, 1994, 1996; Wennemo, 1994). *Europos socialinio modelio savybių išskyrimu* (Giddens, 2006, Guogis, 2011). *Gerovės valstybės problematikos aspektu* (Šileika, Paškevičiūtė 2013, Aidukaitė, 2010, Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012, Guogis, 2011). *Lietuvos gerovės modelio apibūdinimu*: (Guogis, 2011 Marcinkevičiūtė, Balžekienė, 2014, Kovaliov, Simanavičienė,

Palekienė, 2011, Šileika, Paškevičiūtė, 2013, Dromantienė, Česnuitytė, 2011, Aidukaitė ir kt., 2012). *Gerovės valstybės raidą praktiniu aspektu* (Guogis, 2013, pateikia 2010–2012 m., atliktą Lietuvos mokslo tarybos finansuotą, Lietuvos socialinių tyrimų centro organizuotą tyrimą „Gerovės valstybės raida Lietuvoje: ištakos, būdingiausi bruožai ir pagrindiniai veiksniai“, Šileika, Paškevičiūtė 2013 atlikdami gerovės valstybės kūrimo Lietuvoje faktinės medžiagos analizę 2005–2010 m.).

- *Lietuvos ir užsienio autorių įžvalgomis apie viešojo valdymo, Gero valdymo bei naujojo viešojo valdymo koncepciją įvairiais aspektais*: viešojo valdymo modernizavimo aspektu (Kiurienė, 2014, Krupavičius, 2013, Boyne, Walker 2010, Arimavičiūtė, 2005, Staponkienė, 2004, Ginevičius, Paliulis, Chlivickas, Markevičius, 2006, Raipa ir kiti 2012). *Įžvalgomis apie strateginį valymą viešajame sektoriuje*: (Tamošiūnas, 2013, Boyne ir Walker 2010). *Privataus ir viešojo sektoriaus skirtumų apibūdinimu*: (Zakarevičius, Gedvilaitė-Moan, 2010, Gibsono, 1993, Staponkienė, 2004). *Tarptautinių organizacijų Gero valdymo apibūdinimu*: Azijos plėtros bankas (AsDB), 1995, organizacijos CIPFA –viešųjų finansų ir apskaitos privilegijuotas institutas (angl. The Chartered institute of Public Finance and Accountancy) ir IFAC – tarptautinė apskaitos federacija (angl. The International Federation of Accountants), 2013) *Gero valdymo principų išskyrimu bei apibūdinimu*: (Pivoras, Visockytė, 2011, Šaparnienė, Valukonytė, 2012, Organizacijos CIPFA ir IFAC, 2013). *Įžvalgomis apie naująjį viešąjį valdymą*: (Guogis, 2009 Raipa, 2009, Domarkas, Juknevičienė, 2007, Guogis, Gudelis, 2009, Smalskys, 2010).

- *Lietuvos Respublikos teisės aktais, strategijomis, veiklos programomis, ataskaitomis, nuostatais*: (Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus klientų aptarnavimo tvarka, patvirtinta Vedėjo 2012-01-23 V5- 28. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems Mažeikių rajono savivaldybės gyventojams teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. gruodžio 20 d. sprendimas Nr. T1-407. Mažeikių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2014-01-16 įsakymas Nr. A1-63 „Dėl permokėtų lėšų, teikiant socialinę pašalpą Mažeikių rajono savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriuje, išieškojimo ir dėl gyvenimo sąlygų, turimo turto ir užimtumo patikrinimo tvarkų patvirtinimo“. Mažeikių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2014-01-16 įsakymas Nr. A1-84 „Dėl piniginės socialinės paramos teikimo komisijos sudarymo ir darbo reglamento tvirtinimo“. Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikis strateginis plėtros planas 2014-2020 m. Sistemos PARAMA mokymo vadovas (0,3), 2008. Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas. 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675).

- Tyrimui taikytas kokybinis tyrimo metodas, Socialiniuose moksluose naudojamo kokybinio tyrimo metodologija apibūdina: (Tidikis, 2003; Kardelis, 2002, Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Siekiant gauti daugiau informacijos, reikalingos išaiškinti subjektyvų informanto požiūrį ir nuomonę, tyrime panaudotas vienas efektyviausių kokybinių duomenų rinkimo metodų – pusiau struktūruotas interviu su ekspertais.

2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Interviu – tai vienas svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame tyrime (Tidikis, 2003). Jis apibrėžiamas, kaip dviejų žmonių pokalbis, kurio tikslas gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją apie įvairius išgyvenimus, subjektyvų požiūrį į įvairius reiškinius (Kardelis, 2002).

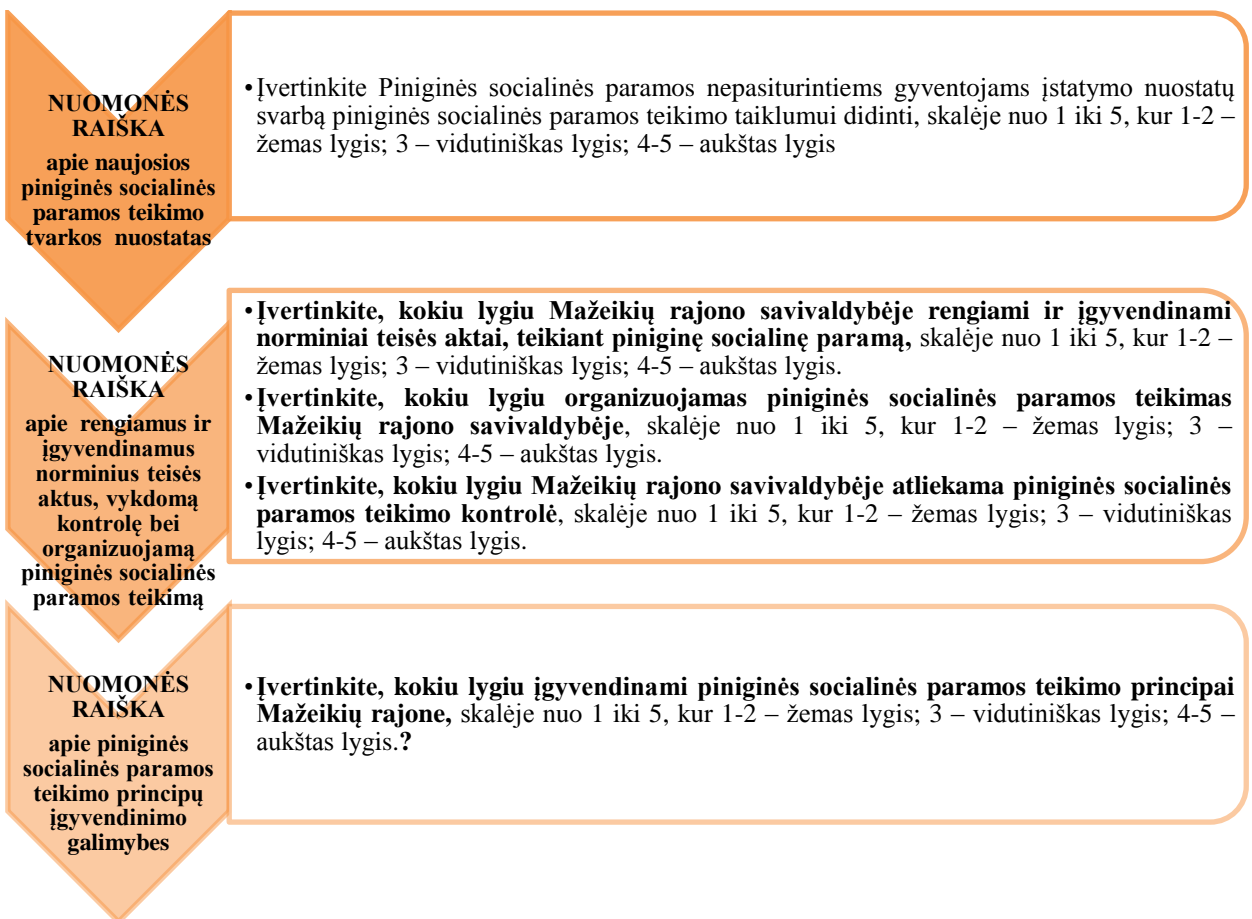
Pasak Cogen, Manion, Morrison, (2007) interviu metodo paskirtis gali būti trejopa:

- Kaip pagrindinė ir tiesioginė priemonė informacijai gauti.
- Priemonė iškeltai hipotezei patikrinti.
- Gali būti naudojamas kartu su kitais tyrimo metodais (renkant informaciją, tikrinant kitus metodus).

Pusiau struktūruotas (dar vadinamas kryptinguoju) interviu leidžia iš anksto numatyti temą, kuri bus aptariama interviu metu, bet „neprisirišant— prie klausimų tvarkos ar numatytų pasakyti žodiu, laisvai juos keičiant vietomis, užduodant papildomų klausimų (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, II d., 2008, p. 8).

Ekspertų metodas. Kardelio (2002) teigimu, interviu – tai viena iš apklausos rūšių, integruotų į stebėjimo metodų grupę. Norkus, Morkevičius (2011) papildydami Kardelį (2002) teigia, kad pagrindinis kokybinio tyrimo pranašumas – „gylis“. Kokybinės metodologijos sritimi įprasta laikyti tyrimo situacijas, kai tyrėjai nagrinėja tik nedaugelį atvejų. Atvejis gali būti ir vienas, kai siekiama susisteminti tik vieno atvejo duomenis ar stebėjimus. Interviu siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti nuomones tiriamu klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Pagrindiniai kokybinio tyrimo privalumai: nereikalauja didelių materialinių sąnaudų; leidžia praplėsti tiriamą problemą, nagrinėti ją platesniu aspektu;• leidžia matyti reiškinio vystymosi dinamiką; leidžia gauti įvairiapusę informaciją (Tidikis, 2003).

Metodo tikslas yra informantų (specialistų) išsakyta nuomene iširti ir įvertinti piniginės socialinės paramos valdymą Mažeikių rajone, išsiaiškinti valdymo tobulinimo galimybes. Interviu klausimų pobūdis apima tris pagrindines tyrimo sritis, kurias apibūdina žemiau pateikti klausimai 4 paveiksle:

4 pav. Interviu klausimyno struktūra

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Formuluojant interviu klausimus, kurie pateikiami 4 paveiksle stengtasi gauti kokybišką ir išsamią informaciją apie piniginės socialinės paramos valdymą Mažeikių rajone bei priemones gerinimui, teikiant socialines pašalpas, todėl buvo pasirinkti 4 uždaro tipo klausimai ir kaip įgyvendinimi paramos teikimo principai rajone 1 atviro tipo klausimas.

2.3. Tyrimo imties charakteristika

Atliekant kokybinius tyrimus imties dydžio problema nėra labai svarbi, svarbiau yra surinkti informatyvius duomenis, kurie nuo imties nepriklauso. Šiame darbe siekiama išsiaiškinti ir įvertinti piniginės socialinės paramos valdymą pasirinkti informantai, kurie priima ir įgyvendina sprendimus, teikiant piniginę socialinę paramą, taip pat tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja valdymo sistemoje. Pusiau struktūruotas interviu buvo rengiamas ir atliekamas pagal iš anksto parengtus klausimus, o interviu metu, iškilus neaiškumams, papildomai prašoma atsakyti į patikslinančius klausimus.

Tyrimui atlikti pasirinktos dvi apklausiamųjų grupės: informantai ir socialinės paramos gavėjai (atrinkti pagal tam tikrus kriterijus). Interviu metu apklausti informantai (ekspertai), jiems užduoti klausimai pateikiami 10 priede ir informantai (socialinės paramos gavėjai). jiems

užduoti klausimai pateikiami 11 priede. Kokybiniame tyrime dalyvavo aštuoni informantai. Laikantis tyrimo etikos svarbu akcentuoti, jog visų asmenų vardai ir pavardės nebus atskleidžiamos ir jie tyrimo ataskaitoje bus įvardijami taip: „Informantas 1“ (I-1); „Informantas 2“ (I-2); „Informantas 3“ (I-3); „Informantas 4“ (I-4); „Informantas 5“ (I-5); „Informantas 6“ (I-6); „Informantas 7“ (I-7); „Informantas 8“ (I-8). 13 lentelėje pateikti bendrieji duomenys apie informantus: pareigos, darbo patirtis užimamose pareigose (metais), darbo patirtis viešajame sektoriuje (metais), išsilavinimas. Visi tiriamieji buvo informuoti ir supažindinti su tyrimo esme, todėl laisva valia sutiko dalyvauti tyrime. Pažymėtina, kad informantams garantuotas konfidencialumas ir anonimiškumas.

12 lentelė

Bendrieji duomenys apie ekspertus

Informantas	Pareigos	Darbo patirtis užimamose pareigose (metais)	Darbo patirtis viešajame sektoriuje (metais)	Išsilavinimas
I1	Tarybos narė, Sveikatos priežiūros ir socialinių reikalų komiteto pirmininkė	12	37	Aukštasis universitetinis
I2	Administracijos direktoriaus pavaduotojas	2	6	Aukštasis universitetinis
I3	Socialinės paramos skyriaus vedėjo pavaduotoja	1	20	Aukštasis universitetinis
I4	Socialinės paramos skyriaus vyresnioji specialistė	20	20	Aukštasis neuniversitetinis
I5	Socialinio darbo organizatorė	3	19	Aukštasis universitetinis
I6	Seniūno pavaduotoja	3	22	Aukštasis universitetinis
I7	Seniūnas	13	20	Aukštasis universitetinis
I8	Socialinio darbo organizatorė	5	7	Aukštasis universitetinis

Apibendrinant 12 lentelėje duomenis apie ekspertus, galima teigti, kad informantai :

- Darbo patirtis užimamose pareigose ne mažesnė kaip du metai, o darbo patirtis viešajame sektoriuje apie 20 metų. Visi informantai išskyrus vieną turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą
- Pasirinkti 4 administracijos darbuotojai (specialistai), kurie priima, konsultuoja paramos gavėjus bei priima sprendimus teikiant piniginę socialinę paramą ir 4 administracijos darbuotojai iš kurių vienas yra Tarybos narys priimančias taip pat pateiktus sprendimus svarstymui. Administracijos direktoriaus pavaduotojas, kuris yra atsakingas už socialinės paramos srities kuravimą, seniūnas, seniūno pavaduotoja taip pat dalyvauja piniginės socialinės paramos valdyme.

- Visi apklaustieji, išskyrus Socialinės paramos skyriaus vyresniąją specialistę yra Piniginės socialinės paramos teikimo komisijos nariai ir gali argumentuotai pateikti savo nuomonę apie piniginės socialinės paramos pertvarką ir valdymą Mažeikių rajone.

- Siekiant įvairiapusiškai išanalizuoti piniginės socialinės paramos valdymą Mažeikių rajone buvo pasirinkta atokiausiai Mažeikų miesto esanti seniūnija – Židikų ir arčiausiai miesto esanti Mažeikių apylinkės seniūnija.

Informantai 6 (paramos gavėjai) atrinkti, remiantis atrankos principu ir šiam tyrimui išskirti trys kriterijai:

- Informantas gyvena Mažeikių mieste, Židikų ir Mažeikių apylinkės seniūnijose.
- Informantas yra socialinės paramos gavėjas.
- Informantas yra vienas gyvenantis asmuo, vienas gyvenantis asmuo auginantis vaikus bei bendrai gyvenantys asmenys auginantys vaikus.
- Informantas gauną socialinę paramą ne mažiau kaip 2 metus.

3. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMO IR TOBULINIMO GALIMYBĖS MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE.

3.1. Piniginės socialinės paramos valdymo išoriniai veiksniai

Piniginės socialinės paramos valdymas Mažeikių rajono savivaldybėje reikalauja nuolatinio ir nuoseklaus proceso, kuriuo siekiama įgyvendinti valstybinę socialinę politiką, piniginių socialinės paramos teikimą, atsižvelgiant į gaunamų pajamų dydį ar jų praradimą. Šiame skyriuje nagrinėjant mokslinės literatūros šaltinius, dokumentus, pateikiama strateginio valdymo ypatumus, teisinius, politinius, ekonominius, socialinius bei technologinius veiksniai, kurie turi įtakos piniginės socialinės paramos valdymui Mažeikių rajone.

3.1.1. Teisiniai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui

Nuo pat atsiradimo pradžios socialinė apsauga buvo nacionalinė valstybių sprendimų sritis. Kiekviena valstybė teikė paramą pagal savo ekonomines galimybes bei visuomenėje vyraujančias vertybes. Europai tapus vieninga ekonomine erdve panašėja ir piniginės socialinės paramos teikimo struktūra, nes Lietuvos respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatos suderintos ne tik su Lietuvos Respublikos Konstitucija, bet ir su Europos Sąjungos teisės aktais.

Europos Tarybos tikslas yra siekti didesnės savo narių vienybės, atsižvelgiantį tai, kad 1961 metų spalio 18 dieną Turine pasirašyti pateiktoje *Europos socialinėje chartijoje* ir jos papildomuose protokoluose Europos Tarybos valstybės narės, siekdamos pagerinti savo gyventojų gyvenimo lygį ir pakelti socialinę gerovę, susitarė garantuoti savo gyventojams šiuose dokumentuose apibrėžtas socialines teises. 1996 m. Europos socialinė chartija buvo pataisyta, papildytos ir praplėstos kai kurias socialinės ir ekonominės teisės, todėl 1996-ųjų Chartija vadinama „pataisytąja“. Lietuva Europos socialinę chartiją (pataisytąją) pasirašė 1997 m. 2001 metais Lietuva ratifikavo Europos socialinę chartiją (pataisytąją) ir yra prisiėmusi daugiau įsipareigojimų negu mūsų kaimynės Lenkija ir Latvija, kurios yra ratifikavusios 1961 m. Europos socialinę chartiją.

Visi europiečiai turi šias teises, kurios įtakoja kiekvieną kasdienio gyvenimo aspektą: būstą, sveikatą, švietimą, užimtumą, socialinę apsaugą, laisvą judėjimą ir nediskriminavimą. Europos socialinę chartijos (pataisytosios) 12 straipsnis užtikrina išlaikymą tinkamo lygio socialinės apsaugos sistemos - bent tokios, kuri yra būtina Europos socialinės apsaugos kodeksui ratifikuoti, Stengimasi, kad socialinės apsaugos sistema nuolat tobulėtų, pasiektų aukštesnį lygį, vienodą kitų Šalių piliečių ir jų pačių piliečių naudojimas teisėmis į socialinę apsaugą, įskaitant pagal socialinės apsaugos įstatymus teikiamų lengvatų išlaikymą nepriklausomai nuo asmenų, kurie naudojami teise į socialinę apsaugą, kilnojimosi Šalių teritorijose.

Siekiant užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė naudotis socialinės rūpybos tarnybų paslaugos 14 straipsnis įpareigoja: remti arba steigti tarnybas, kurios tam tikrais socialinės veiklos būdais prisidėtų tiek prie pavienių asmenų, tiek prie visuomenės grupių vystymosi bei gerovės kėlimo ir padėtų jiems prisitaikyti prie socialinės aplinkos; skatinti pavienius asmenis ir savanoriškas ar kitas organizacijas prisidėti prie tokių tarnybų steigimo ir jų veiklos palaikymo.

Siekiant užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į apsaugą nuo skurdo ir socialinės atskirties, Šalys 30 straipsniu įsipareigoja: laikydamosi visuotinai priimtino ir suderinto požiūrio, imtis priemonių ir plėsti veiksmingas galimybes, kad darbas, būstas, mokymas, išsilavinimas, kultūra, socialinė ir medicinos pagalba būtų prieinami skurdo ir socialinės atskirties sąlygomis gyvenantiems asmenims bei jų šeimoms arba tiems, kuriems gresia pavojus patekti į tokią padėtį; peržiūrėti šias priemones, kad prireikus jos būtų pertvarkytos.

Galima teigti, kad Europos socialinė chartija nustato pagrindines žmonių teises bei laisves ir jų vykdymo priežiūros procedūras, garantuojančias jų vykdymą. Chartijos vaidmuo Europos visuomenei ypač aktualus, nes daugelis vyriausybių mažina biudžetinius asignavimus socialinėms reikmėms, taip keldamos pavojų socialinių ir ekonominių teisių užtikrinimui.

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas Lietuvos Respublikai įsigaliojo 1992 m. vasario 20 d. Valstybės, šio Pakto Šalys, susitarė, kad visos tautos turi apsisprendimo teisę. 1 straipsnis pažymi, kad valstybės, šio Pakto Šalys laisvai nustato savo politinį statusą ir laisvai vykdo savo ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą. Vadovaujantis 2 straipsniu kiekviena valstybė, šio Pakto Šalis įsipareigoja užtikrinti, kad „šiam Pakte išdėstytos teisės bus įgyvendinamos be jokio diskriminavimo dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių arba kokių nors kitų įsitikinimų, tautybės ar socialinės kilmės, turtinės padėties, gimimo ar dėl kokio nors kito požymio“. Minėto Pakto Šalys 9 straipsniu pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę į socialinę apsaugą bei socialinį draudimą.

Pagal ***Lietuvos Respublikos Konstituciją***, piliečių priimtą 1992 m. spalio 25 d. Referendume, 52 straipsniu nurodoma valstybei, kaip visos visuomenės organizacijai, tenka laiduoti piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais. Lietuvos Respublikos Konstitucija nepaneigia asmeninės atsakomybės už savo likimą, todėl socialinės apsaugos teisinis reguliavimas turi būti toks, kad būtų sudarytos prielaidos ir paskatos kiekvienam visuomenės nariui pačiam pasirūpinti savo gerove, o ne pasikliauti tik valstybės laiduojama socialine apsauga.

Lietuvos respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas (toliau Įstatymas) priimtas 2003 m. liepos 1 d. Piniginės socialinės parama teikiama vadovaujantis paramos teikimo principais: *bendradarbiavimo ir dalyvavimo prieinamumo, socialinio teisingumo ir veiksmingumo, visapusiškumo, lygių galimybių*, šie principai detalčiau pateikiami 1.6.2. poskyryje. Šio Įstatymo pagrindinė paskirtis – nustatyti piniginę socialinę paramą gaunančių asmenų *teises ir pareigas*, piniginę socialinę paramą teikti tik nepasiturintiems gyventojams, kai suaugęs asmenys yra išnaudoję visas kitų pajamų gavimo galimybes, pajamų rūšis, dydį.

Piniginė socialinė parama nepasiturintiems Mažeikių rajono gyventojams teikiama vadovaujantis ne tik Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu, bet ir Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems Mažeikių rajono savivaldybės gyventojams teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu ***Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. gruodžio 20 d. sprendimu Nr. T1-407***. Vykdamas savarankiškąją savivaldybių funkciją, socialinė pašalpa Mažeikių rajono savivaldybės gyventojams teikiama taikant Įstatymo nuostatas ir Aprašo nuostatomis. Šiuo Aprašu yra nustatoma socialinės pašalpos skyrimo ir mokėjimo tvarka; pagrindus, kuriems esant socialinė pašalpa gali būti didinama, mažinama, sustabdoma, nutraukiamas ar atnaujinamas jos mokėjimas, skiriama ne visiems bendrai gyvenantiems asmenims. *Nuo 2015 m. sausio 1 d.*, kaip ir socialinės pašalpos, būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijų teikimą perduoti savarankiškai savivaldybių funkcijai, kuri būtų finansuojama iš savivaldybių biudžetų lėšų. *Nuo 2015 m. sausio 1 d.*, kaip ir socialinės pašalpos, būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijų teikimą perduoti savarankiškai savivaldybių funkcijai, kuri būtų finansuojama iš savivaldybių biudžetų lėšų. Šiuo pagrindu parengtas Mažeikių rajono savivaldybės gyventojams teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu ***Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2014 m. gruodžio 19 d. sprendimu Nr. T1-364***. Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi daugiau teisių pvz. nustatytą laikotarpį neteikti piniginės socialinės paramos ar nutraukti jos teikimą vienam gyvenančiam asmeniui arba, jeigu bendrai gyvenantys asmenys augina vaiką arba vaikus, socialinę pašalpą skirti tik vaikui (vaikams) derinant jos teikimo formą (formas) (pinigais ir (ar) nepinigine forma), o kompensacijų neteikti, jeigu bent vienas iš bendrai gyvenančių asmenų nevykdo Įstatyme ir šiame apraše nustatytos pareigos dalyvauti, savivaldybės administracijos organizuojamoje, visuomenei naudingoje veikloje. Šiuo Aprašu Mažeikių rajono savivaldybė įsipareigoja periodiškai tikrinti bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir užimtumą. Atlikus bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens gyvenimo sąlygų, turimo turto ir užimtumo tikrinimą, Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu sudarytos Socialinės paramos skyrimo komisija turi teisę

teikti pasiūlymus nustatyti (sutrumpinti), socialinės pašalpos neskyrimo, skyrimo tik vaikams, skyrimo derinant socialinės pašalpos formas, laikotarpius, jeigu asmuo nevykdė Įstatyme ir šiame Apraše nustatytų pareigų pasiūlymus, socialinę pašalpą bendrai gyvenantiems asmenims. Apraše nustatytos ir piniginės socialinės paramos gavėjų pareigos: išnaudoti visas teisėtas kitų pajamų gavimo galimybes (sudaryti teismo patvirtintą sutartį dėl vaiko (įvaikio) materialinio išlaikymo, kreiptis į Vaikų išlaikymo fondo administratorių, gauti teisės aktais nustatytas priklausančias išmokas ir (ar) pašalpas, Savivaldybės administracijos reikalavimu deklaruoti turimą turtą (įskaitant gaunamas pajamas) Gyventojų turto deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka; sudaryti socialinės paramos skyriaus specialistams galimybę tikrinti gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir užimtumą. Šis Aprašas reglamentuoja piniginę socialinę paramą gaunančių asmenų teisės į socialinę pašalpą ir būsto kompensacijos užtikrinimą.

Apibendrinimas. Lietuva ir kiekviena Europos Sąjungos valstybės narė gali nevaržoma spręsti, kas turi būti apdraudžiamas pagal jos teisės aktus, kokios išmokos turi būti skiriamos ir kokiomis sąlygomis, kaip šios išmokos apskaičiuojamos ir kokios įmokos turėtų būti mokamos. Minėti teisiniai dokumentai nustato bendras taisykles ir principus, kurių, taikant nacionalinius įstatymus, turi laikytis visos nacionalinės valdžios institucijos, socialinės apsaugos įstaigos. Taip užtikrinama, kad taikant skirtingus nacionalinius teisės aktus nenukentėtų asmenys, kurie naudojami savo teise persikelti iš vienos valstybės narės į kitą arba jose viešėti. Kitaip tariant, asmuo, pasinaudojęs teise persikelti iš vienos vietos į kitą Europos teritorijoje, neturi atsidurti prastesnėje padėtyje nei asmuo, kuris visą laiką gyveno ir dirbo.

3.1.2. Politiniai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui

Piniginės socialinės paramos teikimo vykdymui įtakos turi politiniai veiksniai ir jų pokyčiai, įtakojantys socialinės apsaugos politiką Lietuvoje. Tai pirmiausiai Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir kiti poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys socialinės apsaugos politiką, Mažeikių rajono Socialinės paramos skyrius, vykdydamas veiklą orientuojasi į Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įgyvendinamas socialinės politikos priemones.

Socialinės paramos skyrius yra Mažeikių rajono savivaldybės administracijos padalinys, vykdamas valstybės, skiriant būsto šildymo, išmoką vaikui, paramą mokiniams ir savarankiškas savivaldybės funkcijas, skiriant socialinę pašalpą socialinės paramos srityje. Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas numato bendradarbiavimą su socialiniais partneriais: bendruomeninėmis organizacijomis, religinėmis bendruomenėmis ar religinėmis bendrijomis, kitomis nevyriausybinėmis organizacijų atstovais, ar gyvenamosios vietovės bendruomenės nariais, seniūnaičiais, ir kitais suinteresuotais asmenimis,

turi būti įgyvendinama tokia valstybės socialinė politika, kuri aprėptų visus šalies gyventojus, užtikrintų tikslingą socialinę apsaugą nuo svarbiausių socialinės rizikos veiksnių ir skatintų ekonominį aktyvumą, socialinę paramą teikiant tik tiems asmenims, kam jos labiausiai reikia, skiriant daugiausiai dėmesio skurdo ir socialinės atskirties prevencijai.

Narystė Europos Sąjungoje yra svarbus veiksnys, sąlygojantis įvairius socialinius pokyčius Lietuvoje, ji sudaro sąlygas kelti ekonominės gerovės ir gyvenimo kokybės lygį. Socialinės paramos skyriui ir socialinių paslaugų įstaigoms atsiveria galimybės pasinaudoti struktūrinių fondų lėšomis, o taip pat iššūkis organizuoti (deleguotų) socialinės paramos priemonių įgyvendinimą, atitinkantį Europos Sąjungos keliamus reikalavimus.

3.1.3. Technologiniai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui

Informacinės visuomenės plėtra ir informacinių bei komunikacijos technologijų galimybės ne tik leidžia mažinti darbo sąnaudas, paspartinti darbo procesus, bet ir tobulinti teikiamų paslaugų kokybę, atsiranda galimybė operatyviai keistis informacija ir duomenimis su institucijomis.

Mažeikių rajono savivaldybės užduotis, yra atvirai, ir tinkamai informuoti savo savivaldybės gyventojus, todėl yra sukurta interneto svetainė. Svetainėje yra išdėstyta Mažeikių rajono savivaldybės administracijos struktūra, nurodant atskirų padalinių specialistų duomenis (pareigų pavadinimas, telefonas, elektroninis paštas, pareiginiai nuostatai), teisės aktai ir teisės aktų projektai yra skelbiami valstybės institucijos reguliavimo sričiai priskiriamų galiojančių teisės aktų pavadinimai su atitinkamomis nuorodomis į teisės aktų aktualias redakcijas, esančias Lietuvos Respublikos Seimo ar kitose teisės aktų bazėse, valstybės institucijos norminiai teisės aktai, kiti šios institucijos teisės aktai, kurių skelbimą interneto tinkle nustato įstatymai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai; veiklos skiltyje pateikiama veiklos planai ir planavimo dokumentai, pristatomas rajono biudžetas, darbuotojų darbo užmokesčio dydžiai ir kita; naujienų skiltyje - skelbiamos rajono aktualijos, naujienos, pranešimai spaudai, jos renginių, svarbiausių įvykių suvestinės; skyrelyje klausimai, gyventojams yra sudarytos sąlygos šioje interneto svetainėje kreiptis su rūpimais klausimais į atitinkamą administracijos padalinį, ir gauti atsakymą, teisės aktų nustatyta tvarka. Interneto svetainėje skelbiama tik aktuali ir teisiškai galiojanti informacija lietuvių, anglų, rusų kalbomis, kuri yra atnaujinama pagal jos keitimosi periodiškumą.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. A1-172 patvirtino socialinės paramos šeimai informacinės sistemos nuostatus ir socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (toliau vadinama – SPIS) duomenų saugos nuostatus. Minėtame įsakyme programos SPIS paskirtis apibrėžiama - vienodai registruoti ir

kaupiti informaciją apie visą savivaldybėse teikiamą socialinę paramą (socialines išmokas ir kompensacijas, socialinę paramą mokiniams, socialines paslaugas, veiklą, vykdomą vaiko teisių apsaugos srityje, ir kt.), pateikti ją Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, analizuoti šią informaciją pagal savivaldybes, paramos rūšis bei paramos gavėjus.

Informacinė SPIS programa sukuria efektyvią socialinės paramos šeimai informacinę sistemą, apimančią socialinės paramos šeimai teikimo, stebėjimo, planavimo ir vertinimo veiklą, veikiančią „vieno langelio“ principu. Pagrindinis šios informacinės sistemos tikslas yra surinkti centrinėje duomenų bazėje tikslius duomenis apie savivaldybėse teikiamą socialinę paramą šeimai, įgalinančius gauti patikimą statistinę analitinę informaciją sprendimams dėl socialinės paramos šeimai politikos tobulinimo priimti, siekiant efektyvaus socialinės paramos šeimai teikimo bei socialiai pažeidžiamų gyventojų grupių socialinės integracijos bei sudaryti sąlygas socialinės paramos gavėjams gauti viešąsias elektronines socialines paslaugas.

Minėtame įsakyme yra apibrėžiama SPIS organizacinė struktūra:

- SPIS programos valdytojas – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija tiesiogiai dirba su centrine duomenų baze;
- SPIS tvarkytojai – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, savivaldybių administracijos tiesiogiai dirba su savo savivaldybės duomenų baze;
- SPIS duomenų teikėjai – Lietuvos Respublikos gyventojų registro tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos, valstybės įmonė Registrų centras, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, valstybės įmonė „Regitra“, Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos.

Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje (NAUDOTOJO VADOVAS; Versija 0,3) duomenų mainų procesai vykdomi per duomenų mainų posistemį. SPIS sudedamosios dalys: asmens ir jo šeimos narių duomenų registravimo posistemis; piniginių išmokų posistemis, skirtas registruoti ir kaupti duomenis apie savivaldybėje teikiamą piniginę socialinę paramą; socialinių paslaugų posistemis, skirtas registruoti ir kaupti duomenis apie savivaldybėje teikiamas socialines paslaugas; vaiko teisių apsaugos posistemis, skirtas registruoti ir kaupti duomenis apie socialinės rizikos šeimas, vaiko globą, veiklą, susijusią su teismais, veiklą, esant smurtui prieš vaikus; neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis posistemis, skirtas registruoti ir kaupti duomenis apie neįgaliųjų aprūpinimą techninės pagalbos priemonėmis; paramos mokiniams posistemis, skirtas registruoti ir kaupti duomenis apie nemokamą mokinių maitinimą ir paramą mokymo reikmenims įsigyti; duomenų mainų tvarkymo posistemis, skirtas duomenų mainams tarp savivaldybės duomenų bazės ir centrinės duomenų bazės; duomenų mainų posistemis, skirtas duomenų mainams tarp SPIS ir kitų informacinių sistemų bei valstybės

registrų; elektroninių viešųjų paslaugų teikimo posistemis; statistinės analitinės informacijos posistemis, skirtas ministerijai ir savivaldybėms formuoti statistinę analitinę ir finansinę informaciją; centrinio administravimo posistemis, skirtas socialinės paramos klasifikatorių, naudotojų duomenų tvarkymo teisėms tvarkyti, sistemos versijoms kontroliuoti; lokalaus administravimo posistemis, skirtas savivaldybės socialinės paramos klasifikatorių, naudotojų duomenų tvarkymo teisėms tvarkyti, sistemos versijoms kontroliuoti. Naudojant SPIS asmens ir jo šeimos narių duomenų registravimo posistemį užregistravus socialinės paramos prašymą savivaldybėje, SPIS centrinė duomenų bazė pagal socialinės paramos rūšis, nustatomas pagal socialinės paramos klasifikatorių (formuoja kitoms posistemėms reikalingų duomenų užklausas, kurios persiunčiamos į atitinkamas informacines sistemas ir registrus. Gauta informacija persiunčiama į prašymą užregistravusios savivaldybės atitinkamą socialinės paramos posistemį. Remdamiesi gauta informacija, SPIS posistemiai formuoja sprendimo skirti paramą rekomendaciją. Atsakingų savivaldybės asmenų priimtas sprendimas registruojamas savivaldybės SPIS duomenų bazėje.

Atsakingi už SPIS duomenų tvarkymą asmenys bei asmenys, turintys teisę susipažinti su SPIS tvarkomais asmens duomenimis ir jais naudotis, privalo užtikrinti asmens duomenų konfidencialumą įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta laiką. Šie asmenys privalo pasirašyti pasižadėjimus, kad užtikrins asmens duomenų konfidencialumą ir nepažeis Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (Žin., 1996, Nr.63-1479; 2003, Nr.15-597).

Mažeikių rajono Socialinės paramos skyriaus specialistai savo veikloje naudoja šiuolaikines informacines technologijas. Išorinei ir vidinei komunikacijai palaikyti, naudojamos įvairios ryšio priemonės (telefonas, faksas, paštas, elektroninis paštas). Visi specialistai turi galimybę naudotis internetu ir elektroninio pašto paslaugomis. Informacinės sistemos PARAMA naudotojams yra reikiamas kompiuterizuotų darbo vietų skaičius, aprūpinama standartinėmis programinės įrangos licencijomis, reikiamu serverių kiekiu.

SPIS programa Socialinės paramos apskaitos sistema PARAMA skirta Lietuvos Respublikos miestų ir rajonų savivaldybių socialinės paramos institucijoms. Teikiant piniginę socialinę paramą, Mažeikių rajono Socialinės paramos skyriaus specialistai dirbdami šia programa atlieka šias funkcijas: informacijos apie gyventojams reikalingą ir skiriamą socialinę paramą įvedimą, kaupimą, saugojimą ir apskaitą. Detaliau Socialinės paramos skyriaus specialistų atliekamos funkcijos akcentuojamos 3 priede.

Kompiuterizuotos darbo vietos įgalina Mažeikių rajono Socialinės paramos skyriaus specialistus naudotis bendra informacija institucijų, kurių pagrindu savivaldybės gyventojams skiriamos ir išmokamos socialinės išmokos, teikiama kita socialinė parama. Be to, specialistai,

dirbdami su šia programa formuoja socialinių išmokų mokėjimo dokumentų formavimą, buhalterinių bei statistinių suvestinių, įvairių pažymų ir sąrašų formavimą, duomenų apsikeitimo su Socialinės paramos informacine sistema (SPIS) bei kitas funkcijas.

Nuo 2014 sausio mėnesio startavo *Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengta Socialinės paramos šeimai informacinė sistema* (www.spis.lt), kuri leidžia užsisakyti net 26 socialinės paramos paslaugas internetu (žiūrėti 4 priedą). Šiuo metu socialinės paramos šeimai sistemoje (www.spis.lt) galima užsisakyti šias socialinės paramos paslaugas: skirti vienkartinę išmoką gimusiam ar įvaikintam vaikui; skirti išmoką vaikui; skirti globos (rūpybos) išmoką; skirti vienkartinę išmoką nėščiai moteriai; skirti laidojimo pašalpą; skirti šalpos pensiją daugiavaikei motinai; skirti šalpos našlaičio pensiją; skirti šalpos pensiją neįgaliojo slaugytojui; skirti šalpos pensiją neįgaliajam; skirti šalpos pensiją sukakusiam senatvės pensijos amžių asmeniui; skirti priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinę kompensaciją; skirti slaugos išlaidų tikslinę kompensaciją; skirti šalpos kompensaciją daugiavaikei motinai; skirti šalpos išmoką laidojusiam asmeniui; skirti šalpos kompensaciją neįgaliojo slaugytojui; skirti socialinę pašalpą; nustatyti teisę į būsto šildymo išlaidų, išlaidų šaltam vandeniui ir išlaidų karštam vandeniui kompensacijas; skirti transporto išlaidų kompensaciją neįgaliesiems; skirti išmokas auginantiems vaikus iki 18 m. (besimokančius iki 24 m.) neįgaliems, kurie Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos pripažinti nedarbingais ir kurių šeimose nėra darbingų asmenų; skirti mokinių nemokamo maitinimą; skirti paramą mokinio reikmenims; skirti transporto paslaugas; nustatyti specialiųjų poreikių lygį; išduoti ir keisti neįgaliojo pažymėjimą asmenims, sukakusiems senatvės pensijos amžių; įtraukti į norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių gyvenančių Lietuvos Respublikoje, sąrašą (įvertinti asmenis dėl tinkamumo skirti vaiko globėju (rūpintoju)); skirti neįgaliųjų aprūpinimo techninėmis pagalbos priemonėmis, šių priemonių įsigijimo išlaidų kompensacijas.

Elektroniniu būdu teikti prašymus dažnai yra patogiau – sistema *eSPIS* veikia visą parą, todėl nereikia sekti įstaigų darbo laiko, taikant prie jo savo dienotvarkę. Norint užsisakyti paslaugą, užtenka kompiuteryje turėti įdiegtą kurią nors iš populiariausių naršyklių, nereikia diegti jokios papildomos programinės įrangos (žiūrėti 5 priedą). Norint prisijungti prie sistemos, reikia patvirtinti savo tapatybę. Tai atlikus, galima pateikti prašymą socialinei paramai gauti. Suvedus reikiamus duomenis, prašymas išsiunčiamas vienu mygtuko paspaudimu. Pateikus prašymą, duomenys apie jo būseną, priskirtą atsakingą darbuotoją bei priimtą sprendimą sistemoje matomi prašymą pateikusiam žmogui. Gyventojų nusiųstą prašymą nagrinėja savivaldybės darbuotojai ir praneša apie sprendimą taip pat naudodamiesi sistema arba kitu prašomu būdu (elektroniniu paštu, telefonu). Naujoji sistema išties leidžia gyventojams

paslaugas užsisakyti ir greičiau, ir patogiau. Tai, kad nereikia vykti į savivaldybę, ypač aktualu kaimiškųjų vietovių gyventojams, asmenims su negalia.

Sistemos PARAMA programos nuolatinis tobulinimas ir papildymas naujomis funkcijomis, kurios yra reikalingos, įvertinant piniginės socialinės paramos gavėjų pateiktą informaciją apie save ir bendrai gyvenančius asmenis, yra labai reikalingas. Tai skatina klientų aptarnavimo ir paslaugų teikimo modernizavimą.

Sistmos eSPIS nauda – gyventojams: sumažintos gyventojų išlaidos prašymo pateikimui, sutrumpintas prašymo pateikimo laikas, prieinamesnė socialinė parama, skaidresnis socialinės paramos teikimas.

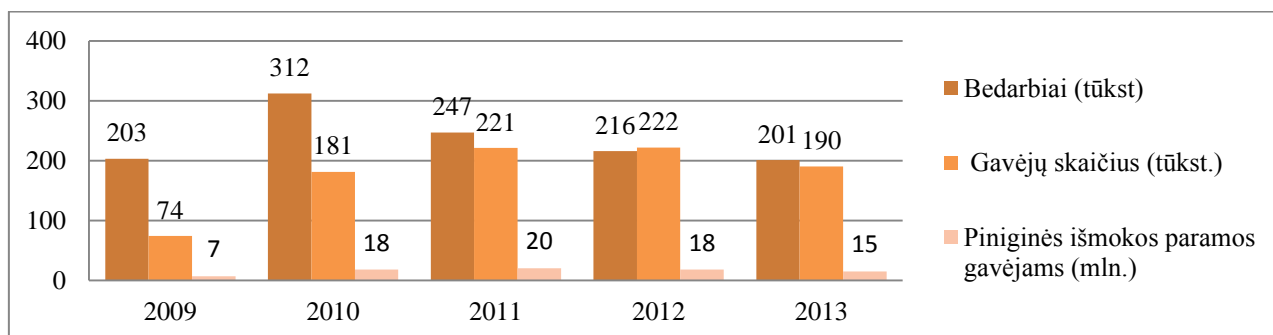
Sistmos eSPIS nauda – savivaldybei: informacinės visuomenės plėtra, sutrumpinamas vieno gyventojų aptarnavimo laikas, padidintas socialinės paramos preinamumas, sumažinamos gyventojų aptarnavimo išlaidos.

3.1.4. Ekonominiai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui

Globalios ekonomikos sąlygomis, vykstantys ekonominiai pokyčiai, sąlygoja gyventojų užimtumą. Nors ekonominiai veiksniai turi tiesioginį poveikį užimtumo rodikliams, tačiau skirtingų darbo rinkos segmentų dalyviai skirtingai jaučiasi ekonominių veiksnių poveikiui. Vienos iš pažeidžiamiausių grupių darbo rinkoje yra jaunimas, priešpensinio amžiaus asmenys, ilgalaikiai bedarbiai, moterys, neįgalieji. Šalyje vykstantys ekonominiai pokyčiai daro ypatingą poveikį šiems darbo rinkos segmentams (Jakštienė, 2012).

Jakštienės (2012) teigimu statistinių duomenų analizė, taikant kiekybinius priklausomybių tyrimo būdus, kurie apima skirtingas šalių grupes, skirtingus analizės laikotarpius ir naudojami skirtingi duomenų šaltiniai Europos Sąjungos šalių analizei naudojami Eurostat'o duomenys, Lietuvos atvejų analizei duomenys imami iš Lietuvos statistikos departamento prie Lietuvos Vyriausybės duomenų bazės, leidžia į analizuojamą problemą pažvelgti giliau.

Per pastaruosius penkerius metus Lietuvoje socialinės pašalpos gavėjų skaičius ir išlaidos socialinei pašalpai kito nežymiai, detaliau akcentuojama 5 paveiksle.

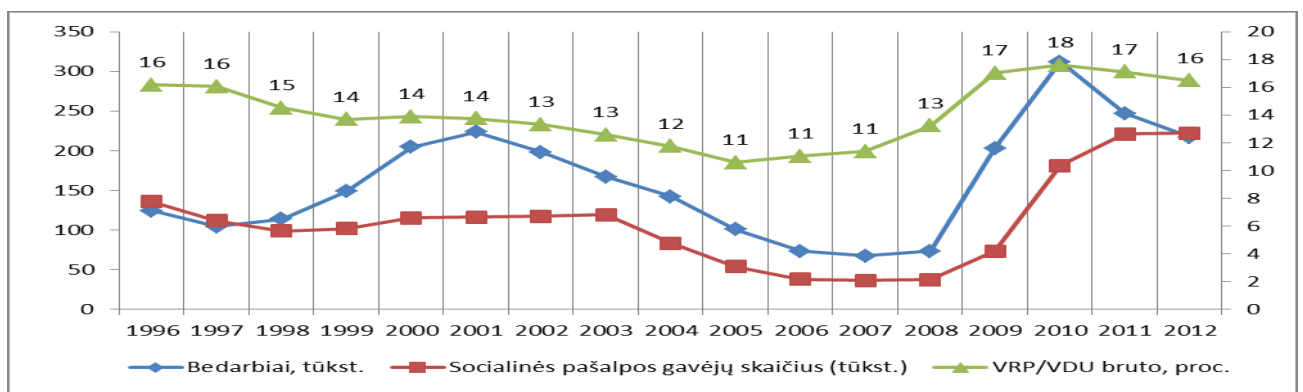

5 pav. Socialinės pašalpos gavėjų ir bedarbių skaičius Lietuvoje

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2001–2007 m. Lietuvos ekonomika įspūdingai augo. 2007 m. BVP padidėjo 8,9 %, o BVP vienam gyventojui, išreikštas perkamosios galios standartais, pasiekė 61 % ES vidurkio (per 7 metus padidėjo 20 %). Palankios makroekonominės tendencijos turėjo teigiamos įtakos ir darbo rinkos padėčiai, o tai leido nežymiai didėti socialinės pašalpos gavėjų skaičiui ir išlaidoms. Kilusi 2008 metų pabaigoje kilusi krizė palietė ir Lietuvos ūkį, nes sumažėjo eksporto apimtys, traukėsi gamyba, Lietuvos įmonės bankrutavo arba buvo priverstos nutraukti veiklą – išsiregistruoti. Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, nedarbo lygis 2009 m. išaugo iki 13,7 procento ir buvo 2,4 karto didesnis nei 2008 m. 2009 m. vyrų nedarbas didėjo sparčiau nei moterų. Vyrų nedarbo lygis 2009 m. buvo 17 procentų ir per metus išaugo 2,8 karto, o moterų – 10,4 procento ir per metus išaugo 1,9 karto. Mieste nedarbo lygis 2009 m. buvo mažesnis nei kaime ir siekė 12,6 procento, o kaime – 16,5 procento. 2008 m. mieste nedarbo lygis buvo 5,7 procento, kaime – 6,1 procento, atitinkamai 2,2 ir 2,7 karto mažesnis nei 2009 m. Jei 2010- 2012 metais bedarbių skaičius mažėja, tai socialinės pašalpos gavėjų skaičius išlieka keičiasi nežymiai. Vienu iš veiksnių, kodėl 2012m. socialinės pašalpos gavėjų nesumažėjo, lyginant su 2011 m., gali būti įstatymo pataisa, išplėtusi teisę į pašalpą bedarbiams. Teisės į socialinę pašalpą suteikimas be reikalavimo būti registruotu bedarbiu nuo 2012m. pradžios galėjo turėti poveikį socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kitimui. Pagal iki 2012m. sausio 1 d. galiojusią tvarką, 2011m. antroje pusėje užsiregistravę bedarbiai, kurių bedarbystės registracija nesiekė 6 mėnesių, būtų galėję gauti pašalpą tik 2012 m. Pagal iki 2012m. sausio 1 d. galiojusią tvarką, 2011m. antroje pusėje užsiregistravę bedarbiai, kurių bedarbystės registracija nesiekė 6 mėnesių, būtų galėję gauti pašalpą tik 2012 m. pirmą pusmetį, priklausomai nuo įsiregistravimo bedarbiu datos.

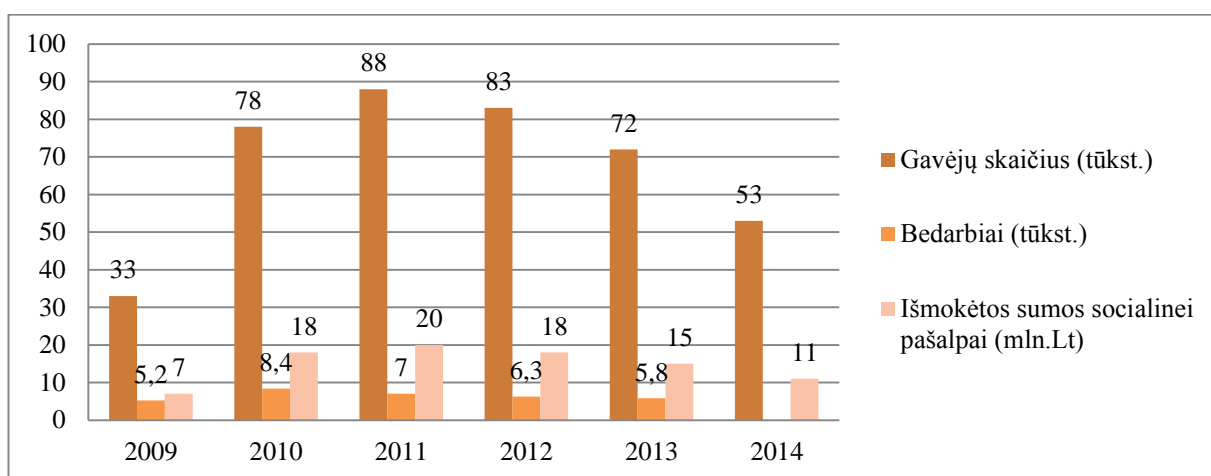
Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus augimui turi ne tik bedarbių skaičiaus, bet ir valstybės remiamų pajamų santykinio dydžio (proc. vidutinės darbo užmokesčio) kitimas, kuris detalčiau akcentuojamas 6 paveiksle.

6 pav. Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus, bedarbių skaičiaus ir valstybės remiamų pajamų santykinio dydžio (proc. vidutinės darbo užmokesčio) kitimas

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Socialinės pašalpos gavėjų skaičius neaugo net ir santykinai didėjant VRP 2005-2008 m. Tuo metu sparčiai mažėjo bedarbių skaičius. Vėliau – iki 2010 m. santykinai augo ir VRP (nes mažėjo darbo užmokestis), ir socialinės pašalpos gavėjų skaičius. Jo augimą spartino ir bedarbių skaičiaus šuolis. Tačiau, analizuojant vien tik nedarbo veiksnį, nuo 2010 m. pastebima keista tendencija. Tuomet smuktelėjo VRP santykis su darbo užmokesčiu, ir, kaip minėta, sumažėjo bedarbių skaičius, o socialinės pašalpos gavėjų skaičius 2010-2011 m. toliau augo, 2012m. liko 2011 m. lygyje. 2012 m. buvo tretieji vidutinio darbo užmokesčio augimo metai. Kadangi valstybės remiamos pajamos nedidindamos, jų santykis su vidutiniu darbo užmokesčiu sumažėjo. Taip pat trečius metus mažėjo nedarbas ir nuo 2010m. bedarbių skaičius sumažėjo apie 30 proc. T.y. visi objektyvūs veiksniai veikė - pašalpos gavėjų skaičiaus mažinimo linkme, kuris detalčiau akcentuojamas 7 paveiksle..

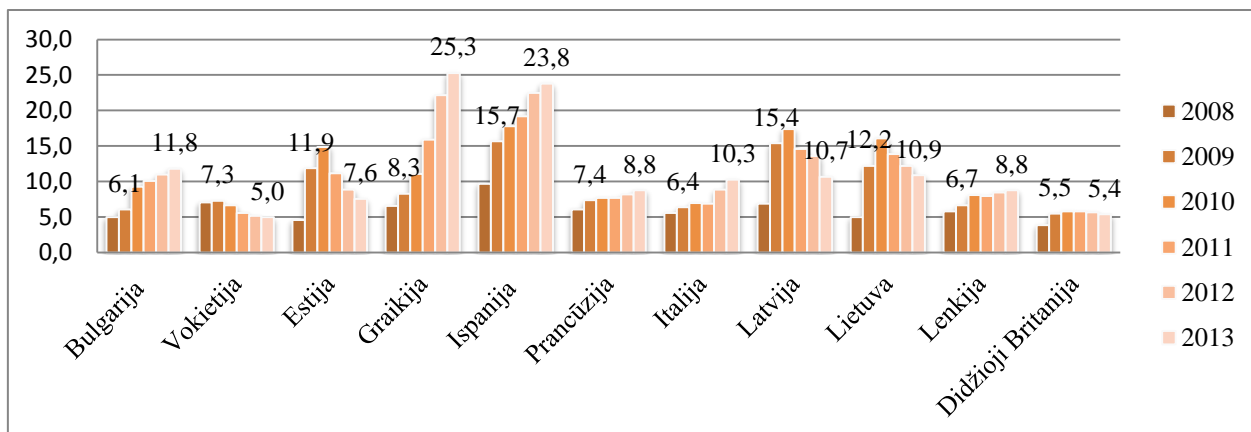

7 pav. Socialinės paramos gavėjų ir bedarbių skaičius Mažeikių rajone
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Socialinės pašalpos gavėjų skaičius ženkliai išaugo 2010 metais ir Lietuvos statistikos departamento duomenimis Mažeikių rajone nedarbas yra antras pagal dydį šalyje. Tai lėmė nuo 2001 metų eilė bankrutavusių gamyklų kaip „Oruva“, Elektrotechnikos gamykla, be darbo liko joje dirbę 1,5 tūkst. žmonių, žlugo linų, baldų, avalynės fabrikai, statybų įmonės. Šių pramonės įmonių griūtis buvo didžiulis impulsas nedarbui Mažeikių rajone didėti. Darbo neteko daug vyresnio amžiaus darbuotojų. Persikvalifikuoti ar pakeisti gyvenamąją vietą šiems žmonėms buvo sudėtinga, todėl jie tapo ilgalaikiais bedarbiais ir socialinės pašalpos gavėjais. Mažeikių rajonas netgi buvo atsidūręs probleminių rajonų sąrašė, nes nedarbas čia buvo didesnis nei 20 proc. 2013 m. pradžioje Mažeikių mieste buvo įregistruota virš 5 tūkst bedarbių iš jų 468 iki 25 metų amžiaus. Fiksuotas bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų – 14,2 proc. Tai vienas žemiausių rodiklių tarp visų seniūnijų. 2008–2011 metais pradžioje bedarbių skaičius mieste sparčiai augo išaugo nuo 5,2 tūkst. bedarbių 2008 metais pradžioje iki 7 tūkst. bedarbių

2011 metų pradžioje, 2012 metais ėmė mažėti ir 2013 m. pradžioje sumažėjo iki 5,8 tūkst. bedarbio.

Ekonomikos augimo svarbą visuomenės raidai, pastarųjų dešimtmečių ES šalių narių socialinės ir darbo rinkos politikos tikslai yra nukreipti į kuo didesnio bedarbių skaičiaus asmenų dalyvavimo darbo rinkoje skatinimą (Moskvina, Okunevičiūtė, Neverauskienė 2011). Socialinėje politikoje vyrauja nuostata, kad dalyvavimas užimtumo priemonėse sudaro pagrindą pasinaudoti valstybės užtikrinama gerove. Bedarbių skaičius Europos Sąjungos valstybėse pateikiamas 8 paveiksle.

8 pav. Bedarbių skaičius Europos Sąjungos valstybėse (procentais 2009 ir 2013 m.)

Šaltinis: Eurostato duomenys

Europos Sąjungos statistikos agentūros „Eurostat“ duomenimis, nedarbo lygio vidurkis tiek 28 Europos Sąjungos valstybėse narėse, tiek euro zonos šalyse didėjo (žiūrėti 6 priedą) - nors keturiolikoje ES valstybių narių, tarp jų ir Lietuvoje, nedarbas sumažėjo, šių metų balandį Europos Sąjungoje darbo neturėjo 25,588 mln. žmonių. Mažiausiai bedarbių yra Austrijoje 2013 metų duomenimis (4,9 proc.), Vokietijoje (5,4 proc.). Tuo metu didžiausios bedarbių eilės 2013 metų duomenimis yra Graikijoje (25,3 proc.), Ispanijoje (23,8 proc.). Daugiausia nedarbas pastaruoju metu augo Graikijoje, Ispanijoje. Tuo metu greičiausiai bedarbių eilės trumpėjo Latvijoje – per ketverius metus čia jų sumažėjo nuo 15,4 proc. iki 10,7 proc. Taip pat bedarbių skaičius smarkiai sumažėjo ir Estijoje – nuo 11,9 proc. iki 7,6 proc. Lietuva Europos Sąjungoje išlieka tarp pirmaujančiųjų pagal nedarbą, o tai didina skurdo rizikos lygį, taip pat valstybės išlaidas socialinėms išmokoms.

3.1.5. Socialiniai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos teikimui

Anot Šileikos, Zabarauskitės (2009) nuo 2005 m. skurdui matuoti Lietuvoje taikoma bendra Europos Sąjungos (ES) skurdo matavimo metodika, pagal kurią pagrindinis skurdo matavimo rodiklis yra skurdo rizikos lygis po socialinių išmokų. Skurdo rizikos lygiui apskaičiuoti naudojama santykinė skurdo riba, prilyginama 60 proc. Ekvivalentinių piniginių disponuojamų pajamų medianos. Skurdo matavimo metodikos ES šalyse suvienodinimu

siekama lengviau palyginti skurdo lygį skirtingose šalyse. Tačiau reikėtų pažymėti, kad santykinę skurdo ribą kur kas tikslingiau naudoti skurdui matuoti išsivysčiusiose ES šalyse, kuriose gyvenimo lygis, o kartu ir gyventojų pajamų bei vartojimo išlaidų vidutiniai rodikliai yra aukšti ir todėl remiantis jais apskaičiuota skurdo riba visiškai užtikrina svarbiausių gyventojų minimalių asmeninių poreikių patenkinimą. Tuo tarpu Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų Centrinės ir Rytų Europos šalių, kurios prie ES prisijungė po 2004 m., daliai gyventojų vis dar aktuali problema išlieka net minimalių asmeninių poreikių patenkinimas, detaliau skurdo rizikos ribos vienam asmeniui ir keturių asmenų namų ūkiui ir valstybės remiamos pajamos bei socialinė pašalpa (Lt per mėn.) akcentuojamos 13 lentelėje.

13 lentelė

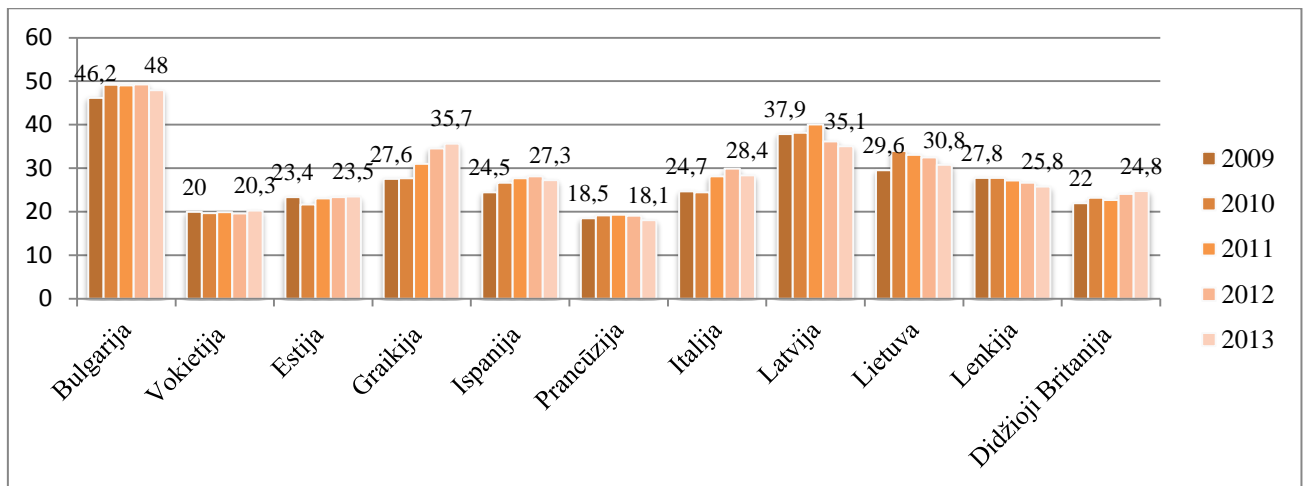
Skurdo rizikos ribos vienam asmeniui ir keturių asmenų namų ūkiui ir valstybės remiamos pajamos bei socialinė pašalpa (Lt per mėn.)

	2008	2009	2010	2011	2012
Skurdo rizikos riba vienam gyvenančiam asmuo (Lt)	720	831	701	691	691
Skurdo rizikos riba namų ūkiui, susidedančiam iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų (Lt)	1512	1746	1472	1452	1452
Valstybės remiamos pajamos (socialinė pašalpa vienišam asmeniui), (Lt)	285	350	350	350	350
Skurdo rizikos riba vienam gyvenančiam asmeniui/ socialinė pašalpa (proc.)	40	42	50	51	51
Socialinė pašalpa dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų šeimai (Lt)	1140	1400	1400	1400	1120
Skurdo rizikos riba keturių narių namų ūkiui/socialinė pašalpa (proc.)	75	80	95	96	77

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Nepaisant to, kad Valstybės remiamos pajamos VRP yra socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kitimo veiksnys (žiūrėti 2 priedą), negalima teigti, kad VRP yra nepagrįstai didelės. Ypač maža socialinė pašalpa vienišam asmeniui, nes sudaro tik pusę skurdo rizikos ribos. Keturių asmenų namų ūkiui VRP po krizės buvo priartėję prie skurdo rizikos ribos, nes dėl krizės sumažėjo vidutinės pajamos ir skurdo rizikos riba. Tačiau jau 2012 metais pradėjus didėti gyventojų vidutinėms pajamoms, VRP ima atsilikti. Mažeikių rajono savivaldybės Socialinės paramos skyriaus duomenimis tarp sunkiausiai besiverčiančių ar skurstančių šeimų pirmiausia patenka nepilnos ir daugiavaikės šeimos, šeimos, auginančios mažamečius vaikus, prižiūrinčios neįgalius asmenis, mažos motyvacijos, nesugebančios prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų šeimos.

Lietuvos ekonomika jau ne pirmus metus auga kone sparčiausiai Europos Sąjungoje. Eurostato duomenimis, prognozuojama, kad šiemet Lietuvoje BVP augs 3,1 %, o visos ES – tik 0,1 %. Tačiau nepaisant tokių teigiamų ekonomikos perspektyvų yra žmonių, gyvenančių žemiau skurdo ribos ne tik Lietuvoje, bet ir Europos Sąjungos valstybėse kitimas. Skurdo arba socialinės atskirtis Europos Sąjungos valstybėse detaliau akcentuojama 9 paveiksle.

9 pav. Skurdas arba socialinė atskirtis Europos Sąjungos valstybėse (procentais 2009 ir 2013 m.)

Šaltinis: Eurostato duomenys

Skurdo rizikos lygis Lietuvoje yra vienas iš aukštesnių Europos Sąjungoje, tačiau jis aukštas ir kai kuriose ES šalyse senbuvėse – Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje. Skurdui Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, būdinga vadinamoji skurdo feminizacija, t. y. dėl ilgesnės vidutinės gyvenimo trukmės ir dėl vis dar egzistuojančio vyrų ir moterų darbo užmokesčio atotrūkio (ir jo sąlygotų reikšmingai mažesnių disponuojamųjų pajamų) skurdo rizikos grupėje didelę dalį sudaro vyresnio amžiaus moterų namų ūkiai.

Eurostato duomenimis Europos Sąjungos valstybėse skurdo lygis kasmet augo (žiūrėti 7 priedą) 2012 metais siekė 24,7 procentus, 2011 metais 24,3 procentus. 2009 - 2010 metais skurdo lygis sudarė tik 23,7 procentus. Aukščiausias Europos Sąjungoje 2012 metais skurdo pavojaus lygis 49,3 procentus siekė Bulgarijoje. Dėl sukurtos nuoseklios socialinės apsaugos ir darbo rinkos politikos įgyvendinimo sistemos skurdo lygis mažiausias Vokietijoje praeitais metais siekė 19,6 procentus, Prancūzijoje tik 19,1 procentus. Lyginant Lietuvos, Latvijos ir Estijos socialinės atskirties duomenis skurdo lygis žemiausias Estijoje 2013 metais siekė tik 23,5 procentus, Latvijoje 35,1, o Lietuvoje 30,8 procentus. Vertinant pateiktus skaičius paveiksle, galima teigti, kad Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos šalių, ne maža dalis lėšų yra skiriama socialinei sričiai.

Dar viena problema yra tai, jog vis daugiau porų gyvena kartu, neregistruojamos santuokos ir mažas santuokų skaičius. Lietuvos Respublikoje per pastaruosius keletą dešimtmečių tradicinė šeima pradėjo kisti. Nors Lietuvoje vyrauja tradicinės šeimos, pagrįstos registruota santuoka, modelis, tačiau, vykstant spartiems socialiniams ir ekonominiams pokyčiams, jaunesnio amžiaus moterys ir vyrai pradėjo kurti faktinius santuokinius santykius (sugyventiniai), t.y. kurti šeimas neregistruojamas santuokas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnis nustato visuomenės požiūrį į šeimą, kurią saugo ir globoja valstybė. Ši konstitucinė nuostata yra pagrindas ne tik priimant įstatymus, bet ir sprendžiant daugelį teorinio bei praktinio pobūdžio problemų,

atsirandančių sąveikaujant šeimai ir valstybei, asmenybei ir visuomenei. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis Lietuvoje santuoką 2011 metais buvo įregistruota 19,2 tūkst. susituokusių porų apie tūkstantį mažiau negu 2010 metais. Nuo 2008 didėjęs santuokų skaičius 2009 (20 542) –2010 (24 063) metais sumažėjo. Nepaisant to, pagal santuokų skaičių, tenkantį tūkstančiui gyventojų, Lietuva yra ketvirtoji Europos Sąjungoje po Kipro (7,9), Lenkijos (6,6) ir Rumunijos (6,3). Anot statistikų, gana dažnas reiškinys – gyvenimas kartu neįregistravus santuokos. 2010 metais santuokos neįregistravusiems tėvams gimė 10,2 tūkst. kūdikių, arba 28,7 proc. visų gimusių kūdikių. Lietuvoje ištuokų: 2008 metais įregistruota 10,3 tūkst. arba tūkstančiu daugiau negu 2009 metais 9, 2 tūkst. 2010 metais pagausėjo ištuokų iki 10 tūkst. 2011 ir 2012 metais ištuokų skaičius išliko stabilus 10 341 ir 10 399 atitinkamai. Eurostato duomenimis pernai Lietuva su Čekija Europos Sąjungoje dalijasi antrąją vietą pagal ištuokų, tenkančių 1000 gyventojų, skaičių - 2,8 jas lenkia tik Belgija.

Pernai daugiau nei pusė (56,2 proc.) išsituokusių porų turėjo bendrų vaikų. Po ištuokos šeimose be vieno iš tėvų (dažniausiai be tėvo) liko gyventi 7,9 tūkst. vaikų. Per paskutiniuosius šešerius metus be vieno iš tėvų likusių vaikų skaičius viršijo 50 tūkstančius. "Tikslesnį santuokų ir ištuokų santykį parodo ir suminis ištuokų rodiklis, skaičiuojamas atsižvelgiant į buvusios santuokos trukmę. Tikėtina, jei išliks pastarųjų metų lygis, iš 100 susituokusių porų beveik pusė (46) išsituoks", - teigia Statistikos departamentas⁷.

Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje, (2008) teigiama, jog socialinių tyrimų instituto duomenimis, gyvenimui nesusituokus pritaria beveik pusė (44 proc.) apklaustų respondentų nuo 18 iki 24 metų. Gyvenimas nesusituokus didina, kaip rodo daugelio tyrimų duomenys, tarpusavio santykių įtampą, polinkį į seksualinę neištikimybę, nenorą ar atidėliojimą turėti vaikų, smurto prieš moteris ir vaikus galimybę; sugyventinių kūdikių mirtingumas yra didesnis nei susituokusiųjų, sugyventinių vaikai turi daugiau elgesio problemų, didesnę polinkį į alkoholį, narkotikus, ankstyvus lytinius santykius.

Lietuvos respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme socialinės rizikos šeima – šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui. Socialinės rizikos priskiriama ir šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba).

⁷ Bernardinai.lt Statistikos departamento duomenys: Lietuvoje mažėja santuokų ir daugėja skyrybų, <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/62759>

Gyventojų skaičius pagal socialines grupes Mažeikių mieste

Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius						
	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	
Lietuvos Respublika	27.881	25.483	24.222	23.335	22.073	-20,8
Mažeikių r. sav.	378	346	336	319	289	-35,6

Šaltinis: Mažeikių rajono savivaldybės Socialinės paramos skyriaus PARAMA duomenys ir Lietuvos statistikos departamentas

Pateiktoje 14-oje lentelėje Lietuvos Respublikoje 2009–2013 m. laikotarpiu vaikų, augusių socialinės rizikos šeimose, sumažėjo 20,8 proc. 2013 m. pradžioje Mažeikių mieste buvo įregistruotos 156 socialinės rizikos šeimos, kuriose augo 289 vaikai. 2008–2013 m. pradžioje Mažeikių mieste mažėjo socialinės rizikos šeimų ir jose augusių vaikų skaičius (sumažėjo atitinkamai 27,8 proc. ir 41,9 proc.). Pasak Mažeikių rajono Socialinės paramos skyriaus specialisto socialinės rizikos šeimų nemažėja ypač kaimiškose vietovėse, į rizikos grupę patenka, rodos, tvarkingos šeimos, jas įklampina net greitieji kreditai. Vis dėlto didžiausios tokių šeimų bėdos - alkoholizmas ir socialinių įgūdžių stoka.

3.2. Piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybės Mažeikių rajono savivaldybėje.

3.2.1. Žmogiškieji ištekliai teikiant piniginę socialinę paramą Mažeikių rajono savivaldybėje

Mažeikių rajono savivaldybės administracijos socialinės paramos skyrius veikia vadovaudamasis Socialinės paramos skyriaus nuostatais, rajono savivaldybės strateginiu planu, rajono savivaldybės Tarybos patvirtinta Socialinės paramos įgyvendinimo programa. Organizuojant piniginės socialinės paramos teikimą Mažeikių rajone svarbiausi Skyriaus uždaviniai yra šie (2010-02-11, Nr. A1-2330):

- įgyvendinti valstybinę socialinės apsaugos politiką, Lietuvos Respublikos įstatymus, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus bei kitus teisės aktus;
- rengti ir teikti Tarybos sprendimų projektus, Administracijos direktoriaus bei Skyriaus vedėjo įsakymų projektus, socialinės paramos bei socialinių paslaugų klausimais;
- užtikrinti Tarybos sprendimų, Administracijos direktoriaus bei Skyriaus vedėjo įsakymų, socialinės paramos ir socialinių paslaugų klausimais, įgyvendinimą;
- rinkti informaciją apie socialinių grupių padėtį, analizuoti piniginės socialinės paramos poreikius, užtikrinti Savivaldybės gyventojams, kuriems priklauso socialinė parama, gavimą Mažeikių rajone;
- kuruoti bei koordinuoti valstybinių ir nevalstybinių organizacijų socialines programas;

- užtikrinti piniginės socialinės paramos teikimą reglamentuojančių Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų įgyvendinimą ir priežiūrą;
- vygydyti buhalterinę apskaitą, užtikrinčią finansinių operacijų teisėtumą, Valstybės bei Savivaldybės lėšų naudojimą Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka;
- informuoti visuomenę apie vykdomas ir kuriamas socialines programas bei piniginės socialinės paramos ir socialinių paslaugų teikimą.

Socialinės paramos skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atlieka šias funkcijas: skiria ir išmoka socialines pašalpas, išmokas vaikams, šalpos pensijas ir kitas socialines išmokas ar (ir) kompensacijas, informuoja ir konsultuoja gyventojus išmokų klausimais bei vykdo valstybinių programų įgyvendinimą; organizuoja socialinių paslaugų teikimą, tobulina esamų paslaugų formas; konsultuoja gyventojus dėl jiems priklausančių socialinių paslaugų; priima gyventojų prašymus bendrosioms ir specialiosioms socialinėms paslaugoms gauti; testuoja asmenų, kurie kreipiasi dėl socialinių paslaugų ar (ir) pašalpų pajamas bei turta; skiria socialines paslaugas įvairių socialinių grupių asmenims; formuoja socialinių paslaugų strategiją, rengia ir įgyvendina socialinių paslaugų teikimo planus bei programas; pagal kompetenciją kontroliuoja socialinių paslaugų teikėjų veiklą; organizuoja maitinimo paslaugų teikimą socialiai remtiniems asmenims.

Skyriuje 2013 metais dirbo 29 specialistai, iš kurių 15 turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 14 - aukštąjį neuniversitetinį (iš jų vienas motinystės atostogose) iš jų 11 specialistų išmokoms (išskyrus šalpos išmokas) administruoti ir 1 specialistas buities tyrimui. 2014 metais dėl naujos piniginės socialinės paramos teikimo modelio įgyvendinimo buvo reorganizuojama skyriaus veikla 2013 metais dirbo 23 specialistai iš kurių 8 specialistai išmokoms (išskyrus šalpos išmokas) administruoti; 3 specialistai buities tyrimui; specialistas, kuria organizuoja ir koordinuoja buities tyrimą. Mažeikių rajono savivaldybės administracijos struktūra pateikiama 8 priede.

Skyriaus darbuotojai turi visas teises ir pareigas, nustatytas Valstybės tarnybos įstatyme, Darbo kodekse bei pareigybės aprašymuose. Įgyvendindami pavestus uždavinius ir priskirtas funkcijas, darbuotojai turi teisę gauti reikiamą informaciją iš savivaldybei pavaldžių socialines paslaugas teikiančių įstaigų ir Savivaldybės administracijos struktūrinių padalinių Skyriaus kompetencijos klausimais: rajono savivaldybės socialinės apsaugos biudžeto projektams parengti, rajono gyventojų socialinės situacijos analizei, rajono savivaldybės tarybos sprendimų projektams rengti ir kt., teikti skyriaus vedėjui ar Savivaldybės administracijos direktoriui pasiūlymus darbo gerinimo klausimais.

Savivaldybėje ir Socialinės paramos skyriuje dirba pakankamai kvalifikuotas personalas – nuolat keliama darbuotojų kvalifikacija, panaudojant Savivaldybės biudžeto (15 proc.) ir ES

fondų (85 proc.) lėšas. 2013 m. pradėtas vykdyti projektas „Mažeikių rajono administracijos ir įstaigų darbuotojų kvalifikacijos ir kompetencijų tobulinimas“. Projekto tikslinė grupė – Savivaldybės administracijos darbuotojai (valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis) taip pat savivaldybės Tarybos nariai. Projekto įgyvendinimo metu, bus tobulinamas žmogiškųjų išteklių valdymas ir stiprinami administraciniai gebėjimai valstybės tarnyboje. Šiuose mokymuose dalyvaus ne mažiau kaip 100 darbuotojų.

3.2.2. Valdymo rodikliai teikiant piniginę socialinę paramą Mažeikių rajono savivaldybėje.

Mažeikių rajono savivaldybė socialinę pašalpą teikia vykdydama savarankiškąją savivaldybių funkciją, kuri yra finansuojama iš savivaldybės biudžeto lėšų, vienkartinę pašalpą savivaldybė teikia taip iš savivaldybės biudžeto lėšų, kompensacijas būsto šildymui, kietam kurui, išmoką vaikui ir paramą mokiniams savivaldybė teikia vykdydama valstybinę (valstybės perduotą savivaldybėms) funkciją. Kompensacijos finansuojamos iš valstybės biudžeto specialios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams. Socialinėms pašalpoms administruoti skiriama 4 procentai socialinėms pašalpoms skirtų lėšų, skirtų, tačiau nepanaudotų socialinei pašalpai mokėti lėšų, 4 procentai skiriami naudoti kitose socialinėse srityse. Kaip piniginės socialinės paramos teikimui skirtų finansuoti nepanaudotas lėšas panaudojo bandomosios savivaldybėse 2013 metais pateikiama 9 priede.

Mažeikių rajono savivaldybėje veikia Finansų skyrius, kurio tikslas yra užtikrinti savivaldybės finansinių išteklių planavimą, paskirstymą ir tvarkymą. Taip pat savivaldybėje savo veiklą įgyvendina Buhalterinės apskaitos skyrius, kurio paskirtis – organizuoti ir tvarkyti savivaldybės administracijos buhalterinę apskaitą ir kontroliuoti, kad taupiai būtų naudojami darbo, materialiniai ir finansiniai ištekliai, užtikrinti, kad ataskaitiniai duomenys būtų teisingi ir laiku pateikti. Planuojamos ar išmokėtos piniginei socialinei paramai skirtos lėšos, kas mėnesį yra pateikiamos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai.

Savivaldybėje taip pat veikia audito tarnyba atlieka savivaldybės administracijos, savivaldybės administravimo subjektų ir savivaldybės kontroliuojamų įmonių finansinį bei veiklos auditą. Už efektyvios Administracijos vidaus kontrolės (visų kontrolės rūšių, įskaitant ir finansų kontrolę) sukūrimą, jos veikimą ir tobulinimą atsako Administracijos direktorius. Vidaus kontrolės sistema privalo užtikrinti, kad :

- 1) Administracijos veikla būtų vykdoma įstatymų, kitų teisės aktų nustatyta tvarka pagal strateginius arba kitus Savivaldybės tarybos patvirtintus planus, programas bei procedūras;
- 2) valstybės ir Savivaldybės turtas bei įsipareigojimai tretiesiems asmenims būtų apsaugoti nuo sukčiavimo, iššvaistymo, pasisavinimo, neteisėto valdymo ar kitų neteisėtų veikų;
- 3) Administracija, vykdydama veiklą, laikytųsi patikimo finansų valdymo principų;

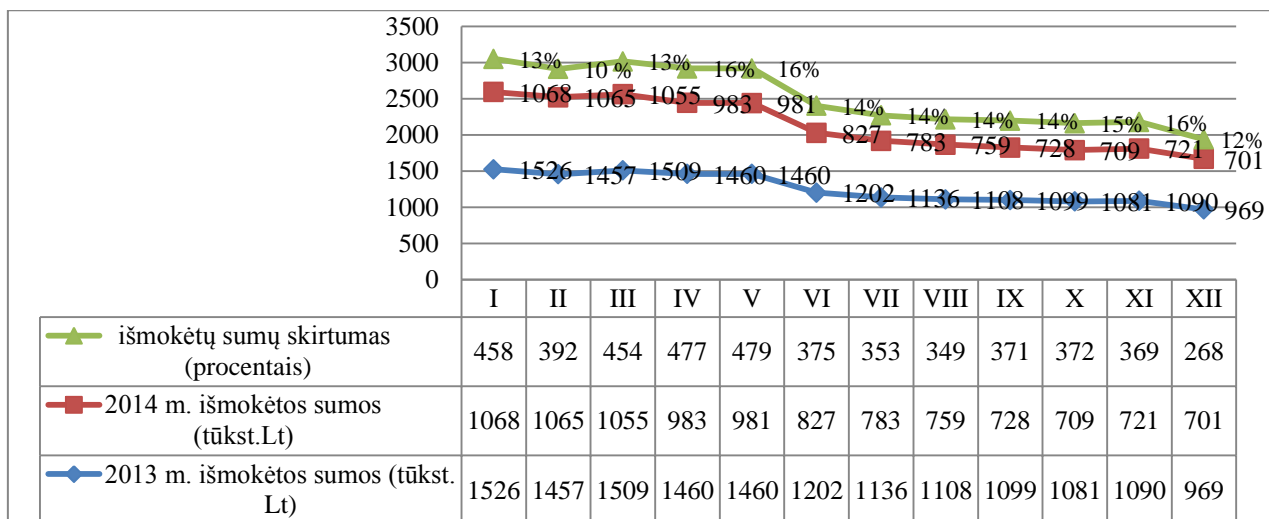
4) informacija apie Administracijos finansinę ir kitą veiklą būtų teisinga ir pateikiama teisės aktų nustatyta tvarka.

Finansinis (teisėtumo) auditas atliktas Mažeikių rajono savivaldybės kontrolierės 2013 lapkričio 6 d. pavedimu Nr. KT11-4. Audito tikslas – įvertinti Mažeikių rajono savivaldybės 2013 metų biudžeto vykdymo ataskaitų ir konsoliduotųjų finansinių ataskaitų rinkiniuose pateiktų duomenų teisingumą bei lėšų ir turto (valstybės ir savivaldybės) valdymo, naudojimo ir disponavimo jais teisėtumą ir pareikšti nepriklausomą nuomonę. Audituojamas subjektas – Mažeikių rajono savivaldybės administracija (toliau – Savivaldybės administracija), audituojamas buvo ir Socialinės paramos skyrius. Auditas pradėtas 2013-11-06 ir baigtas 2014-07-18, Audito metu buvo vertinami Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus 2013 metų ataskaitų rinkiniai: finansinės būklės ataskaita pagal 2013 m. gruodžio 31 d. duomenis; veiklos rezultatų ataskaita pagal 2013 m. gruodžio 31 d. duomenis; grynojo turto pokyčių ataskaita pagal 2013 m. gruodžio 31 d. duomenis; pinigų srautų ataskaita pagal 2013 m. gruodžio 31 d. duomenis. Įvertinus planavimo metu nustatytas rizikas, pasirinkta socialinių išmokų apskaitos sritis (socialinės pašalpos, kompensacijos būsto išlaikymui ir socialinė parama mokiniams už įsigytus maisto produktus), kurioje buvo atliktos pagrindinės audito procedūros. Be to, įvertinti metinių ataskaitų rinkinyje pateikti duomenys. Neatitikimai buvo nustatyti tik apskaitos srityje. Savivaldybės audito tarnybos atliekamo audito priežiūrą atlieka Valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaitoje dėl Mažeikių rajono savivaldybėje atlikto finansinio (teisėtumo) audito rezultatų (2012) pateiktas vidaus kontrolės vertinimas: vidaus kontrolės sistema savivaldybėje naudojant specialiąsias tikslines dotacijas, valstybės lėšas ir patikėjimo teise valdant, naudojant ir disponuojant valstybės turtu, atitinka jai keliamus reikalavimus. Tačiau remdamiesi audito metu surinktais įrodymais nustatėme, kad vidaus kontrolės procedūros patikėjimo teise valdant valstybės turtą (elektros linijas, nekilnojamąjį turtą), disponuojant valstybės lėšomis ir patikėjimo teise valdomu turtu vertinama kaip patenkinama.

Įgyvendinant pinigines socialinės paramos teikimo naujoves nuo 2014 metų sudarytos seniūnijų teritoriniu principu veikiančios kolegialūs visuomeniniais pagrindais veikiančios organai – Piniginės socialinės paramos teikimo komisijos. Piniginės socialinės paramos komisijos savo darbą organizuoja pagal Savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintus Socialinės paramos komisijos veiklos nuostatus. Mažeikių rajono Piniginės socialinės paramos teikimo komisijos sudėtis: Mažeikių mieste - 11 narių (Telšių visuomenės sveikatos centro Mažeikių skyriaus vedėja. Mažeikių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojas; Plungės teritorinės darbo biržos Mažeikių skyriaus vyriausioji specialistė; sutrikusio intelekto žmonių globos „Mažeikių viltis“ bendrijos pirmininkė; Mažeikių Šv. Jėzaus širdies parapijos

Caritas reikalų vedėja; Mažeikių socialinių paslaugų tarnybos vyresnioji socialinė darbuotoja su rizikos ir globėjų - įtėvių šeimomis; Mažeikių rajono policijos komisariato prevencijos poskyrio vyresnioji specialistė; Mažeikių rajono savivaldybės administracijos vyresnieji specialistai); Vieکشنیų seniūnijoje -11 narių; Tirkšlių seniūnijoje - 11 narių; Sedos seniūnijoje 9 nariai , Mažeikių apylinkės seniūnijoje - 11 narių; Židikų seniūnijoje - 10 narių; Šerkšnėnų seniūnijoje - 11 narių; Reivyčių seniūnijoje 11 narių; Laižuvos seniūnijoje -11 narių. Mažeikių rajono Piniginės socialinės paramos teikimo komisijai pateikta svarstyti 2014 m. 01-11 mėn. dėl socialinės pašalpos – 210 prašymų-paraiškų, dėl kompensacijos – 13 prašymų-paraiškų Seniūnijų piniginės socialinės paramos teikimo komisijoms pateikta svarstyti per tą patį laikotarpį 126 prašymai- paraiškos. Piniginės socialinės paramos teikimo komisija teikė 173 pasiūlymus Socialinės paramos skyriaus vedėjui socialinės pašalpos neskirti, dėl piniginės socialinės paramos teikimo laikotarpiu nuosavybės teise įgijimo privalomo registruoti turto, kurio vertė didesnė kaip piniginių lėšų normatyvas, arba nuosavybės teise turimą privalomą registruoti turtą perleido nuosavybėn kitam asmeniui už lėšų sumą, mažesnę kaip pusė šio turto vertės; nedalyvavo savivaldybės administracijos organizuojamoje visuomenei naudingoje; per mėnesį nepranešė apie materialinės padėties pasikeitimą ar atsiradusias aplinkybes, turinčias įtakos piniginės socialinės paramos teikimui; prašymo-paraiškos formoje ir jos prieduose pateikė ne visą arba ne teisingą informaciją, įrodančią bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens teisę gauti piniginę socialinę paramą, ir būtinus piniginei socialinei paramai gauti dokumentus.

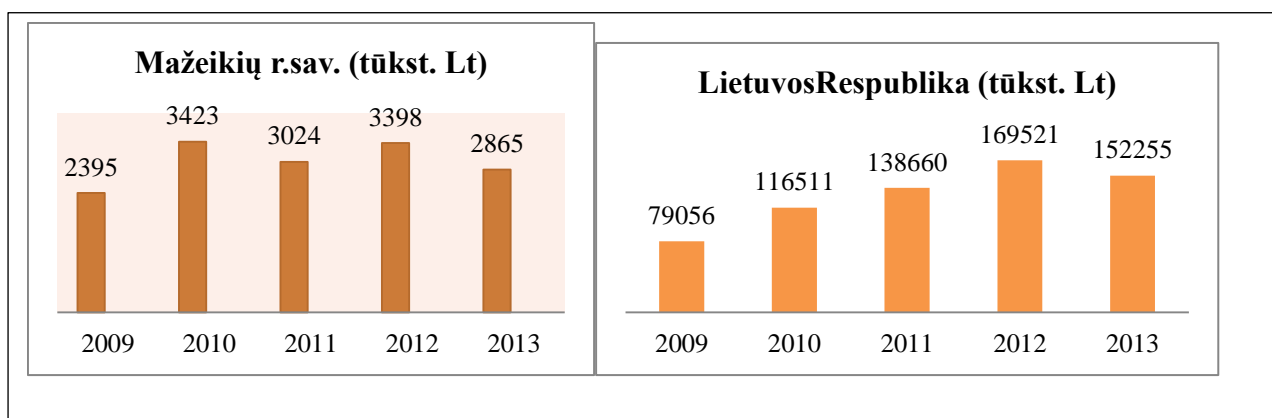
Socialinės paramos skyriuje per 2013 metus buvo surašyta 214 vnt. gyvenimo sąlygų, turimo turto ir užimtumo patikrinimo aktų, o 2014 metais Mažeikių mieste 2014 m. nuo 01 iki 10 mėn. surašyta gyvenimo sąlygų, turimo turto ir užimtumo patikrinimo aktų 1679 socialinės pašalpos gavėjams, seniūnijose per tą patį laikotarpį 892 gyvenimo sąlygų, turimo turto ir užimtumo patikrinimo aktai. Pareiškėjai buvo aplankyti namuose dėl piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams skyrimo, situacija buvo aiškinamasi individualiai, taip pat rinkta iš kitų valstybinių institucijų papildoma informacija. Socialinės paramos skyriuje užregistruota 11 pranešimų bei 9 anoniminiai skabučiai apie asmenis, galimai neteisėtai gaunančius piniginę socialinę pašalpą. 6 pranešimai nepasitvirtino, o 5 pasitvirtinus, socialinė pašalpa buvo sustabdyta ar neskiriama, anoniminiai skabučiai - nei vienas iš jų nepasitvirtino, nes dažniausia informavimo priežastis yra giminių ar kaimynų kivirčiai. Skyriuje priimtas sprendimas dėl socialinės pašalpos neskyrimo buvo skundžiamas Šiaulių apygardos administraciniam teismui. Teismo sprendimas buvo palankus Mažeikių rajono savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriui. Visi aukščiau išvardyti pokyčiai leido sumažinti išmokamas sumas socialinei pašalpai, lėšų skirtumas pateikiamas 10 paveiksle:

10 pav. Lėšų, skirtų socialinėms pašalpoms pokytis Mažeikių rajone

Šaltinis: Mažeikių rajono savivaldybės Socialinės paramos skyriaus PARAMA duomenys

Kompensacijas savivaldybė teikia vykdydama valstybinę (valstybės perduotą savivaldybėms) funkciją. Kompensacijos finansuojamos iš valstybės biudžeto specialios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams. Daugiau galių savivaldai šioje srityje paskatino perduoti pasiekti rezultatai bandomosiose savivaldybėse (Akmenės, Panevėžio, Radviliškio, Raseinių ir Šilalės rajonų), kurios nuo 2012 m. teikia ir socialinę pašalpą, ir būsto šildymo išlaidų, geriamojo ir karšto vandens išlaidų kompensacijas, vykdydamos savarankiškąją savivaldybių funkciją. 2014 metų I pusmetį, palyginti su 2013 metų I pusmečiu, kompensacijų gavėjų skaičius šalyje sumažėjo 3 proc., o išlaidos kompensacijoms mokėti sumažėjo 34,3 proc. Tuo pačiu laikotarpiu bandomosiose savivaldybėse kompensacijų gavėjų skaičius sumažėjo kur kas daugiau – 12,1 proc., o išlaidos kompensacijoms mokėti sumažėjo 26,3 proc. Todėl siekiant didinti pinigines socialinės paramos tikslumą ir veiksmingumą, 2014 m. gruodžio 31 d. pasibaigus bandomajam projektui, visos 60 Lietuvos savivaldybių turėtų vykdydamos savarankišką funkciją teikti ne vien socialinę pašalpą, kaip šiuo metu, bet ir kompensacijas. Kaip pasiskirstė lėšos, skirtos būsto kompensacijai skirti pateikiamos 11 paveiksle.

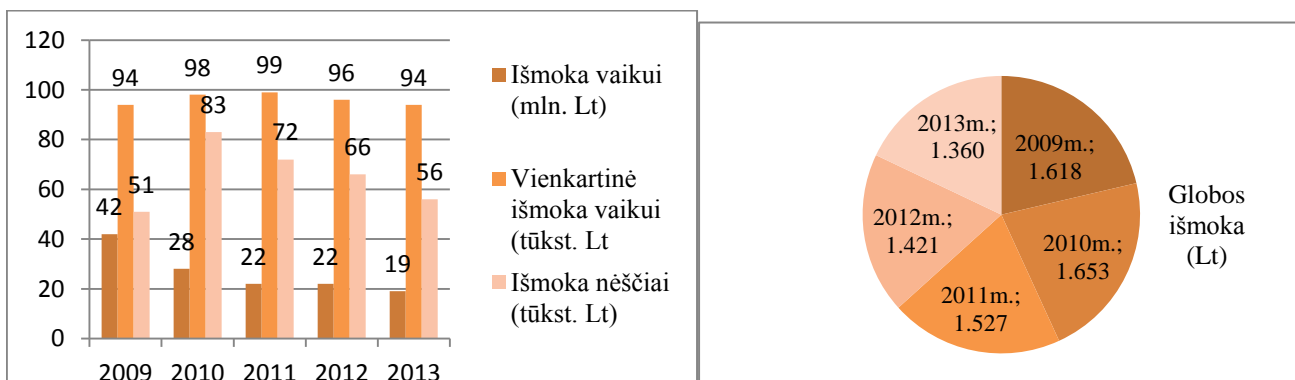

11 pav. Lėšų, skirtų būsto kompensacijai pokytis Mažeikių rajone ir Lietuvoje

Šaltinis: Mažeikių rajono savivaldybės Socialinės paramos skyriaus PARAMA duomenys ir Lietuvos statistikos departamentas

Per 2011 metais kompensacijoms už būsto šildymą, karštą ir šaltą vandenį išleista 138 mln. litų (kompensacijų už šildymą gavėjų daugėjo, nes, esant nedarbui, per tą laiką sumažėjus santaupų, sumažėjus gyventojų pajamoms, daugiau nepasiturinčių žmonių kreipiasi į savivaldybes, be to, auga šildymo kainos. Kaip kompensacijų gavėjai pasiskirstę pagal rajonus, Pagal būsto šildymo kompensacijų gavėjų skaičių 1000-iai gyventojų 2010 m. pirmavo Akmenės rajono savivaldybė (209,5 gyventojų), kai mažiausiai jų buvo Pagėgių savivaldybėje (5,5 gyventojų). Pagal tai, kur daugiausia žmonių, gaunančių kompensacijas už šildymą, pirmame dešimtuose be jau minėto Akmenės rajono rikiuojasi Druskininkų (164,4), Alytaus miesto (110,5), *Mažeikių rajono* (104,2), Palangos miesto (86,4), Telšių rajono (86,2) savivaldybės. Jei Lietuvoje išlaidos būsto kompensacijai kasmet augo, tai Mažeikių rajone nuo 2011 metų sumažėjo, nes atnaujinami daugiabučiai gyvenamieji namai ir plėtojami socialiniai būstai iš jų Europos Sąjungos struktūrinių fondų, savivaldybės biudžeto pagal Mažeikių rajono savivaldybės – probleminės teritorijos plėtros 2011–2013 metų programą.

Kaip pasiskirstė lėšos, skirtos išmokų vaikams pateikiamos 12 paveiksle. Šios išmokos mokamos iš valstybės biudžeto specialios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams, o nuo 2007 m. sausio 1 d. – iš valstybės biudžeto lėšų. Išmokoms administruoti skiriama nuo 2 iki 4 procentų šio įstatymo reglamentuotoms išmokoms mokėti skirtų lėšų. Konkretų išmokoms administruoti skiriamų lėšų procento dydį iki biudžetinių metų pradžios nustato socialinės apsaugos ir darbo ministras. Išmokoms administruoti panaudojama ne didesnė lėšų suma negu nustatytas išmokoms administruoti skiriamų lėšų procento dydis nuo panaudotų lėšų išmokoms mokėti.

12 pav. Lėšų, skirtų išmokos vaikui pokytis Mažeikių rajone

Šaltinis: Mažeikių rajono savivaldybės Socialinės paramos skyriaus PARAMA duomenys ir Lietuvos statistikos departamentas

Pastebima, kad išmokamos lėšos ir kitai socialinei paramai kasmet mažėjo. Tai susiję su įstatymo vaikui kai kurių nuostatų pakeitimu. Nuo 2009 metų kovo 1 d. išmoka vaikui mokama visiems vaikams iki 3 metų, nepriklausomai nuo šeimos pajamų, o vyresniems kaip 3 metų vaikams bus mokama vertinant (testuojant) šeimos pajamas- jei šeimos pajamos kiekvienam

šeimos nariui per mėnesį neviršija 3VRP. Tokia išmokos vaikui mokėjimo tvarka nustatyta finansinės krizės laikotarpiu iki 2010 metų pabaigos. 2011 metais skiriant išmoką vaikui iki 2 metų, asmenims turėjusiems teisę ją gauti buvo vertinama gaunama motinystės (tėvystės) pašalpos dydis. Nuo 2012 metų iki šiol taikoma įstatymo nuostata kai išmoka vaikui mokama įvertinus bendrai gyvenančių asmenų pajamas, kai šių pajamų dydis vienam per mėnesį (sakičiuojant praėjusių kalendorinių metų ar pajamoms sumažėjus, 12 mėn.) neviršija 1,5 VRP (525 litų) dydžio, atsižvelgiant į vaiko amžių bei vaikų skaičių, dėl ko išmokėtos sumų pokytis labai nežymus.

Viena iš priemonių, kuri suteikia galimybę išsamiai atskleisti ir konkrečiai apibūdinti organizacijos silpnąsias ir stipriąsias puses, kurios turi įtakos pokyčių įgyvendinimo procesui yra SSSG analizė. Išanalizavus išorės aplinkos ir vidaus veiksnius pateikiama SSSG analizė kuri pateikiama 15 lentelėje.

15 lentelė

Mažeikių rajono savivaldybės SSSG analizė

Stiprybės
<ul style="list-style-type: none"> • Savivaldybės pasitvirtintame pinigines socialinės paramos teikimo apraše numatomos operatyvus griežtesnių sąlygų socialinei pašalpai įgyvendinimas, nes dėka tokių priemonių tikimasi didesnių paramos gavėjų pastangų užsidirbti savarankiškai. • Esant tikslui sumažinti pinigines socialinės paramos naštas viešiesiems finansams, plačiai taikant į paramą pretenduojančių asmenų gyvenimo sąlygų tikrinimą, buitines tyrimo aktus, užtikrinamas didesnis poreikio paramai vertinimo individualumas, pretendentai aktyvuojami rasti išteklių pragyvenimui savarankiškai. • Piktnaudžiavimo, socialine parama, atvejų sumažėjimas. • Didėja seniūnijų, bendruomenių aktyvumas ir vaidmuo pinigines socialinės paramos organizavime. • Organizacinė struktūra leidžia Socialinės paramos darbuotojams išsaugoti įgytas žinias, patirtį kompetencijas, nes turimos darbuotojų ilgametės žinios, įgūdžiai ir kt. gali teigiamai pasitarnauti tekiant pinigine socialinę paramą, besikeičiant įstatymo nuostatomis.
Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> • Nors bendruomenės bei NVO įtraukimas į paramos teikimą padeda sumažinti nepagrįstų išmokų atvejų skaičių, tačiau vietos bendruomenių, NVO atstovai neturi pakankamai kompetencijų paramos teikimui. Tokiu būdu didina paramą gaunančių asmenų nepasitikėjimą bei įtampą bendruomenėje. • Nepakankama užimtumo politika, aukštas nedarbo lygis rajone, formalus bendradarbiavimas su Teritorine darbo birža, nesikeičiant informacija dėl socialinės pašalpos gavėjų pirmumo įdarbinti, neretai padeda atsirasti bei įsitvirtinti išlaikytinių nuostatomis. • Valstybei skiriant lėšas piniginei socialinei paramai savivaldybei finansuoti, tačiau nereglamentuoja nepanaudotų lėšų naudojimo.
Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> • Pinigine socialinę paramą kaip savarankišką funkciją vykdanči savivaldybės motyvacija mažinti išlaidas piniginei socialinei paramai susilpnės, kai valstybė joms skirs lėšas planavimo baze naudodama ne vienas didžiausių tų savivaldybių išlaidas kriziniais metais, bet jau reformos metu gerokai sumažintas – kai taupymo rezervai jau išnaudoti. Išlaidas piniginei socialinei paramai mažinti nebepavyks tęsiant savivaldybių savarankiškos funkcijos vykdymą, jeigu pripažįstama, kad per pirmuosius pertvarkos metus socialinė parama tapo taikli, taigi taupymo rezervai išseko. • Jei nepavyks vykdyti sėkmingos užimtumo ir socialinės politikos rajone, gali nemažėti skurstančiųjų dalis, didėti socialinė atskirtis bei socialinė diferenciacija, kelianti pavojų visuomenės stabilumui.
Galimybės
<ul style="list-style-type: none"> • Modernių ir pirmiausia informacinių bei komunikacinių technologijų plėtotė sistemoje „PARAMA“, „SPIS“ gali atverti galimybes, laiko šanaudų taupymui. • Savivaldybė vykdydama socialinės apsaugos politiką pajėgi tobulėti ir adaptuoti socialinę sistemą prie kintančių realiųjų (pvz. teikiant pasiūlymus dėl kai kurių įstatymo nuostatų įgyvendinimo SADM). • Savivaldybė turi paskatas siekti didesnės socialinės paramos lėšų ekonomijos, nes šios lėšos lieka jų žinioje.

Apibendrinant galima teigti, kad išoriniai veiksniai tiesiogiai turi įtakos piniginės socialinės paramos valdymui, o atlikta vidinių veiksnių analizė, leidžia teigti, jog institucija turi pakankamus vidinius pajėgumus ir išteklius piniginės socialinės paramos valdymui rajone.

3.2.3. Piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybės Mažeikių rajono savivaldybėje:informantų nuomonės raiška.

Siekiant išsiaiškinti, kaip praktikoje įgyvendinamas naujasis Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo (2011) pasikeitusios nuostatos apklausti informantai skirtingose piniginės socialinės paramos valdymo lygmenyse. Klausimynas suskirstytas į tris pagrindines tyrimo sritis, sritį atskleidžiančiais klausimais. Pirmoje klausimyno srityje buvo paprašyta įvertinti Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų svarbą piniginės socialinės paramos teikimo taiklumui didinti, skalėje nuo 1 iki 5, kur 1-2 – žemas lygis; 3 – vidutiniškas lygis; 4-5 – aukštas lygis. Buvo daroma prielaida, kad administracijos darbuotojų, Tarybos narės ir specialistų, teikiančių piniginę socialinę paramą nuomonė dėl nuostatų taikymo skirsis, todėl buvo atskirai skaičiuojami minėtųjų grupių principų įvertinimo vidurkiai (žr. 16, 17 lentelės).

16 lentelė

Nuomonės raiška administracijos darbuotojų, apie naujosios piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos nuostatas (N=4)

Įstatymo nuostata	Vertinimo balų vidurkis
1.Socialinė pašalpa diferencijuojama atitinkamai pagal šeimos narių skaičių: pirmam– 100 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio antram – 80 procentų trečiam ir paskesniems bendrai gyvenantiems asmenims – 70 procentų.	4
2. Socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jis ne ilgiau kaip 6 mėnesius gauna 50 proc. buvusio pašalpos vidutinio dydžio	3
3. Darbingiems darbingo amžiaus asmenims socialinė pašalpa pradedama mažinti, praėjus 12 mėnesių nuo pašalpos mokėjimo pradžios.	5
4. Atsisakyta 6 mėn. registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje, sudarant galimybę gauti socialinę pašalpą iš karto.	4
5. Sugriežtintas piniginės socialinės paramos teikimas darbingo amžiaus darbingiems darbo biržoje registruotiems asmenims, naujai persiregistravus darbo biržoje, socialinė pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėnesių.	5
6.Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę periodiškai tikrinti bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir užimtumą, surašyti buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą, kurio pagrindu piniginė socialinė parama gali būti skiriama, neskiriama ar nutraukiamas jos mokėjimas.	5
7. Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę darbingus nedirbančius asmenis pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą.	5
8.Skiriant piniginę socialinę paramą gali būti pasitelkiami bendruomeninių ar nevyriausybinų organizacijų atstovai, bendruomenės nariai, seniūnaičiai ir kiti asmenys.	5
9.Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi savivaldybės bei valstybės institucijų (pvz. Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija) bendradarbiavimu.	5
10. 12 mėnesių neteikti piniginės socialinės paramos ar 12 mėnesių nutraukti jos mokėjimą, jeigu paramos gavėjas piniginės socialinės paramos teikimo laikotarpiu nuosavybės teise įgijo privalomą registruotą turtą, kurio vertė didesnė kaip piniginių lėšų normatyvas, arba nuosavybės teise turimą privalomą registruotą turtą perleido nuosavybėn kitam asmeniui už lėšų sumą, mažesnę kaip pusė šio turto vertės.	5

Skaičiuojant administracijos darbuotojų informantų grupės įvertinimo vidurkius, esminių skirtumų nepastebėta. **I2** teigia, kad *„įsigaliojusi nauja piniginės socialinės paramos tvarka, sumažina galimybės paramos gavėjams piktnaudžiauti. Taip pat socialinės paramos gavėjais dažniausiai yra ilgalaikiai bedarbiai, todėl galimybė gauti papildoma socialinę paramą įsidarbinus, juos motyvuoja aktyviau domėtis darbo galimybėmis, dalyvauti darbo biržų siūlomuose viešuosiuose darbuose, perkvalifikavimo programose, įsidarbinti subsidijuojamose darbo vietose“*. **I7** nepritaria įstatymo nuostatai: socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jis ne ilgiau kaip 6 mėnesius gauna 50 proc. buvusio pašalpos vidutinio dydžio ir jo nuomone *„netikslinga papildomai skirti socialinę paramą įsidarbinus, nes dauguma paramos gavėjų dirba nelegaliai arba kitokiu būdu slepia pajamas“*. Manančių, kad visuomenei naudinga veikla yra atidirbimas už gaunamą paramą. **I1** kaip ir kiti informantai mano, kad *„visuomenei naudinga veikla yra naudinga pačiam žmogui, nes tai yra žingsnis integracijos į darbo procesą link. Tai ypač aktualu ilgalaikiams bedarbiams. Be to, nereikia įsivaizduoti, jog visuomenei naudinga veikla - būtinai gatvių šlavimas, žolės pjovimas ir panašiai“*. **I6** pritaria, kad socialinė pašalpa būtų neteikiama 12 mėnesių *„įsigyjantiems prabangų nekilnojamąjį turtą. Mažos vertės automobilio įsigijimas galėtų būti išimtis, nes kaime gyvenantiems žmonėms automobilis reikalingas taip pat kaip „batai“, kai nekursuoja autobusai“*. Tas pats informantas pritaria *„pašalpų mažinimui. Jei darbo biržoje darbo pasiūla labai didelė, tai pašalpos dar labiau turėtų būti mažinamos. Yra tokių asmenų, kurie jau apie 10 metų gyvena iš pašalpos, o apie darbą net negalvoja“*.

17 lentelė

Nuomonės raiška specialistų, teikiančių piniginę socialinę paramą, apie naujosios piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos nuostatas (N=4)

Įstatymo nuostata	Vertinimo balų vidurkis
1. Socialinė pašalpa diferencijuojama atitinkamai pagal šeimos narių skaičių: pirmam– 100 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio antram – 80 procentų trečiam ir paskesniems bendrai gyvenantiems asmenims – 70 procentų.	3
2. Socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jis ne ilgiau kaip 6 mėnesius gauna 50 proc. buvusio pašalpos vidutinio dydžio	4
3. Darbingiems darbingo amžiaus asmenims socialinė pašalpa pradedama mažinti, praėjus 12 mėnesių nuo pašalpos mokėjimo pradžios.	4
4. Atsisakyta 6 mėn. registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje, sudarant galimybę gauti socialinę pašalpą iš karto.	4
5. Sugriežtintas piniginės socialinės paramos teikimas darbingo amžiaus darbingiems darbo biržoje registruotiems asmenims, naujai persiregistravus darbo biržoje, socialinė pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėnesių.	4
6. Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę periodiškai tikrinti bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir užimtumą, surašyti buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą, kurio pagrindu piniginei socialinei parama gali būti skiriama, neskiriama ar nutraukiamas jos mokėjimas.	4
7. Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę darbingus nedirbančius asmenis pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą.	4

8. Skiriant piniginę socialinę paramą gali būti pasitelkiami bendruomeninių ar nevyriausybinų organizacijų atstovai, bendruomenės nariai, seniūnaičiai ir kiti asmenys.	4
9. Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi savivaldybės bei valstybės institucijų (pvz. Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija) bendradarbiavimu.	3
10. 12 mėnesių neteikti pinigines socialines paramas ar 12 mėnesių nutraukti jos mokėjimą, jeigu paramos gavėjas pinigines socialines paramas teikimo laikotarpiu nuosavybės teise įgijo privalomą registruoti turtą, kurio vertė didesnė kaip piniginių lėšų normatyvas, arba nuosavybės teise turimą privalomą registruoti turtą perleido nuosavybėn kitam asmeniui už lėšų sumą, mažesnę kaip pusė šio turto vertės.	4

Specialistų, teikiančių piniginę socialinę paramą grupės informantų principų vertinime balų vidurkis yra žemesnis nei pateiktoje 16 lentelėje. Įstatymo nuostata: socialinė pašalpa diferencijuojama atitinkamai pagal šeimos narių skaičių įvertino tik 3 balais. **I5** mano, kad „socialinės pašalpos diferencijavimas sumažina daugiavaikių šeimų gaunamas pajamas, tai jos dar labiau skurdinamos“. **I8** manymu „socialinė pašalpa galėtų būti ir nediferencijuojama, kadangi ilgalaikiems bedarbiams soc. pašalpa yra po tam tikro laiko mažinama, o asmenims, staiga tapus bedarbiais ir kol susiras kitą darbą, pagal šiandieninę situaciją, esama soc. parama neužtikrina minimalaus pragyvenimo“. Visi informantai (specialistai) sutiko su įstatymo nuostata, kuri suteikia teisę savivaldybės administracijai, periodiškai tikrinti bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir užimtumą. **I3** „būtent individualių atvejų analizė geriausiai ir padeda atsijoti netikslinius paramos gavėjus. Pasitaiko atvejų, kai dokumentai tvarkingi, regis, parama iš tiesų priklauso, tačiau nuvykus pas paramos gavėją į namus, pakalbėjus su kaimynais, kartais - ir šeimos nariais, išaiškėja, kad realybė toli gražu nesutampa su pateiktais dokumentais“. **I8** taip pat pritaria, tačiau „trūksta aiškumo, kokiais kriterijais remiantis nustatyti (įrodyti) tokius faktus kaip bendro ūkio vedimas arba nelegalus darbas“. **I5** antrina ir mano, kad taip pat turėtų būti „aiškesnė tikrinimo tvarka, nes būna atvejų kai priekaištaujama jokių pažeistų jų privatumas, aiškesnė bendro ūkio vedimo samprata“. Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę darbingus nedirbančius asmenis pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą. **I4** akcentuoja „paramos gavėjų pasitelkimas visuomenei naudingai veiklai atlikti naudingas ir socialinės sistemos darbuotojams, nes padeda identifikuoti netikslinius paramos gavėjus. Pavyzdžiui, jei paramos gavėjas dirba nelegalų darbą, suprantama, kad jam „trūksta laiko“ dalyvauti visuomenei naudingoje veikloje. Dažnai toks žmogus bando „išsisukti“, pateikdamas aibę priežasčių, kodėl to negali daryti.“ **I8** pritaria „pasitelkimas visuomenei naudingai veiklai parodo, kad kai kurie asmenys yra nemotyvuoti ieškoti darbo ir vengia atlikti šią veiklą“. **I8** trūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo, nes įvertino 3 balais, nes „su darbo birža, per mano darbo praktiką, konkrečiais atvejais bendrauta tik keletą kartų. Neretai darbo biržoje klientai yra klaidingai informuojami, kad gali eiti tvarkytis soc. pašalpos, kada net neturi teisės į soc. paramą, arba

neinformuojami, kad įsidarbinus 0,5 etatu reikia persitvarkyti registraciją. Dažnai tokie asmenys yra tiesiog išbraukiami iš bedarbių gretų“.

Atlikus informantų nuomonių analizę pastebėta, kad administracijos darbuotojai, kurie nėra paramos teikimo įgyvendintojai vertino įstatymo nuostatas aukščiausiu balu, o informantai, kurie tiesiogiai teikia piniginę socialinę paramą balų vidurkis siekia ketvertą, nes paliekama galimybė teisės aktų nuostatų pakeitimams. Konkrečių atvejų analizė leidžia taikliau atsakyti **Nuomonės raiška apie rengiamus ir įgyvendinamus norminius teisės aktus.** Informantų nuomonių analizė leido išsiaiškinti kaip Mažeikių rajono savivaldybėje rengiami ir įgyvendinami norminiai teisės aktai, teikiant piniginę socialinę paramą vertinimo skalėje- įvertinta aukštu lygiu. Kaip teigia **I8.** „Mažeikių rajono savivaldybės tarybos sprendimus (tvarkas) vertinu gerai, kadangi jais remiantis yra sudarytos komisijos, kurios, atsižvelgiant į situaciją, gali priimti palankesnę sprendimą asmens naudai, negu numato įstatymas“. **I5** taip pat akcentuoja „ mūsų rajono savivaldybės tarybos sprendimus dėl soc. paramos teikimo vykdant savarankiškąją funkciją vertinu gerai, nes yra sudaromos komisijos. Jų atstovai geriausiai žino savo teritorijoje gyvenančių šeimų gyvenimo sąlygas, materialinę situaciją. Detalesnę individualių atvejų analizę, o tai leidžia rekomenduoti paramos skyrimą, neskylimą, nustatyti (sutrumpinti) skyrimo laikotarpius“. **I1** mano, kad „Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai taip pat yra nuolat peržiūrimi ir priimamos pataisos, atsižvelgiant į savivaldybių pateiktus pastebėjimus, pateiktas metodines rekomendacijas“. **I3** mano, kad „socialinės paramos įgyvendinimo programos ruošiamos ir įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais ir kitais Savivaldybės norminiais teisės aktais numatytą socialinę politiką. Šios programos strateginis tikslas socialinės paramos ir kitų socialinių paslaugų įgyvendinimas, kuris yra įgyvendinamas beveik šimtu procentų“.

Atlikus informantų nuomonių analizę pastebėta, kad įgyvendinami teisės aktai yra geri, tik tereikia juos tinkamai įgyvendinti, tačiau juos būtina ir tobulinti, prisitaikant prie realių pokyčių norint tinkamai įgyvendinti. Jei pirmoji – centrinė valdžia – priima esminius teisės aktus, kurie nulemia socialinės paramos sistemos pobūdį visos šalies mastu. Tuo tarpu savivaldybė sprendžia detalesnes problemas suteikiant įgaliojimus Socialinės paramos skyriui teikti socialinę paramą. Tik nuo šių minėtų institucijų prrimiti teisingi norminiai teisės aktai gali sukurti gerą valdymą savivaldoje.

Nuomonės raiška apie organizuojamą piniginės socialinės paramos teikimą. Informantų nuomonių analizė (žr.18 lentelę) leido išsiaiškinti koku lygiu organizuojamas piniginės socialinės paramos teikimas Mažeikių rajono savivaldybėje, skalėje nuo 1 iki 5, kur 1-2 – žemas lygis; 3 – vidutiniškas lygis; 4-5 – aukštas lygis.

Nuomonės raiška apie organizuojamą pinigines socialinės paramos teikimą

Rodikliai, charakterizuojantys Mažeikių rajono savivaldybės kompetenciją	Vertinimo balų vidurkis
Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veikla organizuojant pinigines socialinės paramos teikimą.	5
Socialinės paramos skyriaus veikla organizuojant pinigines socialinės paramos teikimą.	5
Valstybinių institucijų (pvz. Sodra, Teritorinė darbo birža, Regitra ir kt.) bendradarbiavimas organizuojant pinigines socialinės paramos teikimą	4
Bendruomeninių organizacijų ar religinių bendruomenių, ar kitų nevyriausybių organizacijų atstovų, ar gyvenamosios vietovės bendruomenės narių, ar seniūnaičių, ir kitų suinteresuotų asmenų bendradarbiavimas organizuojant pinigines socialinės paramos teikimą.	3
Bendradarbiavimas tarp savivaldybių organizuojant pinigines socialinės paramos teikimą.	2

Visi aštuoni informantai vieningai pritarė šuo metu kaip organizuojama pinigines socialinės paramos teikimo veikla Socialinės paramos skyriuje bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje. **I2** teigia, kad „socialinės paramos skyrius siekdamas užtikrint pinigines socialinės paramos teikimo tikslingumą, stengiasi išsamiai analizuoti kiekvieną atvejį“. Kaip teigia **I1** Socialinės apsaugos ir darbo ministerija „formuoja puikiai socialinės paramos politiką, organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja įgyvendinimą. analizuoja pinigines socialinės paramos būklę, rengia ir teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei teisės aktų projektus dėl jos tobulinimo“. **I5** taip pat mano, kad „būtiną glaudesnį bendradarbiavimą visų institucijų siekiant tikslingo ir teisingo socialinės paramos teikimo“. **I3** teigia, kad valstybinių institucijų bendradarbiavimas organizuojant pinigines socialinės paramos teikimą „yra būtinas, tenka pripažinti, kad bendradarbiavimas yra tik formalus, bet iškilus problemai visada gali gauti papildomą informaciją“. **I5** pritaria, kad „būtiną glaudesnį bendradarbiavimą visų institucijų siekiant tikslingo ir teisingo socialinės paramos teikimo“. **I6** paneigia aukščiau išsakytų informantų nuomonę, nes „socialinė parama teikiama vadovaujantis LR teisės aktais, taip bendradarbiaujant su visomis valstybinėmis institucijomis, dabar paramos teikimą lemia ir seniūnijose sudarytos Komisijos“. **I6** pastebi, kad bendruomeninių organizacijų ir kitų bendruomenių bendradarbiavimas „vyksta tačiau ne taip kaip norėtūsi. Todėl, kad daugeliu atveju informatoriai (dažniausiai kaimynai, kurie nenori gadinti santykių) nori likti anonimais ir neteikia raštiškų parodymų“. **I7** pasigenda bendradarbiavimo tarp savivaldybių organizuojant pinigines socialinės paramos teikimą „vis dar trūksta bendradarbiavimo pasidalinat gerąja patirtimi, teikiant pašalpas. Dirbame atrodo kaip uždaroje bendruomenėse, kiekviena savivaldybė sau“. **I4** taip pat pritaria **I7** nuomonei „skiriant socialinę paramą labai trūksta bendruomenės narių bei bendradarbiavimo tarp savivaldybių socialinės paramos skyrių apsiikeičiant nuomonėmis teikiant paramą“. **I5** mano priešingai ir teigia, kad „bendradarbiavimas tarp savivaldybių organizuojant pinigines socialinės paramos teikimą vyksta

sklandžiai ir operatyviai. Ypač tai pasakytina apie buities tyrimo aktų surašymą, kituose rajonuose gyvenantiems mūsų asmenims“.

Atlikus informantų nuomonių analizę pastebėta, kad bendradarbiavimas tarp savivaldybių, bendruomeninių organizacijų ar religinių bendruomenių, ar kitų nevyriausybinų organizacijų atstovų organizuojant piniginės socialinės paramos teikimą yra žemas, nurodė būtent informantai (specialistai), kurie ir organizuoja socialinės paramos teikimą. Natūralu, kad pasikeitus tvarkai, kyla klausimų dėl jos įgyvendinimo, norisi aptarti aktualius paramos skyrimo ir bendresnius socialinės apsaugos bei darbo srities klausimus. Be to, apsilankymai savivaldybėse padėtų įvertinti, ką esamoje tvarkoje reikėtų keisti, kad ji būtų dar efektyvesnė.

Nuomonės raiška apie vykdomą kontrolę. Informantų nuomonių analizė leido išsiaiškinti kokių lygiu Mažeikių rajono savivaldybėje atliekama piniginės socialinės paramos teikimo kontrolė, skalėje nuo 1 iki 5, kur 1-2 – žemas lygis; 3 – vidutiniškas lygis; 4-5 – aukštas lygis.

Visi aštuoni informantai vieningai pritarė, kad kiekviename lygmenyje: piniginės socialinės paramos teikimo priežiūrą ir kontrolę įgyvendinančių institucijų veikla, Mažeikių rajono savyvaldybės kontrolės ir audito tarnybos veikla, Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus vykdoma kontrolės veikla yra aukšto lygio. **I8** teigia, kad Socialinės paramos skyriuje „kiekvienas priimtas prašymas yra tikrinamas nuodugnai“. **I1** pastebėjo, kad Piniginės socialinės paramos teikimo priežiūrą ir kontrolę įgyvendinančių institucijų veikla vykdoma nuolat, nes atlikus „*Mažeikių rajono savivaldybės kontrolierės auditas, Valstybės kontrolės auditas nustatė tik keletą pažeidimų paramos srityje, puikiai organizuotas pats kontrolės mechanizmas Socialinės paramos skyriuje*“. **I2** mano, kad „*finansiniai duomenys analizuojami ir pateikiami departamentui tiksliai ir laiku. Pasikeitus Įstatymui, savivaldybės įgijo daugiau teisių, tai suteikia galimybę tikslingiau skirti piniginę socialinę paramą bei greičiau nustatyti piktnaudžiavimo atvejus*“. **I6** mano, kad kiekviename kontrolės lygmenyje yra įmonama kontroliuoti „*kadangi socialinės paramos skyriaus darbuotojai ir seniūnijos socialiniai darbuotojai turi priėjimus prie sistemos, kuriose mato asmens pajamos ir kt. , tai kontroliuoti yra gana nesudėtinga*“.

Atlikus informantų nuomonių analizę pastebėta, kad savivaldybės piniginės socialinės paramos valdymo sričiai priskirtą kontrolę, įskaitant finansų kontrolę, procedūras vykdo aukštame lygyje. Savivaldybės administracija išnaudojo visų teisės aktuose numatytų galimybių užtikrinimą, kad socialinė parama būtų teikiama vadovaujantis socialinio teisingumo bei veiksmingumo principais ir, kad racionaliai būtų naudojamos socialinei paramai skirtos valstybės ir savivaldybės biudžeto lėšos.

Nuomonės raiška apie piniginės socialinės paramos teikimo principų įgyvendinimo galimybes. Informantų nuomonių analizė leido (žr. 19 lentelę) išsiaiškinti kokių lygiu

įgyvendinami piniginės socialinės paramos teikimo principai Mažeikių rajone, skalėje nuo 1 iki 5, kur 1-2 – žemas lygis; 3 – vidutiniškas lygis; 4-5 – aukštas lygis.

19 lentelė

Nuomonės raiška apie piniginės socialinės paramos teikimo principų įgyvendinimą

Valdymo principai	Valdymo principų reikšmė	Vertinimo balų vidurkis
<i>Bendradarbiavimo ir dalyvavimo.</i>	Piniginė socialinė paramos teikimas remiasi asmenų, kurie kreipiasi dėl piniginės socialinės paramos, bendruomenės, bendrojo naudojimo objektų valdytojų, nevyriausybinių organizacijų, savivaldybės, valstybės institucijų ir įstaigų bendradarbiavimu ir tarpusavio pagalba.	3
<i>Prieinamumo</i>	Piniginė socialinė parama teikiama taip, kad būtų užtikrintas piniginės socialinės paramos prieinamumas nepasiturintiems gyventojams kuo arčiau jų gyvenamosios vietos.	5
<i>Socialinio teisingumo ir veiksmingumo</i>	Piniginė socialinė parama teikiama siekiant sudaryti sąlygas gauti paramą tada, kada jos labiausiai reikia, didinti motyvaciją integruotis į darbo rinką ir išvengti skurdo spąstų bei racionaliai naudojant turimus išteklius.	3
<i>Visapusiškumo</i>	Piniginė socialinė parama teikiama derinant ją su socialinėmis paslaugomis, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu.	4
<i>Lygių galimybių</i>	Piniginė socialinė parama teikiama užtikrinant nepasiturinčių gyventojų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.	5

Bendradarbiavimo ir dalyvavimo principas. Dėl šio principo informantų nuomonės išsiskyrė ir tai patvirtinantys teiginiai pateikiami 20 lentelėje:

20 lentelė

Nuomonės raiška apie bendradarbiavimo ir dalyvavimo principo įgyvendinimą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Bendradarbiavimo ir dalyvavimo.	Tarpinstitucinis bendradarbiavimas	I2 „<...>teikiant piniginę socialinę paramą su nelegalaus darbo kontrolę ir prevenciją vykdančiomis institucijomis, išsamesnė, detalesnė individualių atvejų analizė, buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktų surašymas padeda teisingiau nustatyti socialinės pašalpos gavimo poreikį<...>“ I3 „<...> ne visos organizacijos tarpusavyje bendradarbiauja, atsiranda požūris siūlyti ne tik piniginę, bet kartais ir socialinę bei moralinę pagalbą<...>“ I6 „<...> siūlo ne tik piniginę, bet kartais ir socialinę bei moralinę pagalbą<...>“.
	Bendradarbiavimo mechanizmų stiprinimas	I7 „<...>“teisinę aplinką, viešųjų funkcijų delegavimą, skirstant lėšas, rengiant dokumentus, supažindinant visuomenę su valstybėje vykstančiais sprendimais <...>“. I-8 „<...>norint užtikrinti tikslingą soc. paramos teikimą reiktų dar labiau skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą <...>“. I1 „<...>įtraukimas į sprendimo priėmimą teikiant socialinę paramą suteikia atgalinės informacijos priimantiems sprendimus asmenims „<...>“.

Ypač svarbus viešumas ir aktyvus bendruomenės dalyvavimas teikiant piniginę socialinę paramą: savivaldybėje seniūnijų teritoriniu principu sudarytos Piniginės socialinės paramos skyrimo komisijos (tarybos), kuriose dalyvaujantys atstovai geriausiai žino savo teritorijoje

gyvenančių šeimų gyvenimo sąlygas, materialinę situaciją ir didžiausią tokios paramos poreikį. Tik glaudus tarpinstitucinis bendradarbiavimas teikiant piniginę socialinę paramą su nelegalaus darbo kontrolę ir prevenciją vykdančiomis institucijomis, išsamesnė, detalesnė individualių atvejų analizė, buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktų surašymas padeda ir būtų galima teisingiau nustatyti socialinės pašalpos gavimo poreikį. Piniginė socialinė parama tampa taiklesnė, skaidresnė – teikiama tam, kam jos labiausiai reikia, kai išnaudotos visos teisėtos kitų pajamų gavimo galimybės; taikomos įstatyme numatytos sankcijos, kai paramos gavėjai pateikia neteisingą informaciją (apie užimtumą, šeimos sudėtį ir kt.) arba piktnaudžiauja parama (nelegalios pajamos, nelegalus darbas).

Prieinamumo principas. Informantų nuomonių analizė leido išsiaiškinti, kad šis principas įgyvendinamas penkių balų sistemoje penketu. Visi aštuoni informantai vieningai pritarė, kad asamenys gali susitvarkyti dokumentus socialinei pašalpai gauti pagal gyvenamąją vietą. Kaip teigia **I1** „būtina išsaugoti seniūnijų ir seniūnų veiklą, nes tai yra valstybės įstaigos esančios arčiausiai žmonių bei geriausiai galinčios administruoti priskirtą teritoriją ir žinoti jos problemas“. **I7** mano, „kad yra užtikrintas piniginės socialinės paramos prieinamumas nepasiturintiems gyventojams kuo arčiau jų gyvenamosios vietos. Gyventojai, kurių gyvenamoji vieta nutolusi nuo savivaldybės centro, ne visada gali nuvykti į reikiamas valstybines institucijas, o tai mažina žmonių galimybes pasinaudoti savo teisėmis arba, tiesiog, gauti reikiamą pagalbą. Ypatingai tai aktualu vyresnio amžiaus žmonėms“. **I3** ir **I5** pastebėjo, kad „gavėjai galėtų pasinaudoti elektroniniu prašymų užpildymu“. Apibendrinat galima pritarti **I2** nuomonei, kad „savivaldybėje kiekviena seniūnija pagal teritoriją užtikrina, geresnį viešųjų paslaugų teikimą, tačiau ir prieinamumą gyventojams bei sudaro galimybes geriau atstovauti vietos gyventojų interesus“.

Socialinio teisingumo ir veiksmingumo principas. Informantų nuomonių analizė leido išsiaiškinti, kad informantų nuomonė išsiskyrė, vertinant pagal balų vidurkį (3) ir tai patvirtinantys teiginiai pateikiami 21 lentelėje:

21 lentelė

Nuomonės raiška apie socialinio teisingumo ir veiksmingumo principo įgyvedinimą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinio teisingumo ir veiksmingumo	Skurdas šeimose	I7 „<...>dauguma nepilnų šeimų, kuriose moterys vienos augina mažamečius vaikus, todėl, kad negali derinti pareigų darbe ir šeimoje, todėl pagrindinis pajamų šaltinis yra pašalpos, nes vėliau kaip pastebima šie vaikai taip pat yra pašalpos gavėjai<...>“ I6 ,<...> ne tik piniginę, bet kartais ir socialinę bei moralinę pagalbą būtina suteikti, nes šeimos neišgyvena<...>“.
	Detali individualių atvejų analizė	I1 ,<...>tai Komisijos sudarymas seniūnijose, mieste. Tai galima vadinti tarpusavio pagalba tarp nevyriausybinų institucijų, vyriausybinų organizacijų, seniūnijose skatinamas bendruomeniškumas <...>“.

	Motyvacija įsidarbinti	<p>I-8,<...><i>kurti daugiau darbo vietų Mažeikių rajone ir rasti kiti būdai kaip kovoti su išsisknijusiu nelegaliu darbu, stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą norint integruoti asmenis į darbo rinką. <...>“.</i></p> <p>I3 „<...><i>socialinė pašalpos mažinimas ilgalaikiams bedarbiams tikrai gerai, nes tada didėja motyvacija ieškoti darbo. <...>“</i></p> <p>I2 „<...><i>svarbus privataus sektoriaus įtraukimas, taip pat būtina kelti darbdavių atsakomybę ir sąmoningumą įdarbinant socialiai pažeidžiamas grupes, bet ir motyvuojant darbuotojus dirbti. <...>“</i></p> <p>I5 „<...><i>kad būtų vykdoma socialinę atskirtį patiriančių bedarbių socialinė ir profesinė rehabilitacija<...>“.</i></p>
--	------------------------	--

Atlikus informantų nuomonių analizę pastebėta, kad nepaisant greito ir nuolatinio BVP augimo per pastaruosius kelerius metus Lietuva vis dar priklauso ES valstybių narių, kuriose vienam gyventojui tenka mažiausia BVP dalis, grupei. Todėl ir didesnę skurdo lygį lemia šie veiksniai: gyvenimas kaimo vietovėse ir darbas žemės ūkyje arba vien tik gyvenimas kaimo vietovėse, menkas išsilavinimas ir vaikų skaičius šeimoje. Didesnės šeimos susiduria su didesne skurdo rizika nei mažos šeimos. Akivaizdu, kad dėl prasto socialinės pagalbos šeimoms ir vaikams tikslingumo šeimų su mažais vaikais, vieną iš tėvų turinčių šeimų ir didelių šeimų skurdo lygis yra žymiai didesnis palyginti su kitomis šeimomis.

Nedarbas po truputį mažėja, tačiau motyvacijos įsidarbinti stokojama. Motyvaciją dirbti mažinančios priežastys galėtų būti ir darbdavio siūlomas mažas darbo užmokestis, sunkios darbo sąlygos, darbo santykių kultūros ir motyvacinių priemonių organizacijose stoka. Kaimiškose vietovėse paprastai atlyginimų vidurkis yra žemesnis, išlaidos vykti į nutolusią darbo vietą gali būti didesnės. Tai nemotyvuoja.

Visapusiškumo principas. Informantų nuomonių analizė leido išsiaiškinti, kad šis principas įgyvendinamas penkių balų sistemoje ketvertu. Kad šį principą reikia tobulinti mano **I5** „*tačiau apsipirkimas su šia kortele turėtų būti organizuotas arčiau žmogaus faktinės gyvenamosios vietos. Nuvažiavimas iš kaimo iki rajono centro kainuoja nemažus pinigus“.* **I6** teigia „*vistiek spraga. Jei sugeba maisto produktus iškeisti į butelį“* **I-8** mano, kad socialinės pašalpos teikimas nepinigine forma, pervedant į socialines korteles žemina ne tik žmonių orumą, suvaržo pasirinkimo laisvę, bet ir nepasiteisino „*parduotuvėse gėdijamasi išsitraukti kortelę, nes laukiantys eilėje pirkėjai supranta, kad esi ne toks kaip visi, esi paženklintas. Laisvė suvaržoma todėl, kad negali prekintis kituose prekybos centruose, kur gausnis prekių pasirinkimas. Yra sunaudojamos nemažos transporto išlaidos, kadangi yra toli nuo gyvenamųjų vietovių. O nepasiteisino todėl, kad yra išrasta nemažai būdų kaip pinigus išgryninti“* ir pateikia pavyzdžius **pvz. 1.** *Už skolas, skolintojas yra atsivežamas į parduotuvę ir jam leidžiama išsirinkti už atitinkamą sumą prekių iš socialinės kortelės, kadangi grynais skolos grąžinti neturi iš ko. pvz. 2.*

Maisto prekės yra tam tikruose taškuose iškeičiamos į alkoholį.

Atlikus informantų nuomonių analizę pastebėta, kad problema - nėra prekybos centro pasirinkimo. Pagal Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą piniginė socialinė parama teikiama taip, kad nepasiturintiems gyventojams būtų užtikrintas piniginės socialinės paramos prieinamumas kuo arčiau jų gyvenamosios vietos. Socialinės kortelės turėtojas prekes galėtų įsigyti savo pasirinkimu bet kuriuose esančiuose prekybos centruose ar parduotuvėse tiek mieste, tiek kaime už jam skirtą dydžio pinigų sumą. Mažeikių rajone sutartis sudaryta tik su vienu prekybos centru, todėl socialinės kortelės turėtojas neturi galimybės įsigyti kuo įvairesnio asortimento prekių: maisto produktų, drabužių (viršutinių ir apatinių) ir avalynės vaikams ir suaugusiems, higienos ir buities prekių, kanceliariinių (mokyklinių) prekių, elektros ir buities technikos, kosmetikos ir asmens higienos priemonių, namų ūkio ir statybos, sumokėti mokesčius ir kt.

Lygių galimybių principas. Informantų nuomonių analizė leido išsiaiškinti, kad šis principas įgyvendinamas penkių balų sistemoje penketu. Visi aštuoni informantai vieningai pritarė, kad piniginė socialinė parama teikiama užtikrinant nepasiturinčių gyventojų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

Siekiant išsiaiškinti, kurie šaltiniai yra priimtinausi sužinoti apie pasikeitimus paramos srityje buvo prašoma informantų (paramos gavėjų) įvardyti tris pagrindinius informacijos šaltinius (žr. 22 lentelę)., iš kurių paramos gavėjai sužinojo svarbiausią informaciją apie socialinės paramos skyrimo pertvarką, ir tris pagrindinius informacijos šaltinius, iš kurių, visi visuomenės nariai turėtų sužinoti svarbiausią informaciją apie socialinės paramos skyrimo pertvarką.

22 lentelė

Informantų nuomonė apie informacijos šaltinių pakankamumą

Informacijos šaltinis	Šaltiniai, iš kurių Jūs sužinojote apie pertvarką	Šaltiniai, iš kurių visuomenė turėtų sužinoti informaciją apie pertvarką
1. Nacionalinis radijas	2	
2. Komercinė radijas		
3. Nacionalinė televizija	5	6
4. Komercinė televizija		
5. Internetinės žiniasklaidos portalai		
6. Didieji šalies dienraščiai (Lietuvos rytas, Lietuvos žinios, Respublika)		
7. Vietinė spauda	2	1
8. Vietinė televizija		4
9. Specializuoti internetiniai portalai (SADM, savivaldybių ir pan.)		
10. Specializuoti seminarai		
11. Savarankiška teisės aktų ir jų komentarų analizė		
12. Lietuvos savivaldybių asociacija		

13. Specializuotos brošiūros, lankstinukai ar kt. leidiniai		1
14. Specialistų konsultacijos savivaldybėje	6	9
15. Neformalus bendravimas (giminės, kaimynai, pažįstami ir pan.)	6	
16. Kita (įrašykite)		

Apibendrinant rezultatus galima teigti, kad nei vienas informantas nesusidūrė su informacijos apie naują piniginės socialinės paramos įstatymo modelį stoka. Informantai sužinojo nacionalinės televizijos ar radijo pagalba, taip pat diskusijos neformaliavime bendravime (giminės, kaimynai, pažįstami ir pan.). Svarbu paminėti, kad daugumos informantų nuomone, specialistų konsultacijos savivaldybėje yra betarpiškas, patikimas bendravimas, kuriuo suteikiama išsami informacija apie pasikeitusias įstatymo nuostatas.

Pasikeitusios Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatos reglamentavo griežtesnę socialinės paramos teikimo tvarką ir numatė didesnius reikalavimus socialinės paramos gavėjams. Todėl tikslinga išsiaiškinti (žr. 23 lentelę), kaip patys socialinės paramos gavėjai vertina įstatymo nuostatas. Viena iš jų reglamentuoja socialinės pašalpos mažinimą 20 procentų (asmuo yra darbingo amžiaus, nedirbo daugiau kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius, asmeniui socialinė pašalpa mokama ne trumpiau kaip 12 mėnesių)

23 lentelė

Nuomonės raiška dėl socialinės pašalpos mažinimo 20 procentų

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinės pašalpos mažinimas 20 procentų	Skurdas	I-1 „<...>Manau, kad labai blogai, nes valdžia paprastais žmonėmis nesirūpina. Dar labiau skurdina <...>“ I-3 „<...>Pragyvent tik iš 280 litų per mėnesį nėra realu<...>“ IG-4 „<...> Nėra labai didelė pašalpa, kad ją dar mažintų. Pašalpos kreipiasi manau, kad išgyventų, o ne, kad pragyventų<...>“ I-5 „<...>Nuskurdina žmogų, ir taip neįmanoma pragyventi, nes riversti būsimie vienas iš šeimos narių vykti į užsienį<...>“
	Įsidarbinimo problema	I-2 „<...>“Esu pasipiktinusi dėl socialinės pašalpos mažumo. Taip pat, pagal mano amžių darbdaviai nebenori įdarbinti<...>“. I-3 „<...>“ Jau ir metų virš penkiasdešimt, kur darbdaviai nenoriai priima dirbt, esi žemo išsilavinimo ar neturi reikiamos kvalifikacijos „<...>“ I-6 „<...> Dirbti eik eit, bet nėra darbo, niekam nereikalinga esu, o man ir mano vyrui tik truputį virš keturiasdešimt<...>“
	Susisiekimasis	I-2 „<...>Gyvenu sode, tolokai nuo miesto, problema susisiekti su įstaigomis, kai autobusai retai kursuoja<...>“. I-3 „<...>Vertinu blogai, nes aš asmeniškai esu viena, gyvenu vieniemyje, autobusus nevažiuoja<...>“

Remiantis 23 lentelės duomenimis galime teigti, kad visi informantai neigiamai vertino įstatymo nuostatą, kuri reglamentuoja socialinės pašalpos mažinimą. Viena iš priežasčių, tai mažas pajamas gaunantiems paramos gavėjams dar labiau sumažėjančios pajamos. Kaip teigė visi

informantai, tai yra jų pagrindinės pajamos pragyvenimui. Apklausiami informantai yra paramos gavėjai daugiau kaip du metai ir jiems labai sunku įsidarbinti dėl amžiaus, apklaustieji taip pat dažnai skundėsi, kad darbdaviai vengia darbuotojų, turinčių menką patirtį arba visai jos neturinčių. Informantai gyvenantys seniūnijoje nurodė įstatymo nuostatos tikrai neteisingos socialinės paramos gavėjo atžvilgiu, kai jie yra darbingo amžiaus, nedirbo daugiau kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius, nes šiais laikais vis dar nėra išspręstas susisiekiimo klausimas. Kaimo autobusas galbūt važiuoja du kartus per dieną ir tai nesiderina su darbo valandomis.

Apibendrinant galima pasakyti, kad pašalpos mažinimas gali duoti ir neigiamą rezultatą, bet tik tuo atveju, jeigu ta asmenų grupė, priklausoma nuo paramos gavimo, nesiims atsakomybės ir neieškos išeičių.

Siekdami įvertinti socialinės pašalpos ir kitos piniginės socialinės paramos teikimo veiksmingumą ir išsiaiškinti piktnaudžiavimo pinigine socialine parama atvejus Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius ir seniūnijos tikrina bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens buities ir gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir užimtumą tokiais atvejais: kai gauta informacija iš valstybinės institucijos apie nelegalią veiklą; kai gauta informacija ar anoniminis pranešimas raštu arba telefonu; kai parama teikiama išimties tvarka; kai bendrai gyvenančių asmenų šeiminei sudėtis (vaikų skaičiaus padidėjimas/sumažėjimas nelaikomas sudėties pasikeitimu) nuolat keičiasi; kilus pagrįstų įtarimų dėl prašyme-paraiškoje pateiktų duomenų apie turimą turtą, gaunamas pajamas ar bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens užimtumą; kitais nenumatytais atvejais. Siekiama išsiaiškinti kaip informantai vertina naujojo piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostata: paramos gavėjui atsisakius ar nesudarius galimybės patikrinti gyvenimo sąlygų socialinė parama nebus teikiama, teikiama tik vaikams (-ui) arba bus nutrauktas jos teikimas. Visų informantų nuomonė sutapo vertinant nuostata, savo nuomonę pagrindė tuo, kad **I-1** mano, kad „gerai, tegu važiuoja ir tegu tikrina, aš neturiu ko slėpt. Reikia tikrint tuos kurie važinėja brangiom mašinom ir gyvena rūmuose.“ **I-2** vertina teigiamai, nes „tik pradėjus atidžiai tikrinti, paaiškėja, kad daugelis teikė neteisingą informacija apie pajamas ir šeimos narius.“ **I-3** mano, kad „reikia tikrinti, nes ko nerimauti jei tu sąžiningai viską nurodai. Ši nuostata padės per laiką susitvarkyt su piknaudžiaujamčiais pašalpomis.“ **I-4** akcentuoja „jei piktybiškai neleidžia patikrinti, tai pritariu teikti tik vaikams(-ui). Mano manymu jei kreipies pašalpos, tai privalai atitikti visus įstatymu nustatyta tvarka reikalavimus.“ **I-5** manymu „jei neturi ko slėpti tai nėra reikalo ir neįsileisti, Nematau nieko blogo, kad tikrina“. Šiai įstatymo nuostatai nepritarė tik vienas **I-6**, jo teigimu: „blogai. Aš turiu visokių reikalų, man reikia ir darbo ieškotis, o išeit pasirodo negalima, sėdėk ir lauk kol kas ateis. Apibendrinat galima pasakyti, kad ši nuostata

pasitvirtino, nes būtent individualių atvejų analizė geriausiai ir padeda išskirti netikslinius paramos gavėjus.

Informantų buvo klausiama kaip vertina nuostatą: **savivaldybės administracija turi teisę sudaryti Piniginės socialinės paramos teikimo komisija**, kuri analizuotų probleminius atvejus, vertintų paramos gavėjų individualias situacijas ir teiktų pasiūlymus dėl piniginės socialinės paramos skyrimo). Svarbu pažymėti, kad socialinės paramos gavėjai pritarę gyvenimo sąlygų tikrinimui, vertindami komisijos veiklą buvo atsargesni. **I-1** suabejojo Komisijos kompetencija „gerai, bet ar jie išmano įstatymą tai kiek abejoju, juk renkami ne specialistai“. **I-2** taip pat mano, kad sudarytos Komisijos nėra patikimos dėl įstatymo išmanymo ir teigia, kad „gal kiek baugina, nes neaišku kokį sprendimą priims komisija, ar ji tikrai gali pristi tikrai teisingą sprendimą. Manęs ši komisija dar nesvarstė. Gal po svarstymo aš susidaryčiau kitokią nuomonę.“. Keturi informantai pasitiki priimamais tinkamais sprendimais, kurie turi svarbios įtakos galutiniam sprendimo priėmimui. **I-3**, teigimu „jei komisija yra sudaroma – tai gerai. Būna įvairių situacijų, individualių problemų, kur reikalingos išimtyms dėl pašalpos skyrimo ar nutraukimo.“ **I-4** mano, kad „jei komisijos nariai susipažinę su įstatymu nepasiturintiems gyventojams, kompetetingi, sąžiningi, tai gerai. Manau ši komisija sudaro sąlygas išsamiau išnagrinėti kiekvina situaciją, leidžia pasiteirauti. Komisija neturėtų žmogaus palikti be pajamų remiantis įstatymu, jo paties argumentais nusižengus.“ Kaip teigia **I-5** „ne vienas žmogus nusprendžia dėl skyrimo, yra išklausa ir kitų nuomonių.“ **I-6**, teigimu „svarsto ypač tai liečia seniūnijas seniūnaičiai, seniūnai ir ten arti gyvenantys asmenys, kurie žino ir gali įsigilinti į mano prašymą dėl paramos ir manau priimti tikrai teisingą sprendimą“ ir pavyzdžiu „pažįstama kaimynė sakė, kad išsprendė teisingai, įsiglino į jos susidariusią situaciją dėl parduoto automobilio“

Klausimyne siekiama išsiaiškinti informantų nuomonę, kad **savivaldybės administracija darbingo amžiaus darbingus taip pat vykdančius savarankišką veiklą, atsižvelgiant į jų darbo ar veiklos trukmę pasitelkia visuomenei naudingai veiklai atlikti, nepriklausomai nuo paramos gavimo trukmės**. Atlikus tyrimo dalyvių analizę, buvo pastebėta, jog informantai labiau akcentavo žmogaus teisių aspektą **I-4** mano, kad „turėtų atsižvelgti į paramos gavimo tvarką. Į vaikų amžių. Ir nepritariu jei savarankišką veiklą vykdo, vadinasi moka mokesčius ir stengiasi uždirbti, negyvena vien iš pašalpos. Savarankiška veikla turėtų, tvarkingos šeimos jaustis pažemintos dar labiau atsidurusios ties išgyvenimo klausimu.“ **I-2** vertina neigiamai, nes „vieni daugiau dirba, kiti mažiau dirba, galėtų mokėti pagal gaunamas pašalpos pinigus, jei gauni visą pašalpos sumą tai ir dirbi visas valandas, jei gauni tik 39 Lt tai atidirbt ir nereikėtų“. **I-5** akcentavo, kad „geriau įdarbintų, kur galėčiau gauti atlyginimą. Dabar seniūnija tik pasiskirsto darbus kaip jai reikia ir turi sau naudą“. Kiti informantai socialinės pašalpos gavėjai

kad yra naudinga veikla savo bendruomenei. Tiki, kad atlikdami visuomenei naudingą veiklą, žmonės ne tik formuoja reikalingus įgūdžius, bet ir jaučiasi reikalingais. **I-3**, nuomone „*vertinu tik gerai, nematau problemos, kad pasitelkia visuomenei naudingiems darbams atlikti, nes išeinu į žmones, pabendrauju. Bet esu girdėjusi, kad kiti yra nepatenkinti, pyksta, burbuliuoja dėl atidirbimų, kad juos tai žemina.*“ **I-1** akcentavo, kad „*nieko nepadarysi, reikia tai ir atidirbam, nes kitaip negausim pašalpos.*“ **I-6** teigimu „*ir gerai ir blogai. Gerai, kad atidirbam, su žmonėm pabendraujam. Blogai, kad gauna visi pašalpas skirtingas, bet dirbti reikia tiek pat.*”

Išsiaiškinus socialinės paramos gavėjų vertinimus apie pateiktas Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatas, respondentams pasiūlyta pateikti minėto įstatymo trūkumus ir privalumus (žr. 24 lentelę)

24 lentelė

Socialinės paramos gavėjų nuomonė apie Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo (2013) trūkumus ir privalumus

Trūkumai	Informantai	Privalumai
„<...>socialinės pašalpos mažinimas 20 proc. <...>“	1	„<...>daugiau tikrinama ir neskiriama kam nepriklauso<...>“
dėl mažinimo socialinės pašalpos	2	„<...>tikrinimo kontrolė<...>“
„<...>pašalpos mažinamos, kai šeimoje yra daugiau asmenų<...>“	3	„<...> „nebereikia būti pusę metų registruotiems darbo biržoje<...>“; „<...> piknaudžiavimo socialine parama didesnis kontroliavimas<...>“.
„<...>pašalpos mažinimas 20 proc. „<...>visuomenei naudingi darbai<...>“	4	„<...>didelė kontrolė dėl pašalpos skyrimo<...>“
„<...>socialinės pašalpos mažinimas 20 proc <...>“	5	„<...>didesnė kontrolė, mažiau apgaudinėjimų <...>“ „<...>Komisijos sudarymas <...>“
„<...>buities tikrinimas<...>“	6	„<...>registracija darbo biržoje <...>“ „<...>sudarytos Komisijos, spręsti sudėtingus atvejus<...>“

Remiantis lentėleje pateiktais socialinės paramos gavėjų vertinimais, galima teigti, kad didžiausias privalumas yra kontrolė, teikiant piniginę socialinę pašalpą. Net penki iš šešių informantų mano, kad naujos redakcijos Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, ši parama skiriama pagal naują, griežtesnę, tvarką. Svarbiausias naujovės siekis - užtikrinti, kad rajne būtų daugiau socialinio teisingumo, kad paramą gautų tie, kam jos labiausiai reikia, ir būtų užkertamas kelias piknaudžiavimo parama atvejams. Tai pat du informantai teigia, jog prie atskaitomybės principo įgyvendinimo

Priimtai įstatymo pataisai, kuri numato socialinės pašalpos mažinimą nedirbančiam asmeniui bus mokama 12 mėn., o po to proporcingai mažinama 20 proc., nuo 24 mėn. – 30-čia procentų, nuo 36 mėn. – 40 proc. ir t.t. Socialinės pašalpos mažinimas nėra taikomas vaikams

nėra priimtina socialinės paramos gavėjams ir įvardijama kaip nuostatos trūkumas. Daugelis informantų akcentavo kad, tai didina skurdą ir taip mažas pajamas gaunančioms šeimoms.

3.2.4. Piniginės socialinės paramos valdymo vietos savivaldoje hipotetinis modelis

Remiantis literatūros bei dokumentų analize bei kokybinio tyrimo rezultatais, buvo suformuotas hipotetinis piniginės socialinės paramos valdymo vietos savivaldoje modelis (žr. 13 pav.). Atlikta piniginės socialinės paramos pagrindinių veiksnių: ekonominių ir socialinių, analizė parodė, kad lemia piniginės socialinės paramos valdymo neigiamus rezultatus: skurdo šeimose nemažėjimas, menka ilgalaikių paramos gavėjų motyvacija įsidarbinti, tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka. Norminių teisės aktų įgyvendinimas ir valdymas rajone orientuotas ir įgyvendinamas pagal socialinės politikos priemones. Atlikta vidinių veiksnių analizė akcentuoja, jog institucija, kuri atsakinga už piniginės socialinės paramos teikimą, turi pakankamus vidinius pajėgumus ir išteklius piniginės socialinės paramos valdymui rajone.

Iš paveikslo matyti, kad siekiant tinkamo piniginės socialinės paramos valdymo savivaldoje yra svarbios trys pagrindinės grupės: centrinės valdžios institucijos, vietos savivaldos institucijos bei piliečiai. Piniginės socialinės paramos valdymą inicijuoti turėtų centrinės valdžios institucijos, nes sprendimų priėmimo būdas nukreiptas „iš viršaus į apačią“. Dabartinė socialinė politika formuojama „viršuje“ ir pavedama įgyvendinti „apačioms“. Centrinės valdžios institucijos tobulindamos piniginės socialinės paramos teikimo valdymo modelį parengtų valdymo, apimančio teisinės bazės parengimą ir jos metodinį išaiškinimą. kurie leistų išvengti neteisingų sprendimų ir blogos praktikos pavyzdžių, tam tikrų saugiklių nustatymas teikiant piniginę socialinę paramą, PARAMA programos pakeitimai ir atnaujinimas leistų vystyti ir prižiūrėti, modernizuoti programą, derinti su savivaldybių administracija programos pakeitimų technines specifikas, E technologijų skatinimas, siekiant išnaudoti visus informacinių ir komunikacinių technologijų privalumus piniginės socialinės paramos valdymo sistemoje, bei valdymo gerosios patirties sklaida apibrėžiant socialinius veiksnius, lemiančius piniginės socialinės paramos valdymo netolygumus šalyje.

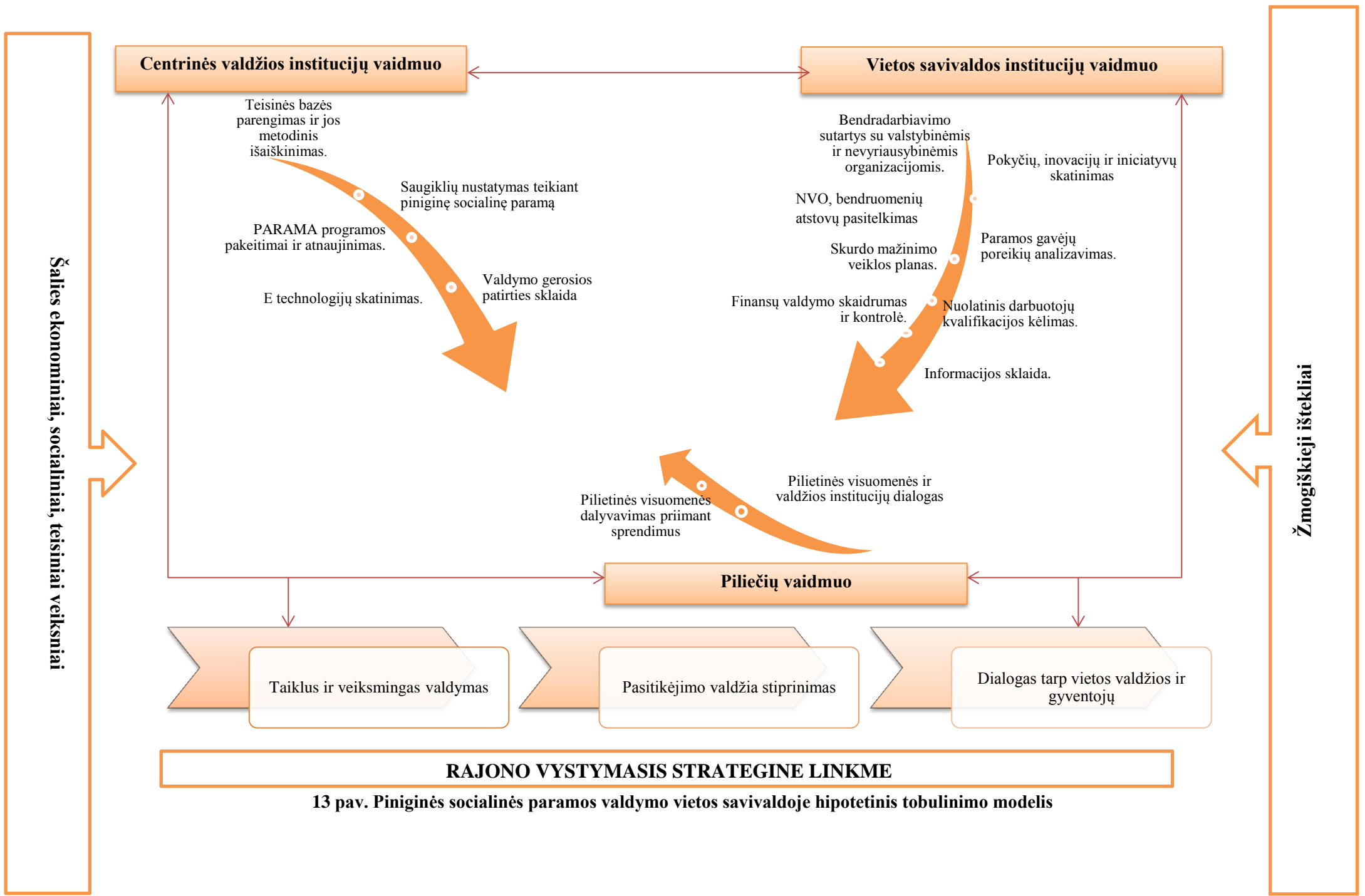
Remiantis Mažeikių rajono situacijos analize bei informatų nuostatomis dėl piniginės socialinės paramos valdymo, pateiktame modelyje, akcentuojama ir vietinės savivaldos institucijų vaidmuo. Savivaldybių santykius su valstybės valdžios ir valdymo institucijomis reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymai, kiti teisės aktai, tačiau tarpžinybinius ir bendradarbiavimo santykius tarp institucijų gali organizuoti ir pati savivaldybė. Atlikta informantų nuomonių analizė išskyrė, kad bendradarbiavimas tarp bendruomeninių organizacijų ar religinių bendruomenių, ar kitų nevyriausybinių organizacijų atstovų organizuojant piniginės socialinės paramos teikimą yra žemas. Svarbu sudaryti sąlygas, surasti

priemonės, viena iš jų – sutartys su institucijomis ir žinybomis, siekiant bendradarbiavimo tarp institucijų efektyvumo. Piniginės socialinės paramos valdymo vienas iš tikslų – sumažintas skurdas. Nors kai kurie rodikliai savivaldybėje kaip paramos individualizavimas (buities ir gyvenimo sąlygų nustatymas), paramos skyrimo procedūra išimties tvarka (Piniginės socialinės paramos teikimo komisijos) informantų nuomone vertinami palankiai, tačiau skurdą šeimose išskyrė kaip problemą. Kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas, sukurtas atsižvelgiant į rajono teritorijos ypatumus- yra viena iš iniciatyvų, leisiančių sumažinti skurdą tarp piniginės socialinės paramos gavėjų. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, šiai priemonei skiriama nepakankamai dėmesio. Paramos gavėjų poreikių analizavimas išsiaiškina kiek Socialinės paramos skyriaus darbuotojai ar kitos institucijos geba patenkinti paramos gavėjų poreikius ir kokias galimybes gali sukurti siekdami stiprinti aktyvumą užimtumui ir atsakomybę už save ir savo šeimą. Vidinių veiksnių analizė, leidžia teigti, jog institucija turi pakankamus vidinius pajėgumus piniginės socialinės paramos valdymui rajone, tačiau nuolatinis darbuotojų kvalifikacijos kėlimas suderintų praktinį darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą bei valdymo inovacijų perteikimą lavinimo procese. Finansų valdymas ir kontrolė rajone įvertinti aukštu balu, tačiau vidaus kontrolės stiprinimas – tai vienas iš finansų valdymo skaidrumo ir atskaitingumo bei viešojo sektoriaus valdymo gerinimo būdų, teikiant piniginę socialinę paramą. Rajone informacija apie piniginės socialinės paramos įstatymo pasikeitimą pateikta tinkamai, tai akcentavo ir informantai. Informacijos sklaida apie valdymo procesų atvirumą skatintų ir visuomenę aktyviai juose dalyvauti.

Siekiant kurti atvirą, darnią pilietinę visuomenę savivaldybėje svarbu kiekvienam piliečiui domėtis jį supančia aplinka, sąmoningai pasirinkti sprendimus, ugdyti socialinį pasitikėjimą, aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime – savanoriškoje veikloje, reikšti ne tik teises, bet ir pareigas.

Piniginės socialinės paramos valdymas savivaldoje galimas tik centrinės valdžios institucijos, vietos savivaldos institucijos ir piliečių tarpusavio sąveika, įgyvendinat šias galimybes: *taiklus ir veiksmingas valdymas, pasitikėjimo valdžia stiprinimas, dialogas tarp vietos valdžios ir gyventojų*. Minėti veiksniai ir priemonės turėtų įtakos veiksmingam ir taikiam piniginės socialinės paramos valdymui, skatintų pasitikėjimą valdžia, bei pasiekti dialogą tarp vietos valdžios ir gyventojų.

Šios galimybės leistų tinkamai, rezultatyviai, efektyviai įgyvendinti piniginės socialinės paramos valdymą vietos savivaldoje, nes siekiama įgyvendinti strateginius planus, išskiriant prioritetines sritis.

13 pav. Piniginės socialinės paramos valdymo vietos savivaldoje hipotetinis tobulinimo modelis

IŠVADOS

- Valdymas – plati ir daugiareikšmė sąvoka. Valdymas leidžia sukurti ir užtikrinti tam tikros rūšies struktūros funkcionavimą, veiklos ir strateginių tikslų funkcionavimą. Geras valdymas yra pastangos pagerinti valdžios sistemą, jis reikalingas, kad pabrėžtų efektyvumą ir atsakomybę už visų institucijų veiklą, skatintų demokratijos principus ir sukurtų naują ryšį tarp vyriausybės ir pilietinės visuomenės. Pagrindinis viešąjį valdymą reglamentuojantis teisės aktas - Viešojo administravimo įstatymas.

- Lietuvoje socialinę paramą sudaro: socialinės paslaugos ir piniginė socialinė parama. Socialinės paramos sistema pagrįsta visuomenės poreikių tenkinimu, esant socialinei rizikai. Tačiau socialinė parama negali užtikrinti ilgalaikio ekonominio ir socialinio saugumo. Tai pagalbos teikimas, padedant išgyventi ekstremaliomis sąlygomis. Socialinė parama turi būti vykdoma taip, kad skatintų asmenis būti aktyviais darbo rinkos dalyviais.

- Europoje egzistuoja tarpusavyje labai skirtingi gerovės modeliai, todėl sukurti jai vieną vieningą socialinį modelį yra sudėtinga, nors tokio modelio vertėtų siekti. Lietuvos socialinės gerovės sistema, nors formaliai aprėpia visas šiuolaikinėms valstybėms įprastas sritis (apsauga senatvės, ligos, neįgalios, nedarbo ir kitais atvejais) ir socialines problemas, bet dėl lėšų trūkumo ir organizavimo spragų, sistema yra nepakankama. Būtinės diskusijos mokslininkų, valdžios atstovų dėl gerovės modelio pasirinkimo ir jo vystymosi krypties.

Dokumentų turinio analizė bei ekspertų nuomonių tyrimas, leido suformuluoti tokias praktines tyrimo išvadas:

- Analizuojant teisinius bei politinius veiksnius, turinčius įtakos piniginės socialinės paramos valdymui buvo pastebėta, kad savivalybė nevaržoma gali įgyvendinti teisės aktus, taip pat pagal priimtą tarybos tvarkos Aprašą gali spręsti, kokios išmokos turi būti skiriamos ir kokiomis sąlygomis, kaip šios išmokos apskaičiuojamos ir kaip turėtų būti mokamos. Taip užtikrinama, kad parama pasiektų tą rajono gyventoją, kuriam labiausiai jos reikia. Mažeikių rajono Socialinės paramos skyrius, vykdydamas veiklą orientuojasi į Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įgyvendinamas socialinės politikos priemones.

- Analizuojant socialinius veiksnius, turinčius įtakos piniginės socialinės paramos valdymui buvo pastebėta, kad Lietuvoje skurdą patiria daugiau nei 30 procentų gyventojų, panašus ir ES vidurkis. Mažėjant socialinės rizikos šeimų skaičiui, mažėja ir jose augusių vaikų skaičius. Lietuvos Respublikoje 2009–2013 m. laikotarpiu vaikų, augusių socialinės rizikos šeimose, sumažėjo 20,8 proc., Mažeikių rajono savivaldybėje – 35,6 proc. Mažeikių rajono savivaldybėje socialinės rizikos šeimose augusių vaikų skaičius mažėjo du kartus sparčiau nei apskrityje ir lenkė šalies rodiklius.

- Analizuojant ekonominius veiksmus, turinčius įtakos piniginės socialinės paramos teikimui buvo pastebėta, kad Mažeikių rajono savivaldybėje registruotų bedarbių skaičius ir paramos gavėjų skaičius kasmet nežymiai mažėjo. Ženklaus sumažėjimas paramos gavėjų ir išlaidų paramai teikti pastebimas tik 2014 metis. Neigiamos darbo rinkos kitimo tendencijos, analizuojamu laikotarpiu, yra susijusios su bendru šalį apėmusiu ekonominiu nuosmukiu, o taip pat šios tendencijos buvo būdingos visai Lietuvai ir bei ES. Bedarbystės ir paramos gavėjų motyvacijos stoka įsidarbinti, sąlygoja skurdo atsiradimą arba augimą šeimose.

- Socialinės atskirties (skurdo) mažinime dalyvauja daugybė institucijų, todėl atskirties mažinimas daug priklauso nuo šių institucijų funkcijų pasidalinimo, bendradarbiavimo, veiklos koordinavimo. Rajone vyrauja tarpinstitucinių barjerų išlikimo tradicija, kai skirtingos institucijos mato problemas tik savo kompetencijų rėmuose, nors socialinė atskirtis kaip kompleksinis reiškinys reikalauja įvairių sričių žinybų bei specialistų įsijungimo ir bendradarbiavimo.

- Atlikta vidinių veiksmų analizė, žmogiškųjų išteklių bei kai kurių finansinių rodiklių valdymas leidžia teigti, jog institucija turi pakankamus vidinius pajėgumus ir išteklius piniginės socialinės paramos valdymui rajone.

- Piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos nuostatų informantų nuomonės analizės rezultatai pasiskirstė į dvi kategorijas. Viena informantų grupė - administracijos darbuotojai, kurie nėra paramos teikimo įgyvendintojai vertino įstatymo nuostatas aukščiausiu balu, o kita informantų grupė, kurie tiesiogiai teikia piniginę socialinę paramą vertino žemesniu balu vidurkiu, nes taip paliekama galimybė teisės aktų nuostatų pakeitimams.

- Atlikus informantų nuomonių analizę pastebėta, kad įgyvendinami teisės aktai yra geri, tik tereikia juos tinkamai įgyvendinti, tačiau juos būtina tobulinti, prisitaikant prie realių pokyčių norint tinkamai įgyvendinti. Kiekviename lygmenyje: piniginės socialinės paramos teikimo priežiūrą ir kontrolę įgyvendinančių institucijų veikla yra vertinama aukštu balu, nes racionaliai naudoja socialinei paramai skirtas valstybės ir savivaldybės biudžeto lėšos.

- Tyrimo dalyvių nuomone, net trys piniginės socialinės paramos teikimo principai: *prieinamumo, visapusiškumo bei lygių galimybių* iš penkių, Mažeikių rajone yra įgyvendinami aukštu lygiu, todėl, galima manyti, kad savivaldybėje skiriamas pakankamas dėmesys vietos gyventojų interesams bei atliekamos veiklos užtikrinimui.

- Informantų nuomonių turinio analizė leido pastebėti, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas savivaldybėje vyksta, tačiau būtina stiprinti bendradarbiavimo mechanizmus. Buvo išskirtos priemonės, kuriomis remiantis gyventojų įtraukimas į sprendimo priėmimą teikiant socialinę paramą suteiktų atgalinės informacijos priimantiems sprendimus

asmenims, skirstant lėšas, rengiant dokumentus, supažindinant visuomenę su valstybėje bei savivaldybėje vykstančiais sprendimais.

- Informantų nuomonių turinio analizė išskyrė rajone egzistuojančią problemą: skurdas šeimose bei motyvacija įsidarbinti. Informantai pateikė problemos sprendimą: tarpinstitucinis bendradarbiavimas norint integruoti asmenis į darbo rinką, mažinti socialinę atskirtį, bedarbių socialinė ir profesinė rehabilitacija, taip pat būtina kelti darbdavių atsakomybę ir sąmoningumą įdarbinant socialiai pažeidžiamas grupes.

- Atlikus informantų (paramos gavėjų) nuomonių analizę pastebėta, kad informantai neigiamai vertino įstatymo nuostatą, kuri reglamentuoja socialinės pašalpos mažinimą 20 procentų, nurodydami priežastis: skurdo didėjimas, įsidarbinimo problema (ypač tarp vyresnio amžiaus paramos gavėjų), susisiekimo problema (kaimiškujų seniūnijų gyventojams). Ypatinę dėmesį turi atkreipti Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius rengiant Tvarkos aprašą, įvertintų šios Įstatymo nuostatos taikymą ir priimtų pagrindus, kai socialinė pašalpa būtų nemažinama Įstatyme nenumatytais atvejais.

- Nustatyta, jog beveik visi informantai (paramos gavėjai) pritaria, kad Piniginės socialinės paramos teikimo komisijos išsamesnė, detalesnė individualių atvejų analizė, buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktų surašymas padeda teisingiau nustatyti socialinės pašalpos gavimo poreikį, užtikrinamas didesnis poreikių vertinimo individualumas.

- Informantai iš dalies pritaria piniginės socialinės paramos dydžio diferencijavimui pagal bendrai gyvenančių asmenų skaičių, ypač tai turi įtakos daugiavaikių šeimų pajamoms, nes išmokamos mažesnės socialinės pašalpos. Dažniausiai tai šeimos, kurios priklauso socialinės rizikos grupei, gyvena skurde ir nedalyvauja užimtumo programose.

- Parengtas piniginės socialinės paramos valdymo vietos savivaldoje hipotetinis modelis akcentuoja, kad piniginės socialinės paramos valdymas savivaldoje galimas tik centrinės valdžios institucijos, vietos savivaldos institucijos ir piliečių tarpusavio sąveika, įgyvendinat šias galimybes: *taiklus ir veiksmingas valdymas, pasitikėjimo valdžia stiprinimas, dialogas tarp vietos valdžios ir gyventojų*. Šios galimybės leistų patobulinti piniginės socialinės paramos valdymą vietos savivaldoje, kuriuo būtų siekiama įgyvendinti strateginius planus, išskiriant prioritетines sritis.

REKOMENDACIJOS

Remiantis kokybinio tyrimo duomenų analizės rezultatais ir juos apibendrinančiomis išvadomis, galima rekomenduoti:

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

- Teisiškai reglamentuoti nepanaudotų lėšų piniginei socialinei paramai teikti naudojimą. Nepanaudotų lėšų savivaldybė neprivalo gražinti į valstybės biudžetą ir gali naudoti savivaldybės tarybos nustatyta tvarka, tačiau prioritetas turėtų būti teikiamas socialinės paramos programoms įgyvendinti. Nepanaudotos socialinės paramos lėšos neretai gali būti nukreipiamos su socialine parama nesusijusioms reikmėms, kas didintų skurdo lygį.

- Valstybės mastu remti savivaldybių gerosios patirties sklaidą, dalinantis efektyvios socialinės pašalpos gavėjų integracijos patirties pavyzdžiais, valdymo modeliais.

- Pateikti savivaldybėms Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teisinio reguliavimo naujovės metodinius išaiškinimus, kurie indentifikuotų piniginės socialinės paramos praktinio taikymo ypatumus.

- Nustyti saugiklį – jeigu savivaldybei (-ėms) nepakaktų skirtų lėšų socialinei pašalpai dėl to, kad pasikeičia teisinė bazė, esant ekonomikos krizei šalyje, regioniniams socialinės ekonominės raidos pokyčiams savivaldybėje. Taip pat ir dėl lėšų poreikio planavimo paklaidų savivaldybė gali pristigtų lėšų socialinei paramai, tuomet gali tekti skolintis iš valstybės biudžeto. Šiuo metu lėšos savivaldybės biudžetui socialinėms pašalpoms skirti teikiamas pagal 2012 metų faktą.

- Skaidrinti piniginės socialinės paramos teikimo procedūras PARAMA programoje, panaudojant SPIS sistemą (detaliau fiksuoti sistemoje paramos skyrimo procedūrą).

- Sukurti galimybę informacinėje sistemoje prijungti ir automatiškai kitų institucijų (ypatingai Mokesčių inspekcijos) informaciją apie paramos gavėją.

Vietos savivaldos institucijoms:

- Glaudžiu bendradarbiavimo susitarimu su Socialinės paramos skyriumi ir seniūnais bei teritorine darbo birža atlikti nuoseklų darbą su ilgalaikiais registruotais bedarbiais. Pagal profiliavimo sistemą, sukūrus duomenų bazę (duomenys būtų matomi apie registruoto bedarbio piniginės socialinės paramos gavimo trukmę) ilagalaikiams pašalpų gavėjams sudaryti įgyvendinamus ir realius užimtumo veiklos planus, teikti pirmumo teisę įsidarbinti ar keisti kvalifikaciją.

- Tarpinstitucinis bendradarbiavimas teikiant piniginę socialinę paramą Sutartimi Mažeikių rajono savivaldybė su nelegalaus darbo kontrolę ir prevenciją vykdančiomis institucijomis išipareigotų didinti socialinių ir darbo rinkos partnerių vaidmenį sprendžiant gyventojų užimtumo, užtikrintų piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams

įstatymo įgyvendinimą, keistūsi informacija nustačius teisės aktų paržeidimus, vykdytų švietėjišką veiklą švietimo įstaigose apie saugų bei nelegalų darbą. Pavyzdžiui, socialines pašalpas skirstantys specialistai turėtų prieigą prie Mokesčių inspekcijos duomenų bazės, o gyventojų pajamų deklaracijose atsispindi, koku turtu ir pajamomis disponuoja paramos prašytojas.

- Pasitelkiant NVO, bendruomenių atstovus galima sukurti papildomos informacijos kanalą, kuriuo galima surasti rajono gyventojus, kuriems reikalinga parama, taip juos informuoti apie teises į paramą.

- Rajone socialinių paslaugų (socialiniai darbuotojai) ir piniginių išmokų (socialinio darbo organizatoriai) organizavimą vykdo skirtingi darbuotojai, kurie dažnai mažai bendradarbiauja. Apjungus šių darbuotojų bendradarbiavimą socialinės pašalpos gavėjams ne tik paprastai būtų išmokėta socialinė pašalpa, bet turi būti sudaryta individualios integracijos programa pvz. socialinės pašalpos gavėjas turi dalyvauti interviu su socialiniu darbuotoju arba socialinis darbuotojas yra ir konsultantas ir pašalpų administratorius arba socialiniai darbuotojai nėra įtraukti į pašalpos administravimą, tačiau jie vis tiek vaidina svarbų vaidmenį teikiant patarimus ir informaciją. Šiandien socialiniai darbuotojai seniūnijose, padeda priimti dokumentus socialinei paramai, pildyti buities tyrimo aktus, tačiau nedalyvauja tolimesniame darbe su socialinės pašalpos gavėjais.

- Mažeikių rajono savivaldybė, siekdama užtikrinti savarankiškos funkcijos įgyvendinimo skaidrumą, turėtų informuoti visuomenę, netekusių paskirties lėšų panaudojimą. Metų gale surengti viešą ataskaitą ar pristatymą (atsakingas Socialinės paramos skyrius), kuriame pateiktų socialinių pašalpų mokėjimo naujos tvarkos rezultatus ir problemas.

- Tęsiant piniginės socialinės paramos sistemos reformą, reikėtų skirti lėšų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui, nes mokymų priemonėmis būtų stiprinamas profesionalus piniginės socialinės paramos valdymas.

- Parengti Mažeikių rajono veiksmų planą skurdui ir socialinei atskirčiai mažinti kartu bendradarbiaujant su Teritorine darbo birža, Vaiko teisių apsaugos skyriumi, miesto ir seniūnijų socialinėmis darbuotojomis, nevyriausybinėmis organizacijomis.

- Atsižvelgiant į paramos gavėjų poreikius sudaryti sutartis su keliais prekybos centrais, kad mieste ar kaime gyvenantis socialinės kortelės turėtojas turėtų galimybę įsigyti kuo įvairesnio asortimento prekių.

- Savivaldybės internetiniame puslapyje taikant el.paslaugą išsiaikinti paramos gavėjų nuomonę Socialinės paramos skyriaus priėmimo specialistų aptarnavimo kokybę bei klientų priėmimo darbo laiką.

Tikslinei grupei – vietos gyventojams:

- Aktyviau įsitraukti į savivaldos valdymo procesą, keistis patiemis ir keisti visuomenės požiūrį į pinigine socialinę paramą: sąmoningumas ir nepakantumas piktnaudžiavimui parama.
- Ugdyti pačių paramos gavėjų atsakomybę už teisingos informacijos pateikimą, kurios pagrindu skiriama parama.
- Aktyviai dalyvauti formuojant socialinės paramos politiką, aktualizuojant socialinės paramos politikos klausimus.

LITERATŪRA

1. Aidukaitė, J. (2010) Gerovės valstybių patirtis vertinant socialinio teisingumo principo įgyvendinimą švietime: Švedijos, Škotijos ir vokietijos atvejai. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 34, p. 47–60
2. Aidukaitė, J., Bogdanova, N., Guogis, A., (2012). Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?. Vilnius, Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas.
3. Arimavičiūtė, M. (2005). Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
4. Arimavičiūtė, M. (2005). Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas. Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, 335
5. Bernotas, D., Guogis A. (2006). Globalizacija, Socialinė apsauga ir Baltijos šalys: monografija. Vilnius: MRU.
6. Bileišis, M. (2012). Viešasis valdymas ar valdysena? Lietuviškasis kontekstas. *Viešoji politika ir administravimas* T. 11, Nr. 2 p. 314–330
7. Bitinas, A. ir kt., (2011). Socialinės apsaugos teisė: vadovėlis. Vilnius: MRU.
8. Bitinas, A. Socialinė apsauga Europos Sąjungoje: pensijų sistemų modernizavimas: monografija.. Vilnius: „MES“, 2011
9. Bitinas, A., Tartilas, A., Litvaitienė J. (2011). Socialinės apsaugos teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
10. Dess, G., Lumpkin, G., T., Eisner, A. B. (2010). Strateginis valdymas: tekstas ir atvejai. Penktas leidimas. Niujorkas: McGraw-Hill Irwin, p. 501.
11. Devereux Stephen., Allister Mc Gregor J., Sabates-Wheeler R. (2011). Social Protection for Social Justice. *IDS Bulletin* Volume 42 Number 6 November.
12. Domarkas, V. (2011) Viešojo administravimo paradigmos kaitos atspindžiai dešimtmečio pabaigos publikacijose. *Viešoji politika ir administravimas* ISSN 2029-2872 (online) Public policy and administracion, T. 10, Nr. 1, p. 9-16
13. Domarkas, V., Juknevičienė, V. (2007). Viešojo administravimo paradigmos kaitos iššūkiai šio sektoriaus žmogiškųjų išteklių raidai. ISSN 1648-2603 *Viešoji politika ir administravimas* Nr. 19
14. Domarkas, V., Juknevičienė, V. (2007). Viešojo administravimo paradigmos kaitos iššūkiai šio sektoriaus žmogiškųjų išteklių raidai. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 19. KTU.
15. Dromantienė L., Česnaitė V. Europos Sąjungos socialinė politika: vadovėlis. Vilnius: MRU, 2011
16. Dromantienė, L. (2008). Socialinės Europos kūrimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
17. Edwards Lauren M., (2012), "Strategic Planning in Local Government: Is the Promise of Performance a Reality?". *Public Management and Policy Dissertations*.
18. Enoff Louis D., McKinnon R, (2011). Social security contribution collection and compliance: Improving overnance to extend social protection. *International Social Security Review*, Vol. 64, 4
19. Europos socialinė chartija (PATAISYTA) Valstybės žinios, 2001-06-08, Nr. 49-1704
20. Europos vietos savivaldos chartija. Valstybės žinios, 1999-10-01, Nr. 82-2418
21. Forbes, M. (2007). Governance and Organizational Effectiveness: Toward a Theory of Government Performance, Prepared for presentation at the Public Management Research Conference, Tucson, Arizona, October 25-27.
22. Gataūlinas A., Zabaraukaitė R. (2014). Socialinės apsaugos sistemos formos įtaka gyvenimo lygiui (lyginamoji šalių analizė). *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 1 (33). 33–43
23. Ginevičius R., Paliulis, N. K., Chlivickas, E., Markevičius, J. (2006) XXI amžiaus iššūkiai: organizacijų ir visuomenės pokyčiai. Monografija. Vilnius: Technika. 548 p.
24. Good Governance an overview, (1999). IFAD (INTERNATIONAL FUND FOR AGRICULTURAL DEVELOPMENT) Executive Board – Sixty-Seventh Session Rome, 8-9 September 1999. EB 99/67/INF.4.
25. Good Governance in the Public Sector—Consultation Draft for an International Framework (2013). Chartered Institute of Public Finance and Accountancy and the International Federation of Accountants Consultation Draft. Prieiga per internetą: <http://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/Good-Governance-in-the-Public-Sector.pdf>
26. Gudelis, D. (2010). Pagrindinės viešojo administravimo sąvokos. *Viešasis valdymas vadovėlis*. Vilnius: MRU leidybos centras, ISBN 978–9955–19–185-8. p.23-39.
27. Guogis A., Gruževskis B. (2010). Ar reikia kitokio Lietuvos visuomenės socialinės raidos modelio? *Socialinių mokslų studijos Social Sciences Studies*, 3(7), p. 19–35.

28. Guogis A., Gudelis D. (2009). Viešojo administravimo ir verslo vadybos integracijos perspektyvos: viešojo ir privataus sektorių sąveikos modelis. *Viešoji politika ir administravimas* ISSN 1648-2603 Nr. 28.
29. Guogis, A. (2007). Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos. [interaktyvus] [žiūrėta 2013-12-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-07-17-arvydas-guogis-del-lietuvos-socialines-apsaugos-sampratos/4433>>.
30. Guogis, A. (2008). Socialinės politikos modeliai. Vilnius: Eugrimas.
31. Guogis, A. (2011) Pažangaus Gerovės normatyvinio modelio paieškos Europos ir Lietuvos kontekste. *Filosofija. Sociologija*. T. 22. Nr. 4, p. 365–372.
32. Guogis, A. (2012) Palyginamoji gerovės modelių ir socialinio administravimo analizė Mykolo Romerio universitetas ISSN 1392-3137. *TILTAI*, 1.
33. Guogis, A. (2013). Lietuvos ekspertų socialinės politikos modelio sampratos problema Mykolo Romerio universitetas ISSN 1392-3137. *Tiltai*, 2.
34. Guogis, A., Liudvinovičienė, A. (2004) Lietuvos ir Švedijos socialinės politikos lyginamoji analizė. Nr.8
35. Išoraitė, M. (2007). Socialinių paslaugų administravimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
36. Jakštienė, S. (2012) Ekonominių veiksnių poveikio darbo rinkos segmentams vertinimo modelio formavimas. *Economics and management*.. 17 (3)
37. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas. Judex leidykla.
38. Kiurienė, V. (2013). The Legal Aspects of Participatory Governance in Local Self-government. ISSN 1392-3110, *Socialiniai tyrimai / Social Research*. 2012. Nr. 3 (28), 62–75.
39. Kiurienė, V. (2014). Viešojo valdymo pokyčiai ir jų įtaka vietos savivaldai. ISSN 2029-431X *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje*, Nr. 5 (1)
40. Kovaliov, R., Simanavičienė, Ž., Palekienė, O. (2011). Lietuvos socialinės politikos modelio įtaka ĮSA plėtrai Lietuvoje. ISSN 1822-6515 *Ekonomika ir vadyba*: 2011. 16 *Economics and management*: 2011.16
41. Krankalis, R., Damskytė, J. (2012). Piniginės socialinės paramos administravimo ypatumai atokiame kaimiškajame rajone: Akmenės rajono atvejo analizė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*.. 3 (27). 27-36.
42. Krupavičius, A. (2013). Viešojo valdymo samprata ir geras valdymas. *Viešasis valdymas: Konceptijos ir dimensijos*. BMK leidykla, Vilnius.
43. Lazauskienė, A., (2013). Vietos savivalda. *Viešasis valdymas: Konceptijos ir dimensijos*. BMK leidykla, Vilnius.
44. Lazutka, R., Žalimienė, L., Skučienė, D., Tamošiūnė-Ivaškaitė V., Šumskaitė, L. (2008). Socialinė parama Lietuvoje: remiamųjų padėtis ir paramos rezultatai. Vilnius: Lodvila.
45. Lenaerts, K. (2011). European Union citizenship, national welfare systems and social solidarity. *Jurisprudencija*, 18 (2), p. 397–422.
46. Marcinkevičiūtė, G., Balžekienė, A., (2014). Lietuvos ir Nyderlandų šeimos politikos priemonių ir jų prieinamumo lyginamoji analizė. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 1, p. 80–94.
47. Mikulskienė, B. (2011). Sprendimų priėmimo metodai viešajam valdymui. Vilnius: MES, 88
48. Moskvina J., Okunevičiūtė Neverauskienė, L. (2011). Aktyvi darbo rinkos politika: teorija ir praktika: monografija. Vilnius: Technika., 256 p.
49. Norkus, Z., Morkevičius, V. (2011). Kokybinė lyginamoji analizė. *Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*. Kaunas, Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA).
50. NVO informacijos ir paramos centras, Lietuvos nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimas su valstybės ir savivaldybių institucijomis. (2006). interaktyvus] [žiūrėta 2014-02-13]. Prieiga per internetą:
51. Pfeifer, M. (2012). Comparing unemployment protection and social assistance in 14 European countries. Four worlds of protection for people of working age. *Int J Soc Welfare* 21: 13–25. DOI: 10.1111/j.1468-2397.2010.00765.x
52. Pieters, D. (1998). Įvadas į pagrindinius socialinės apsaugos principus. Vilnius: Eugrimas.
53. „Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdančią savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos“. Tyrimo, atlikto pagal 2013 m. liepos 30 d. pasirašytą projekto atlikimo sutartį Nr. D4-332, ataskaita Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai 2013.10.11. Lietuvos socialinių tyrimų centras .Vilnius
54. Pivoras, S., Visockytė, E. (2011) Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas *Viešoji politika ir administravimas* ISSN 2029-2872, T. 10, Nr. 1, p. 27-40

55. Raipa A. (2010) Metodologiniai viešojo valdymo demokratizavimo aspektai. Viešoji politika ir administravimas ISSN 2029-2872, Nr. 32, p. 7–18
56. Raipa, A ir kiti. (2012). Modernus viešasis valdymas: kolektyvinė monografija. Kaunas: Vitae Litera, p.369.
57. Raipa, A. (2009) Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 30, p. 22–32
58. Snieškienė, G. (2009). Išorinės aplinkos veiksnių poveikio eksporto kainodaros strategijai vertinimas. Ekonomika ir vadyba, 14 .
59. Socialinė apsauga Lietuvoje (2011), Vilnius:Lietuvos statistikos departamentas.
60. Socialinis pranešimas (2009-2010). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
61. Socialinis pranešimas (2011-2012). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
62. Socialinis pranešimas (2012-2013). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
63. Sonda, M. (2010–2014) Esping–Anderseno gerovės valstybės koncepcija. Gosta. Polemos, Nr. 1 (1) p. 33–45
64. Staponkienė, J. (2004). Strateginio valdymo ypatumai viešojo sektoriaus organizacijose. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, p. 264–270.
65. Staponkienė, J. (2004). Strateginis valdymas privataus ir viešojo sektoriaus organizacijose: panašumai ir skirtumai. Socialiniai tyrimai 4, 85-93
66. Staponkienė, J. (2004). Strateginis valdymas privataus ir viešojo sektoriaus organizacijose: panašumai ir skirtumai. Socialiniai tyrimai 1(4), p. 85–92.
67. Šaparnienė, D. (2010). Principles of good governance in local self-government: Experience of the Baltic States. Journal of International Scientific Publication: Economy&Business, Vol. 4, Part 3. <http://www.science-journals.eu/economy/2010/ISP-EB-Vol4-Part3.swf>
68. Šaparnienė, D., Valukonytė, I. (2012). Implementation of Good Governance Principles in Local Self-government: the Case of Siauliai City. ISSN 1392-3110 Socialiniai tyrimai. Nr. 3 (28), 98-112
69. Šileika, A., Paškevičiūtė, J. (2013). Lietuvos tapsmo gerovės valstybe prieštaros. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 1 (29). p.8–19
70. Šileika, A., Zabarauskaitė, R. (2009) Skurdas: Metodologijos klausimai ir lygis Lietuvoje. Socialinis darbas Nr.8(1).
71. Tamošiūnas, A.(2013). Vadybos funkcijos ir priemonės. Vilnius: Technika.
72. Tamošiūnas, T. (2013). Strateginis valdymas viešajame sektoriuje. Viešasis valdymas: Koncepcijos ir dimensijos. BMK leidykla,Vilnius.
73. Tartilas, J. (2010). Socialinės saugos pagrindai: vadovėlis. Vilnius: MRU.
74. Tidikis, R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius
75. Vasiliauskas, A. (2004). Įmonių ir nacionalinės ekonomikos strateginio valdymo sąsajos. Pinigų studijos 4. Ekonomikos teorija ir praktika.
76. Bitinas, B., Rupšienė, L., ir Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.

DOKUMENTAI

1. Audito ataskaita. Dėl Mažeikių rajono savivaldybės 2013 metų konsoliduotųjų ataskaitų rinkinio finansinio (teisėtumo) audito rezultatų. 2014 m. liepos 18 d. Nr. KT9-16. Mažeikiai
2. Lietuvos Respublikos pinigės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas. 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675,Vilnius.
3. Lietuvos Respublikos Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas. Valstybės žinios. 2014-01-01, Nr. 155-7353.
4. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas // Valstybės žinios. 1994-07-07, Nr. 55-1049.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 - 2016 metų programa. <http://www.lrvk.lt/bylos/veikla/priemones13.pdf>
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Socialinės paramos koncepcijos“ // Valstybės žinios. 1994 05 13, Nr. 36, 653.
7. Mažeikių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2014-01-16 įsakymas Nr. A1-63 „Dėl permokėtų lėšų, teikiant socialinę pašalpą Mažeikių rajono savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriuje, išieškojimo ir dėl gyvenimo sąlygų, turimo turto ir užimtumo patikrinimo tvarkų patvirtinimo“.

8. Mažeikių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2014-01-16 įsakymas Nr. A1-84 „Dėl piniginės socialinės paramos teikimo komisijos sudarymo ir darbo reglamento tvirtinimo“.
9. Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus klientų aptarnavimo tvarka, patvirtinta Vedėjo 2012-01-23 V5- 28.
10. Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus nuostatai, patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2010-02-11 įsakymu Nr. A1-233.
11. Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikis strateginis plėtros planas 2014-2020 m. [žiūrėta 2014-02-27] http://www.mazeikiai.lt/go.php/lit/Patvirtintas_Mazeikiu_rajono_savivaldybe/5935
12. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems Mažeikių rajono savivaldybės gyventojams teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. gruodžio 20 d. sprendimas Nr. T1-407.
13. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems Mažeikių rajono savivaldybės gyventojams teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. gruodžio 19 d. sprendimas Nr. T1-364.
14. Sistemos PARAMA mokymo vadovas (0,3), 2008.
15. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3290
16. Valstybinė šeimos politikos koncepcija 2008 m. birželio 3 d. Nr. X-1569
17. Valstybinio audito ataskaita. Dėl Mažeikių rajono savivaldybėje atlikto finansinio (teisėtumo) audito rezultatų, 2012 m. gegužės 25 d. Nr. FA-P-35-2-15

TINKLALAPIAI

<http://www.stat.gov.lt/>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>

<http://www.lrs.lt/>

<http://www.socmin.lt/>

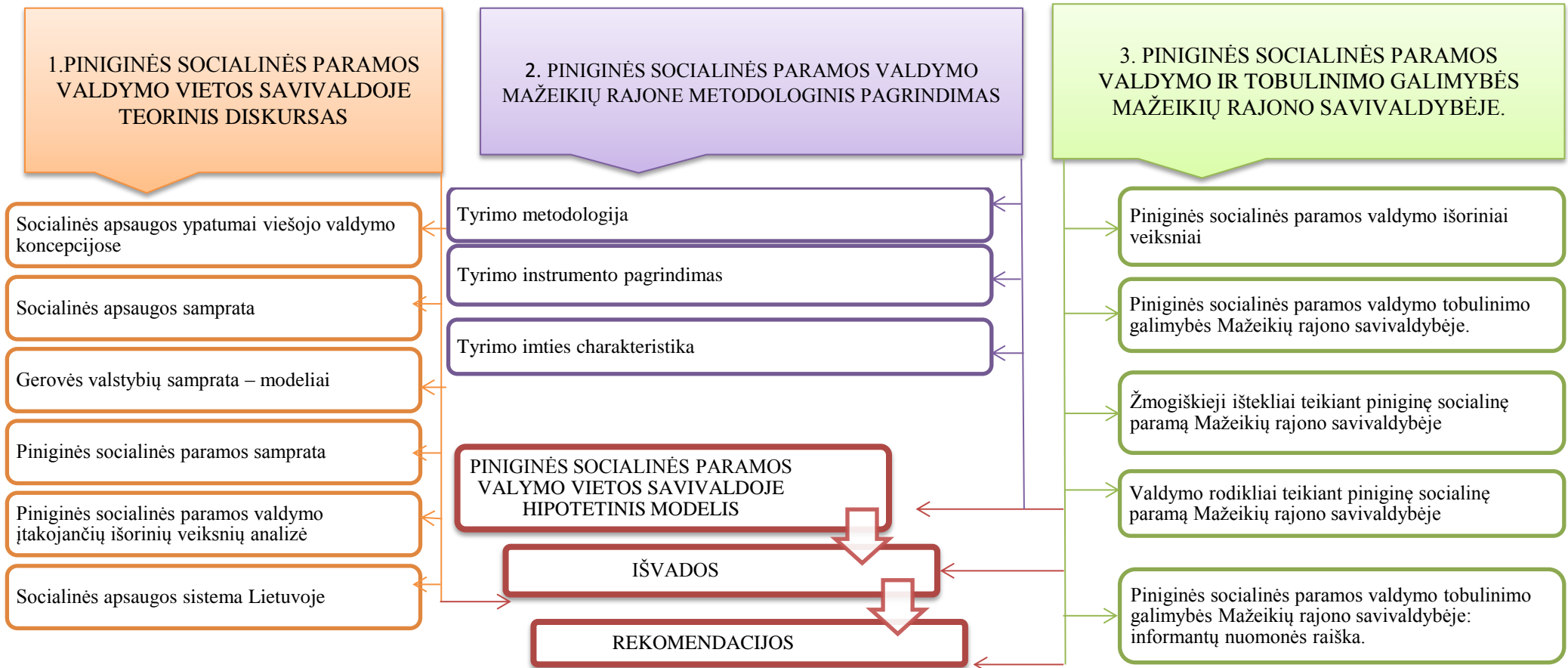
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-10-22-aryvdas-guogis-naujojo-viesojo-valdymo-reiksme-iii/33968> žr. 2014- 06- 25

<http://gindeksas.blogspot.com/2012/03/prof-aguogio-informacija.html> žr. 2014-06- 25 <http://ebooks.mruni.eu/reader/vieasis-valdymas25150/149>

PRIEDAI

PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE: MAŽEIKIŲ RAJONO ATVEJIS

Tyrimo tikslas – išanalizavus pinigines socialines paramos valdymą vietos savivaldoje, suformuoti ir pagrįsti pinigines socialines paramos valdymo hipotetinį tobulinimo modelį Mažeikių rajono savivaldybėje.

1 pav. Magistro darbo shema

Socialinės pašalpos gavėjų skaičius tūkstančiui gyventojų 2008-2012 m

• Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyventojų		Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyventojų		Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyventojų		Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyventojų		Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyventojų	
2008		2009		2010		2011		2012	
Neringos sav.	2	Neringos sav.	4	Neringos sav.	9	Neringos sav.	18	Neringos sav.	16
Vilniaus m. sav.	2	Vilniaus m. sav.	5	Vilniaus m. sav.	19	Vilniaus m. sav.	32	Vilniaus m. sav.	31
Kauno r. sav.	4	Kauno r. sav.	6	Kauno r. sav.	27	Klaipėdos m. sav.	40	Klaipėdos m. sav.	38
Utenos r. sav.	4	Klaipėdos m. sav.	9	Kauno m. sav.	30	Kauno m. sav.	44	Kauno m. sav.	46
Klaipėdos m. sav.	4	Kauno m. sav.	10	Klaipėdos m. sav.	30	Kauno r. sav.	47	Palangos m. sav.	48
Kauno m. sav.	4	Palangos m. sav.	10	Palangos m. sav.	37	Klaipėdos r. sav.	49	Kauno r. sav.	48
Elektrėnų sav.	5	Elektrėnų sav.	11	Elektrėnų sav.	38	Palangos r. sav.	54	Klaipėdos r. sav.	49
Šiaulių m. sav.	5	Utenos r. sav.	11	Klaipėdos r. sav.	40	Marijampolės sav.	56	Marijampolės sav.	52
Marijampolės sav.	5	Marijampolės sav.	14	Marijampolės sav.	43	Utenos r. sav.	59	Elektrėnų sav.	54
Palangos m. sav.	5	Kazlų Rūdos sav.	14	Kazlų Rūdos sav.	44	Elektrėnų sav.	59	Šiaulių m. sav.	60
Kretingos r. sav.	6	Klaipėdos r. sav.	14	Utenos r. sav.	46	Šiaulių m. sav.	62	Utenos r. sav.	65
Kazlų Rūdos sav.	6	Šiaulių m. sav.	15	Šiaulių m. sav.	48	Širvintų r. sav.	65	Kretingos r. sav.	71
Klaipėdos r. sav.	7	Kretingos r. sav.	17	Trakų r. sav.	51	Kretingos r. sav.	69	Trakų r. sav.	72
Kaišiadorių r. sav.	8	Trakų r. sav.	17	Visagino sav.	54	Birštono sav.	71	<i>Lietuvos Respublika</i>	74
Alytaus m. sav.	8	Kaišiadorių r. sav.	17	Birštono sav.	55	Trakų r. sav.	73	Birštono sav.	77
Panevėžio m. sav.	9	Vilniaus r. sav.	17	<i>Lietuvos Respublika</i>	55	<i>Lietuvos Respublika</i>	73	Šilalės r. sav.	78
Trakų r. sav.	9	Molėtų r. sav.	20	Kretingos r. sav.	57	Kazlų Rūdos sav.	74	Druskininkų sav.	79
Molėtų r. sav.	9	<i>Lietuvos Respublika</i>	22	Molėtų r. sav.	58	Visagino sav.	75	Širvintų r. sav.	80
Vilniaus r. sav.	9	Visagino sav.	23	Širvintų r. sav.	59	Kėdainių r. sav.	82	Visagino sav.	81
Birštono sav.	10	Širvintų r. sav.	23	Kaišiadorių r. sav.	62	Plungės r. sav.	82	Raseinių r. sav.	81
Visagino sav.	11	Panevėžio m. sav.	24	Šiaulių r. sav.	62	Švenčionių r. sav.	84	Švenčionių r. sav.	81
<i>Lietuvos Respublika</i>	11	Prienų r. sav.	25	Prienų r. sav.	64	Molėtų r. sav.	86	Kėdainių r. sav.	81
Plungės r. sav.	12	Šiaulių r. sav.	25	Vilniaus r. sav.	66	Šiaulių r. sav.	87	Alytaus m. sav.	86
Širvintų r. sav.	13	Alytaus m. sav.	26	Kėdainių r. sav.	66	Kaišiadorių r. sav.	87	Plungės r. sav.	88
Šiaulių r. sav.	13	Birštono sav.	26	Šakių r. sav.	67	Vilniaus r. sav.	88	Prienų r. sav.	89
Alytaus r. sav.	14	Alytaus r. sav.	26	Panevėžio m. sav.	67	Prienų r. sav.	88	Kaišiadorių r. sav.	90
Panevėžio r. sav.	14	Plungės r. sav.	28	Pakruojo r. sav.	69	Alytaus m. sav.	88	Panevėžio m. sav.	90
Tauragės r. sav.	15	Šilutės r. sav.	30	Švenčionių r. sav.	70	Pakruojo r. sav.	90	Vilniaus r. sav.	91
Pakruojo r. sav.	15	Panevėžio r. sav.	30	Plungės r. sav.	72	Raseinių r. sav.	91	Kazlų Rūdos sav.	93
Ukmergės r. sav.	16	Tauragės r. sav.	31	Tauragės r. sav.	73	Biržų r. sav.	93	Šiaulių r. sav.	93
Prienų r. sav.	16	Šakių r. sav.	31	Kupiškio r. sav.	73	Ukmergės r. sav.	94	Biržų r. sav.	94
Kėdainių r. sav.	16	Ukmergės r. sav.	32	Skuodo r. sav.	74	Panevėžio m. sav.	94	Molėtų r. sav.	94
Zarasų r. sav.	16	Kupiškio r. sav.	32	Biržų r. sav.	74	Druskininkų sav.	95	Panevėžio r. sav.	99

Šilutės r. sav.	16	Kėdainių r. sav.	33	Šilutės r. sav.	75	Kupiškio r. sav.	96	Kupiškio r. sav.	102
Pasvalio r. sav.	16	Pakruojo r. sav.	33	Alytaus m. sav.	76	Šakių r. sav.	96	Ukmergės r. sav.	103

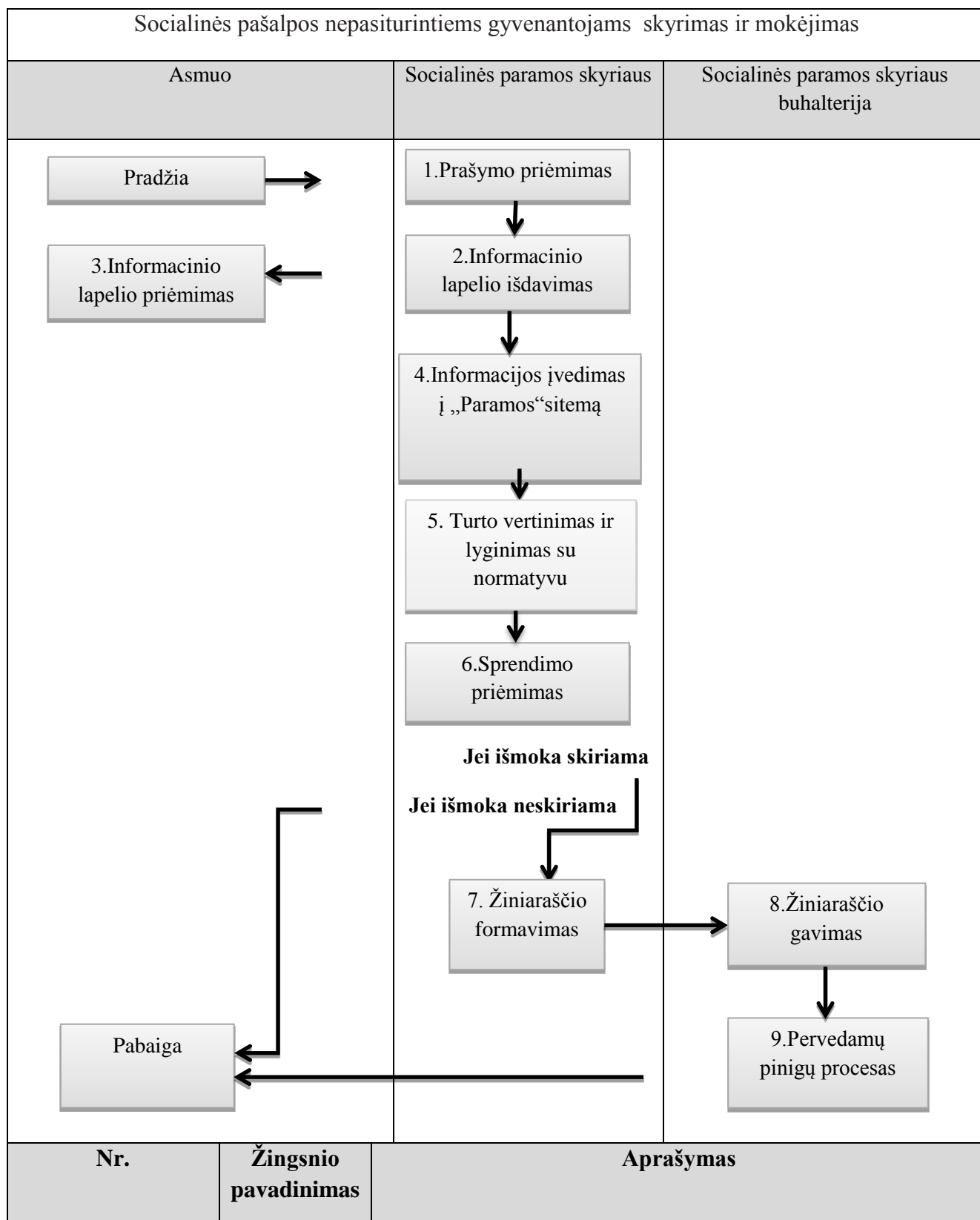
Radviliškio r. sav.	16	Vilkaviškio r. sav.	33	Radviliškio r. sav.	77	Jurbarko r. sav.	97	Pakruojo r. sav.	104
Vilkaviškio r. sav.	17	Pasvalio r. sav.	34	Alytaus r. sav.	77	Tauragės r. sav.	97	Telšių r. sav.	106
Biržų r. sav.	17	Švenčionių r. sav.	34	Ukmergės r. sav.	78	Rokiškio r. sav.	98	Rietavo sav.	107
Telšių r. sav.	17	Skuodo r. sav.	35	Vilkaviškio r. sav.	78	Rietavo sav.	101	Radviliškio r. sav.	107
Kupiškio r. sav.	17	Radviliškio r. sav.	35	Rokiškio r. sav.	79	Šilutės r. sav.	104	Rokiškio r. sav.	107
Rietavo sav.	18	Biržų r. sav.	35	Raseinių r. sav.	80	Radviliškio r. sav.	104	Akmenės r. sav.	108
Druskininkų sav.	18	Rokiškio r. sav.	37	Varėnos r. sav.	80	Panevėžio r. sav.	104	Tauragės r. sav.	108
Šakių r. sav.	21	Telšių r. sav.	38	Jurbarko r. sav.	82	Varėnos r. sav.	108	Varėnos r. sav.	110
Švenčionių r. sav.	21	Rietavo sav.	39	Druskininkų sav.	82	Jonavos r. sav.	108	Šakių r. sav.	114
Skuodo r. sav.	21	Jonavos r. sav.	40	Pasvalio r. sav.	83	Vilkaviškio r. sav.	108	Jonavos r. sav.	114
Kalvarijos sav.	22	Jurbarko r. sav.	41	Panevėžio r. sav.	84	Telšių r. sav.	109	Šilutės r. sav.	114
Mažeikių r. sav.	22	Zarasų r. sav.	41	Rietavo sav.	85	Skuodo r. sav.	109	Skuodo r. sav.	114
Rokiškio r. sav.	22	Ignalinos r. sav.	42	Anykščių r. sav.	85	Alytaus r. sav.	111	Mažeikių r. sav.	116
Šalčininkų r. sav.	23	Druskininkų sav.	42	Jonavos r. sav.	85	Šilalės r. sav.	114	Joniškio r. sav.	120
Varėnos r. sav.	23	Varėnos r. sav.	43	Pagėgių sav.	91	Šalčininkų r. sav.	115	Pasvalio r. sav.	122
Ignalinos r. sav.	24	Mažeikių r. sav.	43	Ignalinos r. sav.	91	Pasvalio r. sav.	117	Pagėgių sav.	122
Raseinių r. sav.	25	Raseinių r. sav.	43	Telšių r. sav.	93	Pagėgių sav.	117	Ignalinos r. sav.	126
Pagėgių sav.	26	Šalčininkų r. sav.	44	Kalvarijos sav.	98	Joniškio r. sav.	124	Vilkaviškio r. sav.	126
Jurbarko r. sav.	26	Kalvarijos sav.	45	Zarasų r. sav.	99	Ignalinos r. sav.	125	Jurbarko r. sav.	127
Jonavos r. sav.	27	Pagėgių sav.	46	Šilalės r. sav.	100	Mažeikių r. sav.	126	Alytaus r. sav.	127
Lazdijų r. sav.	28	Lazdijų r. sav.	47	Lazdijų r. sav.	101	Kalvarijos sav.	133	Šalčininkų r. sav.	133
Anykščių r. sav.	28	Anykščių r. sav.	49	Kelmės r. sav.	101	Kelmės r. sav.	134	Anykščių r. sav.	135
Šilalės r. sav.	33	Kelmės r. sav.	54	Mažeikių r. sav.	102	Zarasų r. sav.	135	Zarasų r. sav.	140
Kelmės r. sav.	34	Šilalės r. sav.	56	Šalčininkų r. sav.	103	Anykščių r. sav.	135	Kalvarijos sav.	146
Joniškio r. sav.	36	Joniškio r. sav.	57	Joniškio r. sav.	103	Akmenės r. sav.	138	Lazdijų r. sav.	146
Akmenės r. sav.	43	Akmenės r. sav.	72	Akmenės r. sav.	121	Lazdijų r. sav.	139	Kelmės r. sav.	149

Šaltinis: Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 2012 m. - Socialinis žemėlapis.

Savivaldybių gyventojų skaičius 2013.01.01. - Socialinis žemėlapis

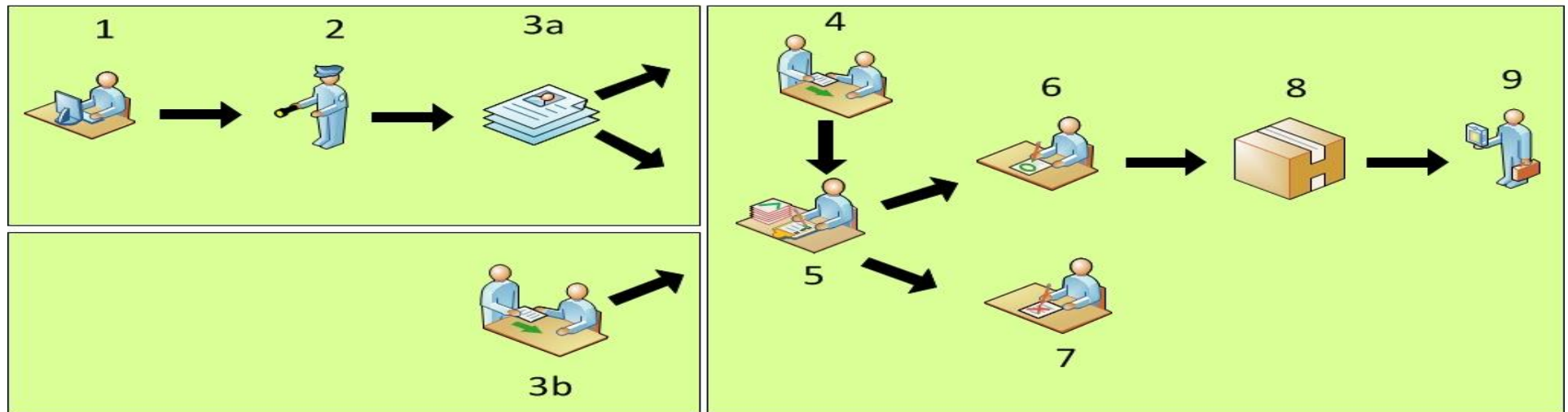
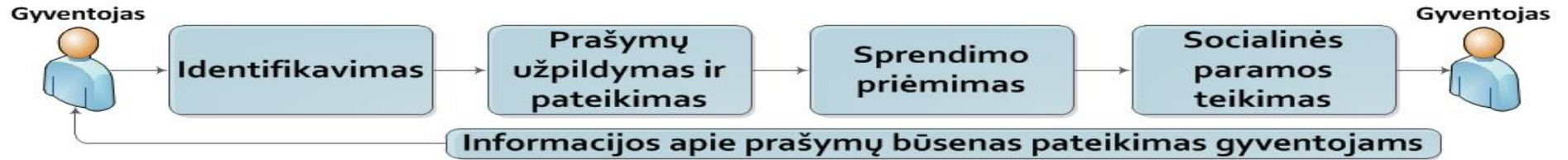
Pastaba: geltona spalva – S-5, spalva S-11 savivaldybės

SOCIALINĖS PAŠALPOS NEPASITURINTIEMS GYVENANTOJAMS SKYRIMO IR
MOKĖJIMO PASLAUGOS TEIKIMO SEKOS SCHEMA

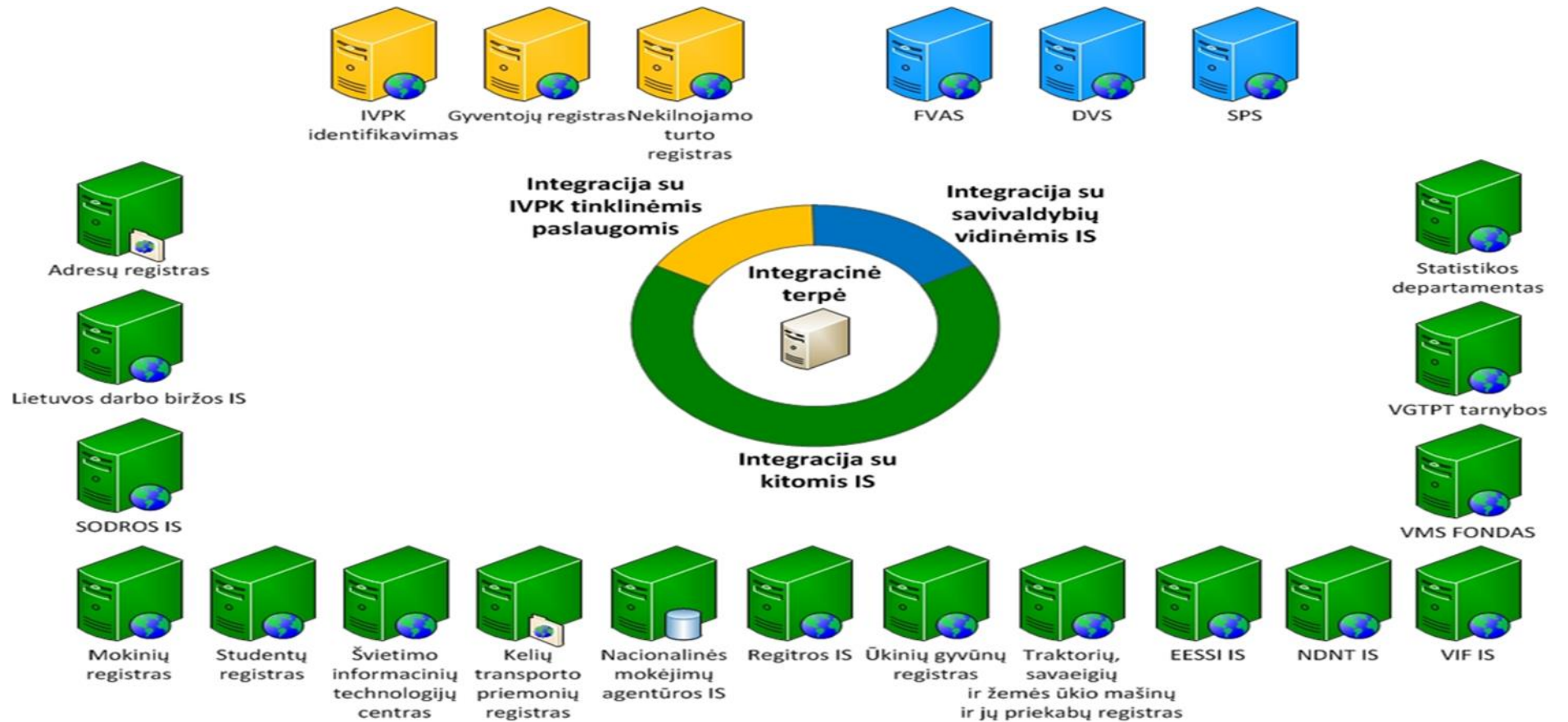
	Prašymo priėmimas	Asmuo kreipiasi į savivaldybės administracijos socialinės paramos skyrių, pateikdamas reikiamus dokumentus. Savivaldybės socialinės paramos skyriaus darbuotojas priima prašymą ir visus reikalingus išmokai skirti dokumentus.
1.	Informacinio lapelio išdavimas	Išduodamas informacinis lapelis, jame nurodant prašymo priėmimo faktą bei informaciją apie priimtus ir trūkstantus dokumentus ir aplinkybes, apie kurias būtina pranešti per mėnesį nuo jų atsiradimo dienos.
2.	Informacinio lapelio priėmimas	Asmuo priima informacinį lapelį
4.	Informacijos įvedimas į „Paramą	Įvedama informacija į Socialinės paramos apskaitos sistemą „Parama“, kad asmuo kreipėsi dėl išmokos. SPIS ir sistemoje „Parama“ yra patikrinama, ar asmuo turi teisę gauti išmoką.
5.	Turto vertinimas ir lyginimas su normatyvu	Tikrinamas nuosavybės teise turimas turtas su normaltyvu ir nusprendžiama paramą skirti tik tada, kai turimo turto vertė neviršija įstatyme nustatyto turto vertės normatyvo.
6	Sprendimo priėmimas ir pasirašymas	Gavus reikalingą informaciją iš SPIS ir sistemos „Parama“, skyriaus vedėjas priima sprendimą dėl išmokos skyrimo. Jeigu priimtas sprendimas yra teigiamas – yra spausdinamas sprendimas iš sistemos „Parama“. Sprendimą skirti / neskirti išmoką pasirašo savivaldybės socialinės paramos skyriaus vedėjas.
7.	Žiniaraščio formavimas	Suformuojamas žiniaraštis, nurodant informaciją, reikalingą pinigų pervedimui atlikti. Žiniaraštį pasirašo savivaldybės socialinės paramos skyriaus vedėjas.
8.	Žiniaraščio gavimas	Buhalterijos skyrius gauna žiniaraštį iš socialinės paramos skyriaus.
9.	Pervedamų pinigų procesas	Buhalterijos skyrius, vadovaudamasis žiniaraščio duomenimis,periodiškai atlieka banko pavedimus į nurodytą asmens sąskaitą.

Elektroninių ir įprastinių prašymų apdorojimas-

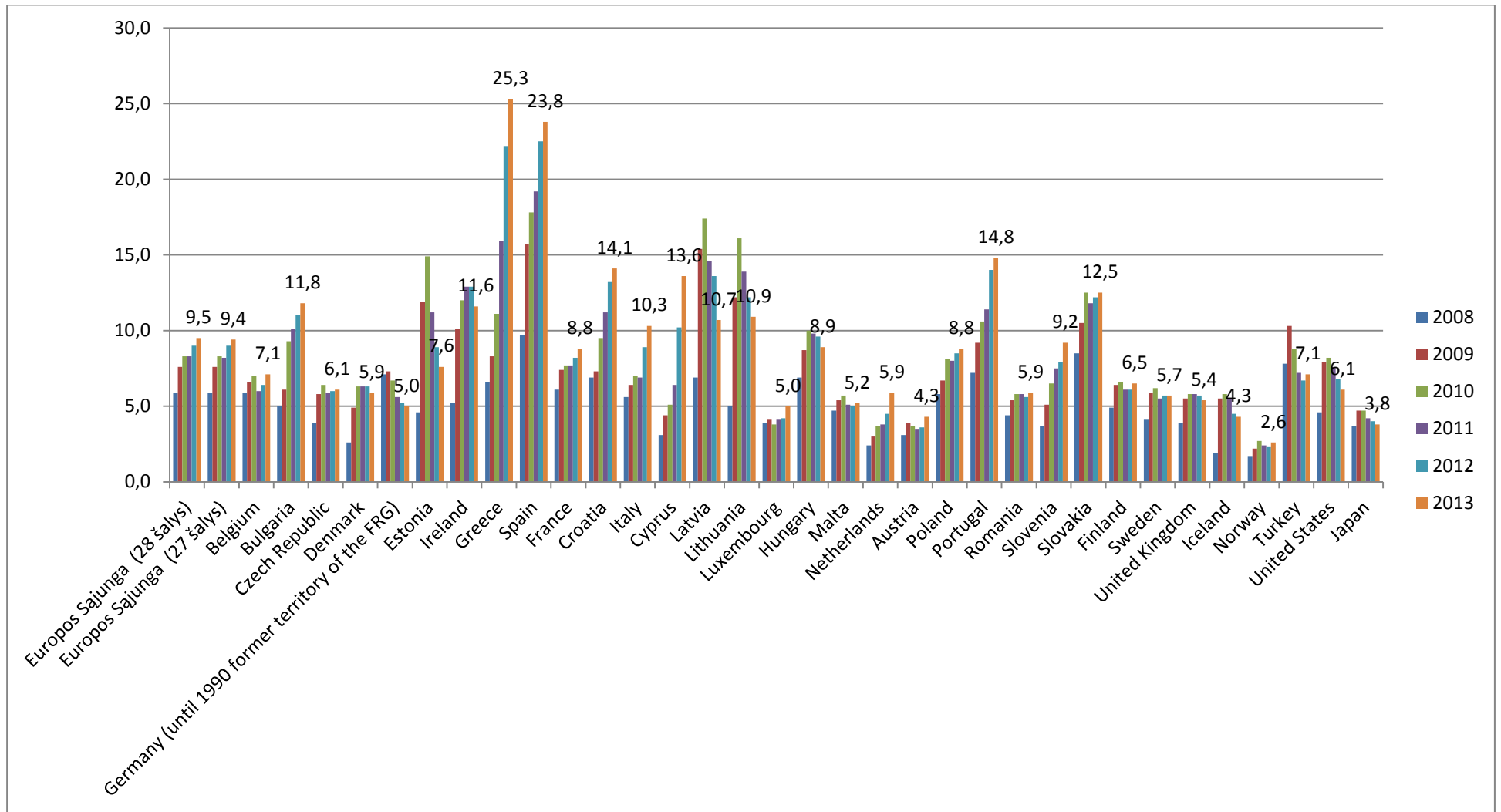

Nr.	Aprašas
1	Piliečių prieiga prie https://www.spis.lt internetu
2	Identifikavimo procesas per e-valdžios portalą
3a	Elektroninio prašymo pildymas, duomenų surinkimas ir pateikimas
3b	Įprastinio (popierinio) prašymo pildymas ir pateikimas
4	Papildomos informacijos pateikimas (pvz.: pažymos)
5	Prašymų paskirstymas ir stebėseną
6	Priimtas sprendimas skirti socialinę paramą
7	Priimtas sprendimas neskirti socialinės paramos
8	Socialinės paramos teikimas
9	Socialinė parama suteikta piliečiui

eSpis integracinė terpė

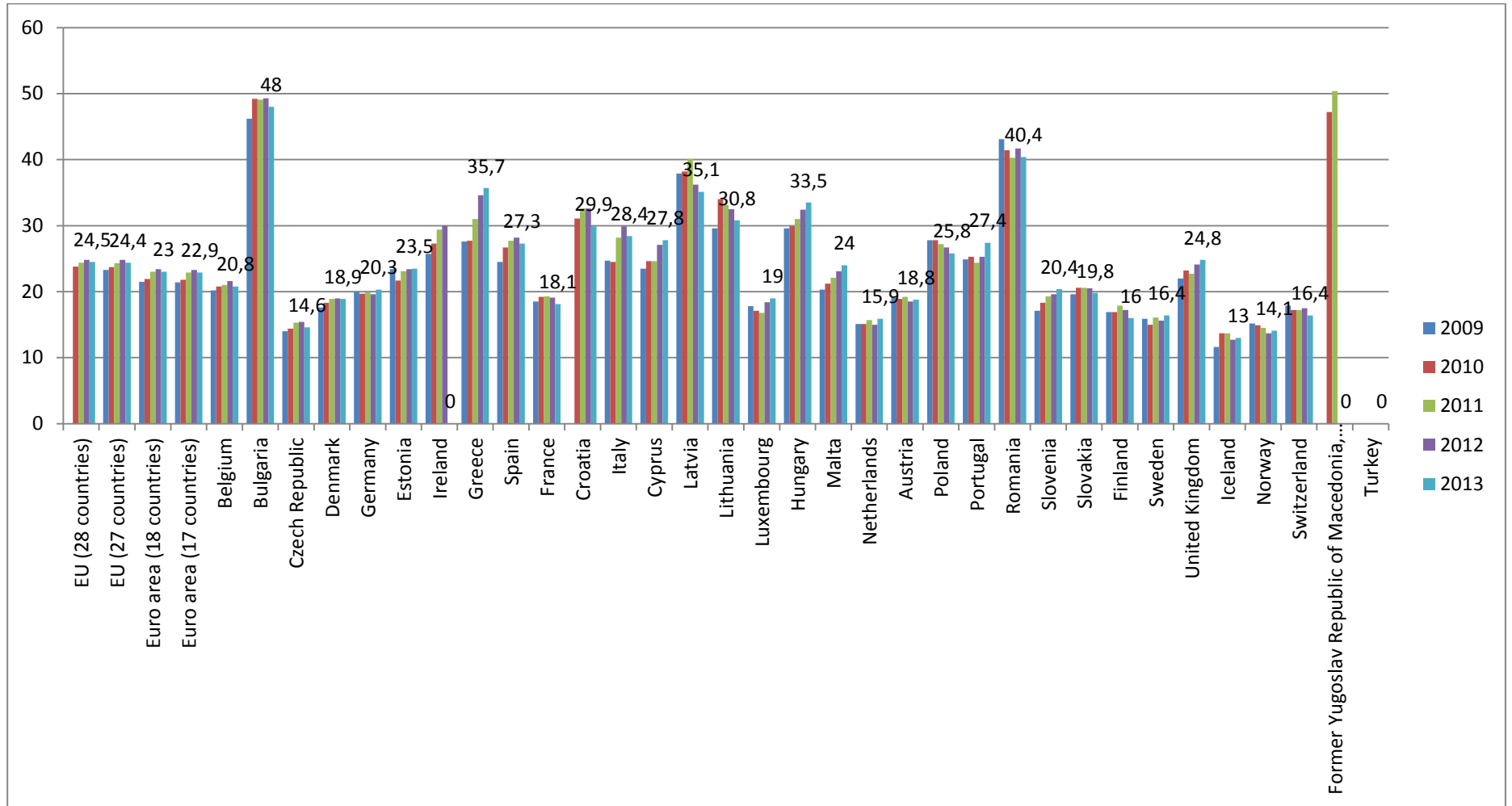

Bedarbių skaičius Europos Sąjungos valstybėse (procentais 2009 ir 2013 m.)

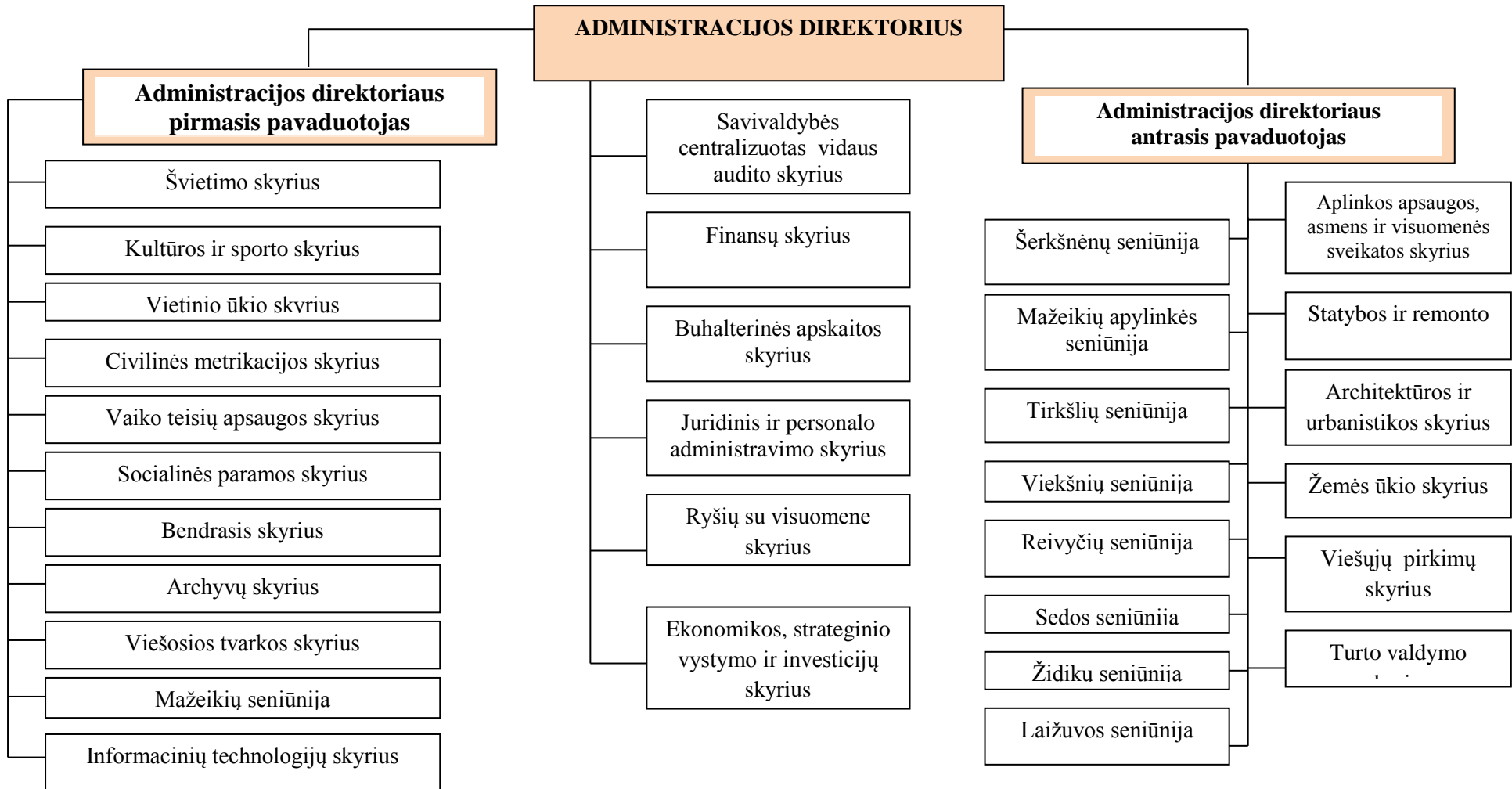
Šaltinis: Eurostato duomenys

Skurdas arba socialinė atskirtis Europos Sąjungos valstybėse (procentais 2009 ir 2013 m.)

Šaltinis: Eurostato duomenys

MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS STRUKTŪRA

**Piniginės socialinės paramos teikimui skirtų finansuoti nepanaudotų lėšų panaudojimo sritys
nepanaudotų lėšų panaudojimo sritys bandomosiose savivaldybėse 2013 m**

Savivaldybė	Piniginės socialinės paramos teikimui skirtų finansuoti nepanaudotų lėšų panaudojimo sritys bandomosiose savivaldybėse 2013 m.
Akmenės r.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Socialių būstų sutvarkymas. 2. Inventoriaus atnaujinimas vaikų lopšeliuose-darželiuose. 3. Sporto centro mokesčio kompensavimas nepasiturinčių šeimų vaikams.
Panevėžio r.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Senelių bei vaikų globos namų finansavimas. 2. Darbuotojų, atsakingų už piniginės socialinės paramos sistemos pertvarkos įgyvendinimą, skatinimas.
Radviliškio r.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Infrastruktūros gerinimas ir seniūnijų gyventojų poreikių tenkinimas. 2. Neįgalaus vaiko aplinkos mokykloje pritaikymas.
Raseinių r.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vienkartinės pašalpos sunkiai sergantiems asmenims skyrimas. 2. Nemokamo maitinimo gamybos išlaidų padengimas. 3. Socialinės paramos komisijų narių bei kitų darbuotojų, dirbančių su piniginės socialinės paramos organizavimu, skatinimas.
Šilalės r.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pajūrio miestelyje t. y. kaimo teritorijoje įsteigtas vaikų darželis. 2. Vykdoma profilaktinės tuberkuliozės programa. 3. Kompensuotos Minesotos programos ir kitos gydymo išlaidos. 4. Vykdoma narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos programa.

INTERVIU PROTOKOLAS

Tyrimo tikslas –išanalizavus piniginės socialinės paramos valdymą Mažeikių rajone, suformuoti ir pagrįsti galimas valdymo tobulinimo kryptis.

Tyrimu siekiama atsakyti į klausimus:

1. Kokie veiksniai įtakoja piniginės socialinės paramos valdymą Mažeikių rajone?
2. Kokios piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybės (kryptys) Mažeikių rajone?

BENDRI DUOMENYS APIE INFORMANTĄ:

Vardas Pavardė(nebūtina): _____

Pareigos:

Darbo patirtis užimamose pareigose (metais):

Darbo patirtis viešajame sektoriuje (metais):

Išsilavinimas: aukštasis universitetinis

1. Įvertinkite Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymuostatų svarbą piniginės socialinės paramos teikimo taiklumui didinti, skalėje nuo 1 iki 5, kur 1-2 – žemas lygis; 3 – vidutiniškas lygis; 4-5 – aukštas lygis. Žymėkite ✓ arba ×

Įstatymo nuostata	Vertinimo balai				
	1	2	3	4	5
1.Socialinė pašalpa diferencijuojama atitinkamai pagal šeimos narių skaičių: pirmam– 100 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio antram – 80 procentų trečiam ir paskesniems bendrai gyvenantiems asmenims – 70 procentų.			✓		
2. Socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jis ne ilgiau kaip 6 mėnesius gauna 50 proc. buvusio pašalpos vidutinio dydžio					✓
3. Darbingiems darbingo amžiaus asmenims socialinė pašalpa pradedama mažinti, praėjus 12 mėnesių nuo pašalpos mokėjimo pradžios.					✓
4. Atsisakyta 6 mėn. registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje, sudarant galimybę gauti socialinę pašalpą iš karto.				✓	
5. Sugriežtintas piniginės socialinės paramos teikimas darbingo amžiaus darbingiems darbo biržoje registruotiems asmenims, naujai persiregistravus darbo biržoje, socialinė pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėnesių.					✓
6.Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę periodiškai tikrinti bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir užimtumą, surašyti buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą, kurio pagrindu piniginė socialinė parama gali būti skiriama, neskiriama ar nutraukiamas jos mokėjimas.					✓
7.Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę darbingus nedirbančius asmenis pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą.					✓
8.Skiriant piniginę socialinę paramą gali būti pasitelkiami bendruomeninių ar nevyriausybinų organizacijų atstovai, bendruomenės nariai, seniūnaičiai ir kiti asmenys.					✓
9.Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi savivaldybės bei valstybės institucijų (pvz. Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija) bendradarbiavimu.					✓

10. 12 mėnesių neteikti piniginės socialinės paramos ar 12 mėnesių nutraukti jos mokėjimą, jeigu paramos gavėjas piniginės socialinės paramos teikimo laikotarpiu nuosavybės teise įgijo privalomą registruoti turtą, kurio vertė didesnė kaip piniginių lėšų normatyvas, arba nuosavybės teise turimą privalomą registruoti turtą perleido nuosavybėn kitam asmeniui už lėšų sumą, mažesnę kaip pusė šio turto vertės.					✓
---	--	--	--	--	---

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite pasiūlymus (priemones) situacijos gerinimui.

.....

.....

.....

2. Įvertinkite, koku lygiu Mažeikių rajono savivaldybėje rengiami ir įgyvendinami norminiai teisės aktai, teikiant piniginę socialinę paramą(skalėje nuo 1 iki 5, kur 1-2 – žemas lygis; 3 – vidutiniškas lygis; 4-5 – aukštas lygis. Žymėkite ✓ arba ✗

Norminiai teisės aktai, charakterizuojantys Mažeikių rajono savivaldybės kompetenciją	Vertinimo balai				
	1	2	3	4	5
Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai.					✓
Mažeikių rajono savivaldybės tarybos sprendimai (tvarkos).					✓
Administracijos direktoriaus įsakymai.					✓
Socialinės paramos įgyvendinimo programos.					✓

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite pasiūlymus (priemones) gerinimui:

.....

.....

.....

3. Įvertinkite, koku lygiu organizuojamas piniginės socialinės paramos teikimas Mažeikių rajono savivaldybėje, skalėje nuo 1 iki 5, kur 1-2 – žemas lygis; 3 – vidutiniškas lygis; 4-5 – aukštas lygis. Žymėkite ✓ arba ✗

Rodikliai, charakterizuojantys Mažeikių rajono savivaldybės kompetenciją	Vertinimo balai				
	1	2	3	4	5
Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veikla organizuojant piniginės socialinės paramos teikimą.					✓
Socialinės paramos skyriaus veikla organizuojant piniginės socialinės paramos teikimą.					✓
Valstybinių institucijų (pvz. Sodra, Teritorinė darbo birža, Regitra ir kt.) bendradarbiavimas organizuojant piniginės socialinės paramos teikimą					✓
Bendruomeninių organizacijų ar religinių bendruomenių, ar kitų nevyriausybinių organizacijų atstovų, ar gyvenamosios vietovės bendruomenės narių, ar seniūnaičių, ir kitų suinteresuotų asmenų bendradarbiavimas organizuojant piniginės socialinės paramos teikimą.					✓
Bendradarbiavimas tarp savivaldybių organizuojant piniginės socialinės paramos teikimą.					✓

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite pasiūlymus (priemones) gerinimui:

.....

.....

.....

4. Įvertinkite, koku lygiu Mažeikių rajono savivaldybėje atliekama piniginės socialinės paramos teikimo kontrolė, skalėje nuo 1 iki 5, kur 1-2 – žemas lygis; 3 – vidutiniškas lygis; 4-5 – aukštas lygis. Žymėkite ✓ arba ✗

Rodikliai, charakterizuojantys Mažeikių rajono savivaldybės kompetenciją	Vertinimo balai				
	1	2	3	4	5
Piniginės socialinės paramos teikimo priežiūrą ir kontrolę įgyvendinančių institucijų veikla (pvz. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė).					✓
Mažeikių rajono savivaldybės kontrolės ir audito tarnybos veikla .					✓
Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus vykdoma kontrolės veikla.					✓

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite pasiūlymus (priemones) gerinimui:

.....

.....

.....

5. Įvertinkite, koku lygiu įgyvendinami piniginės socialinės paramos teikimo principai Mažeikių rajone?

Valdymo principai	Valdymo principų reikšmė	Vertinimo balai				
		1	2	3	4	5
<i>Bendradarbiavimo ir dalyvavimo.</i>	Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi asmenų, kurie kreipiasi dėl piniginės socialinės paramos, bendruomenės, bendrojo naudojimo objektų valdytojų, nevyriausybinių organizacijų, savivaldybės, valstybės institucijų ir įstaigų bendradarbiavimu ir tarpusavio pagalba.					✓
<i>Prieinamumo</i>	Piniginė socialinė parama teikiama taip, kad būtų užtikrintas piniginės socialinės paramos prieinamumas nepasiturintiems gyventojams kuo arčiau jų gyvenamosios vietos.					✓
<i>Socialinio teisingumo ir veiksmingumo</i>	Piniginė socialinė parama teikiama siekiant sudaryti sąlygas gauti paramą tada, kada jos labiausiai reikia, didinti motyvaciją integruotis į darbo rinką ir išvengti skurdo spąstų bei racionaliai naudojant turimus išteklius.					✓
<i>Visapusiškumo</i>	Piniginė socialinė parama teikiama derinant ją su socialinėmis paslaugomis, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu.					✓
<i>Lygių galimybių</i>	Piniginė socialinė parama teikiama užtikrinant nepasiturinčių gyventojų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.					✓

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite pasiūlymus (priemones) gerinimui:

.....

.....

.....

Dėkoju už Jūsų laiką bei išsakytą nuomonę.

11 priedas

INTERVIU PROTOKOLAS

Laba diena, aš esu Inga Kneitienė Šiaulių universiteto magistrantė. Mano baigiamojo darbo tema: *Piniginės socialinės paramos valdymas vietos savivaldoje: Mažeikių rajono atvejis*. Darbo tikslas ypač išanalizavus piniginės socialinės paramos valdymą vietos savivaldoje, suformuoti ir pagrįsti piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo sistemą Mažeikių rajono savivaldybėje.

Jūsų išsakytos mintys bus užrašomos, o interviu duomenys apibendrinami ir naudojami baigiamojo magistro darbo tikslui pasiekti. Garantuoju informacijos anonimiškumą.

1. Nurodykite tris pagrindinius informacijos šaltinius, iš kurių Jūs sužinojote svarbiausią informaciją apie socialinės paramos skyrimo pertvarką, ir tris pagrindinius informacijos šaltinius, iš kurių, Jūsų nuomone, visi visuomenės nariai turėtų sužinoti svarbiausią informaciją apie socialinės paramos skyrimo pertvarką.

Informacijos šaltinis	Šaltiniai, iš kurių Jūs sužinojote apie pertvarką	Šaltiniai, iš kurių visuomenė turėtų sužinoti informaciją apie pertvarką
1. Nacionalinis radijas		
2. Komercinė radijas		
3. Nacionalinė televizija		
4. Komercinė televizija		
5. Internetinės žiniasklaidos portalai		
6. Didieji šalies dienraščiai (Lietuvos rytas, Lietuvos žinios, Respublika)		
7. Vietinė spauda		
8. Vietinė televizija		
9. Specializuoti internetiniai portalai (SADM, savivaldybių ir pan.)		
10. Specializuoti seminarai		
11. Savarankiška teisės aktų ir jų komentarų analizė		
12. Lietuvos savivaldybių asociacija		
13. Specializuotos brošiūros, lankstinukai ar kt. leidiniai		
14. Specialistų konsultacijos savivaldybėje		
15. Neformalus bendravimas (giminės, kaimynai, pažįstami ir pan.)		
16. Kita (įrašykite)		

2. Ką manote apie įstatymo nuostatą, kuri reglamentuoja socialinės pašalpos mažinimą 20 procentų, sprendimas

.....

.....

.....

3. Pagal naujojo Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo

nuostą: paramos gavėjui atsisakius ar nesudarius galimybės patikrinti gyvenimo sąlygų socialinė parama nebus teikiama, teikiama tik vaikams (-ui) arba bus nutrauktas jos teikimas, **kaip vertinate šį pakeitimą?**

.....
.....
.....

4. Pagal priimto naujojo Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatą: savivaldybės administracija turi teisę sudaryti Piniginės socialinės paramos teikimo komisija, (kuri analizuotu probleminius atvejus, ventintų paramos gavėjų individualias situacijas ir teiktų pasiūlymus dėl piniginės socialinės paramos skyrimo) kaip vertinsite šį pakeitimą?

.....
.....
.....

5. Kaip vertinate Piniginės socialinės paramos teikimo komisijos veiklą: nustatant paramos gavėjų teisę gauti paramą, buities tyrimo aktų surašymą ir pan.?

.....
.....
.....

6. Kaip vertinate, kad savivaldybės administracija darbingo amžiaus darbingus taip pat vykdančius savarankišką veiklą, atsižvelgiant į jų darbo ar veiklos trukmę pasitelkia visuomenei naudingai veiklai atlikti, nepriklausomai nuo paramos gavimo trukmės?

.....
.....
.....

7. Jūsų nuomone, kokie naujosios piniginės socialinės paramos teikimo trūkumai?

.....
.....
.....

8. Jūsų nuomone, kokie naujosios piniginės socialinės paramos teikimo privalumai?

.....
.....
.....

Dėkoju už Jūsų laiką bei išsakytą nuomonę.

PAŽŪYMĖJIMAS

Šis pažymėjimas liudija, kad:

Inga Kneitienė

2014 m. rugsėjo 26- 27 d. dalyvavo

Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Kaimo plėtros tyrimų centro organizuotame 7-ojoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „ŠIUOLAIKINIO KAIMO VIZIJA“.

Pranešimo tema:

„Piniginės socialinės paramos valdymo ypatumai Mažeikių rajone“

Socialinių mokslų fakulteto prodekanė I. e. dekanas pareigas

Mokslinio komiteto pirmininkas

Kaimo plėtros tyrimų centro direktorius

Šiauliai
2014 m. rugsėjo 26 - 27 d.

Registracijos Nr. 2014/SMP 440